

بلاغت شانیہ

مکتب مقومہ طلبہ تقریر ازلانہ درملک خراسید

اثر خامہ احمد جودت

متملی: کتابچی آراکل

در دنجی طبع

معارف نظارت جلیہ سنک رخصتیلہ طبع اولنشد
رخصتنامہ نومروسی (۹۲۵)

استانبول

نشان بربریان مطبعہ سی — اسکی ضبطیہ جادہ سنده نومرو ۶۱

۱۳۱۵

بلاغت شانیہ

احمد جودت

مکتب مقومہ طلبہ تقریر ازلانہ درملک خراسید

بَلَاءُ الْعَالَمِينَ

مکتب حقوق طلبہ نہ تقریر از لٹا نہ در سترک خلاصہ سید

اثر خامۂ احمد جودت

مثلی: کتابی آراکل

دردنجی طبع

معارف نظارت جلیہ سنک رخصتیلہ طبع اولتشد
رخصتنامہ نومروسی (۹۲۵)

استانبول

نشان بریران مطبعہ سی — اسکی ضبطیہ چادہ سنده نومرو ۶۱

۱۳۱۰

﴿ اخطار مہتمم ﴾

اجزای کلامی تفریق و طوراق محللریله درجه لرخی تعیین ایچون السنه سائرده سو درت اشارت استعمال اولونور. بری: (۶) درکه «ویرگول»، ایکنجیسی: (۷) درکه «پوآن ویرگول»، اوچنجیسی: (۸) درکه «دوپوآن»، دوردنجیسی: (۹) درکه «پوآن» ناملریله معروفدر. بواشارتله لسان عثمانی ایچون دخی قبول رلونوب اکثر آثار جدیدده استعمال ایدلمکدهدر.

بواشارتله، خدمتله و مقام استعماللریله گوره بعض ارباب قلم طرفندن سائر بعض مناسب اسملرده ویرلش ایسهده بزبوراده اکثر محررلر مزله حروفات وکجه خیلری، کتابخیلر، سرتبلر و مطبعه لک سائر عمله لر نجه اک زیاده مستعمل و معروف اولان اسملری استعمال ایتدک.

«ویرگول» ایله «دوپوآن» اک طوراق درجه لری پک جزئی یعنی برگوز آچوب ایایه جتی قدردر. «پوآن ویرگول» اک طوراغی ده ا زیاده جهدر. «پوآن» لکی م بوندن زیاده جهدر. آتجی لسان عثمانیده اوله بر طوراق و تفریق محلی ها وارد درکه یونلرک هج بری او خدمتی ادا ایدمزه. اوگی محللر، یا ویرگول یله گچشدیرلمکده، یا خود بتون بتون اشارتسز براقلمدهدر. بوایشه زیرده ایراد ولنان مثاللردن مستبان اوله جتی وجه ایله اوقویانک ذهننی تشویش، معنای خلال، طوراق حقنی قسماً و یا کاملاً غائب ایتک گچی محذورلردن خالی دکلدر. بناءً علیه اوگی محللر ایچون آیری بر اشارتک لزومی حس ایدلمشدر.

واقما او یولده عباره لک سیاق و سیاقندن درحال معنایه انتقال ایده یلن ارباب وقوف، بونک لزومندن مستغنی اوله ییلرلر؛ لکن اوقومغه و معنی چیقارمغه یکی باشلایان اطفال عثمانیه و سائر مبتدیلر ایچون حال بتون بتون باشقهدر. آنلر، درست اوقومق، طوراق محللری طایبق ایچون یاردیمه، واسطه یه محتاجدرلر. ایسته اوگی محللر ایچون آیری بر اشارتک احداثه اک زیاده بزى سوق ایدن سبب، بو خصوص اولمشدر.

بو باده معلین و محررین کرامتزدن چوغینک رایلریله دخی مراجعتزده یوفکرمنه تصویب یورلمشدر. احداث اولونان اشارت ایسه «پوآنته ویرگول» اک عکسی دیمک اولان شو (۱) شکلدن عبارتدر. بونک نقطه سی بالعکس اوستنده اولماننه گوره اسمی ده «ویرگول پوآن» تمیه سی مناسب گورلمشدر.

بونک طوراق درجه سی ایسه صانکه «پوآن ویرگول» قدردر. بواشارت،

تعم ايدنجيه قدر وساطت عاجزى ايله نشر ايديلهك آئارده استعمال اولونهجى
كجى اشبو خطره ده او اثرلك باشلرنده بولونهجقدر .

مثال : انسان، كامل، فاضل، عاقل، منصف، خيرخواه اولمايدر .

بومثالده «انسان» لفظى «مبتدا» وَ «مُسْتَدَّ اَيْله» در . «كامل» ، «فاضل»
وَ سائر صفتلرده «خير» وَ «مُسْتَدَّ» درلر . بوراده مذكور اشارتك يرينه
«ورگول» قونولسه ، هم «مستد ايله» ايله «مستد» بريرينه قارشيش اولور ،
هم ده طوراق حقي قسماً غائب ايدلش بولونور . اشارتسز گچيلسه ، او حالده ده «كامل»
لفظى ، «انسان» لفظنك صفتى ظن اولونهرق «انسان كامل» اوقونقى وَ بناءً عليه
«كامل انسان» آكلاشلىق احتمالى واردلر .

مثال ديكر : جناب حق ، سبزه لرى ، ميوه لرى ، مباح حيواناتى وَ هرنوع
ارزاقى انسانه نفقه اولقى اوزره خلق بيورمشدر .

بومثالده ده «جناب حق» تعبيرنك اوكننده كى يكي اشارتك يرينه «ورگول»
قونولسه ، گرچه ذهنى چوقلق تشويش وَ معنائى اخلاص اينمز . لكن طوراق حقي
قسماً غائب ايدلش اولور . اشارتسز براقلسه هم طوراق حقي كاملاً غائب
ايدلش اولور . هم ده «جناب حق» تعبيريله «سبزه لرى» لفظى بريرينك مضاف
وَ مضاف الهى ظن اولونهرق او بولده آكلاشلىق احتمالى واردلر .

«خلقت عالم نه در؟» سؤالنك جوابى اولان شو آتيده كى مثالده دخى
مذكور اشارتك درجه لى زوى دها زياده گوروله جقدر :

جناب حق ، ىرى ، گوگى ، انسانلرى ، حيوانلرى ، او تلى ، آغاجلرى ، الحاصل
عالمده گورولن وَ گوروله مين سائر شيلرى يوقدن وار ايمه سيدر .

بومثالده جمله اصليله كى برقىسى اولان «جناب حق» اوكنه وىرگول اشارتى
قونولسه متممات جمله دن ىرى بولونان «ىرى» لفظيله سائر متممات آردستنده كى
ارتباط بوزولور ، جمله اصليله يه قارشيره . بوندن باشقه طوراق درجه سى ده حقيله
ادا ايدلش اولماز . اشارتسز براقيلسه ، او حالده ده «جناب حق ىرى» تعبيرندن
ايك او كجه اصافت معنائى ذهنه تبادر ايدر .

كنايى آراكل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طوائف متمدنه، کندو اسانلرینک قواعدینی جمع ایله
برفن مخصوص اوله رق تدوین ایده کلشلردر. بوکا اک
زیاده اعتبار ایدن، عربلردر. چونکه اساس دیانت اسلامیه
اولان، وفصاحت و بلاغتک طبقه قصواسنده اولمسه
معجزات باهره دن بولنان [قرآن کریم]، لسان عذب الیمان
عربی اوزره نازل اولدیفندن آنک قواعدینی خللدن وقایه،
بر خدمت دینیله اولمسه علمای عربیه بوکا فوق العاده
اعتنا ایتشلر ایدی.

لسانک بر باشلوجه مأخذی، لسان عربی اولدیفنه مبنی
بوراده آنک قواعدندن بر آرز بحث ایتک لازم کلیور.
علمای عربیه، لسان عربینک قواعدینی جمع ایدرک «علم

نحوی» تدوین ایتشملر ایدی که «کلمه نك احوالندن بحث ایدن بر علم» دیمکدر. صکره علمای متأخرین، بونی ایکی فنه تقسیم ایدوب برینه: «علم صرف»، دیکرینه: «علم نحو» تسمیه ایتدیلر.

علم صرف، ذات کلمه نك احوالندن بحث ایدن بر فندر. علم نحو، کلمه لرك حین ترکیبنده عارض اولان احوالندن بحث ایدن بر فندر.

بویکی فن ایله کلامک اصل معنای افاده سی کیفیتی بیلنور؛ ایکیسی دخی بر مقصده خدمت ایتدیکی جهتله حقیقت حالده بر علم دیمک اولور.

بعضیلر، مسائل اشتقاقی دخی بر قن مستقل اعتبار ایتشلردر؛ لکن اکثری، آنی قن صرفده داخل قیلشلردر. لسان فارسینک قواعدی قلیل و مضبوط اولوب جمله سی بر فن اوله رق تدوین اولمشدر.

لسان عثمانینک قواعدی، قواعد فارسیه یه نسبتله دهه زیاده در. بعض قواعد فارسیه یی استعمال ایله برابر، بر

چوق قواعد عربیہ دخی رعایتہ مجبورز. و لسان عثمان.
 نینک صیغ تصریفیہ سی، هر لساندن اوسع و مکملدر.
 بو جهتله مسائل صرفیہ سی، خلیجه واسعدر؛
 فقط مسائل نحویه سی، لسان عربینک نحوی قدر کثیر
 و واسع دکلدر. بو جهتله صرف و نحوینی تفریقہ حاجت
 یوقدر. بناءً علیه بز دخی لسان عثمانینک قواعد صرفیہ
 و نحویه سنی جمع ایله، برفن اولمق اوزره برلشدیروب
 «قواعد عثمانیه» نام کتابی تدوین ایتشیدک، که لسان عثمانینک
 قواعدی حقدہ اک ابتدا یازلمش اولان کتاب اودر.
 بعده آنی اختصار ایله «مدخل قواعد» نام رساله‌ی
 و صکره آنی تلخیص ایله «قواعد ترکیه» نام رساله‌جکی
 تألیف ایلدک.

بونلری تدرّس و تعلم ایدنلر، لسان عثمانی اوزره اصل
 معنای طوغریجه سویلیوب یازمغه مقتدر اولورلر؛ اما
 فصیحانه و بلیغانه افاده مرام ایده بیلک ایچون «علم
 بلاغت» ی بیلک لازمکلور.

قواعد عثمانیه نك آخرنده بلاغت عثمانیه نك تدوین
و تألیفی وعد اولنمشیکن حال وزمان، بو وعدك انجازه
مساعد اولدی.

بعده معارف عمومیه ناظری ایکن، مکاتب عمومیه
و خصوصیه نك درس جدوللرینی ترتیب ایچون تشکیل
ایلدیکم قومسیون طرفندن تألیفی عهدده مزه تحمیل
و تکلیف اولنان کتابلردن بری ده لسان عثمانی یه مخصوص
اولق اوزره بر «فن بلاغت» کتابنك تألیفی ایدی. بو
کتابلردن بعضیلرینك تألیفنه موفق اولدیغم حالده اشبو
«بلاغت» کتابنك تدوین و تألیفنه موفق اوله مدم.

مکر قوه دن فعله کله جک برچوق نوادر آثار ایله برابر،
بو دخی اریکه پیرای خلافت و جهانبانی پادشاه حقایق
اکتناه بی مدانی ﴿سلطان عبد الحمید خان ثانی﴾ افندیمر
حضر تارینك عصر محاسن حصر همایونلرینه مرهون
ایمش. ایشته شمدی اول وعدك انجازه ابتدا اولنمشدر.
علمای عربیه، بلاغت ایچون یکی فن یاعشاردر. بری:

«علم معانی» در، که آنکله کلامک مقتضای حاله کیفیت تطبیق بیلنور. ایکنجیسی: «علم بیان» در که ادای مرامک طرق مختلفه سنی بیله دیرر. یعنی: تشبیه، مجاز و کنایه دن بحث ایدر.

سجع و جناس کی کلام بلیغه زینت ویرن بر طاقم وجوه تحسین کلام واردر که آنلره ده: «صنایع بدیعه» دنیلور. آنلری تعریف ایچون دخی علم بلاغته ذیل اولمق اوزره برفن یاپوب «علم بدیع» تسمیه ایتشلردر.

ادبای عربیه دن بعضیلری، بواوچ فذک مجموعنی: «علم بیان» تسمیه ایدوب بعضیلری دخی اولکنه «علم معانی»، دیگر ایکیسنه. یعنی: بیان ایله بدیعه «علم بیان» و اوچنه بردن «علم بدیع» دیمشلردر. بعضیلر دخی معانی ایله بیانیه «علم بلاغت» دیرلر.

بز، اوچنی بر علم اعتبار ایدرک «علم بلاغت» تسمیه ایلدک. اول اعتباره کوره شممدی بوعلی تعریف ایدهلم. «علم بلاغت»، کلامک مزایاسنی بیله دیرن برفندر.

کلامک مزایای، مقتضای حالہ تطبیقی و تشبیہ و مجاز
و کنایہ لرینک حقیلہ اداسی و «صنایع بدیعہ» ایلہ تزیینی
خصوصاً صلیدر.

لسان عثمانی اوزرہ اشبو علم بلاغتی بیان ایچون بو
رسالہ یی بر مقدمہ ایلہ اوچ بابہ تقسیم و بمنہ تعالیٰ باب
اولدہ: «فن معانی» یی، باب ثانیہ: «فن بیان» یی و باب ثالثہ:
«فن بدیع» یی بیان ایدہ جکر.

بودہ معلوم اولسون کہ علوم عربیہ، اون ایکی فن
اولوب بونلرہ «علوم ادبیہ» دخی دنیلور. بونلرک سکزی،
«اصول» دردی «فروع» در.

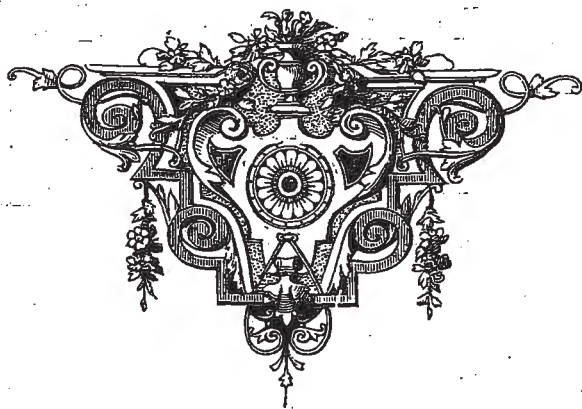
اصول ثمانیہ: لغت، صرف، اشتقاق، نحو، معانی بیان،
عروض و قافیہ فنلیدر. فروع اربعہ: انشا، عروض،
شعر، محاضرات و خط یعنی: املا فنلیدر. بونلرک تفلہ
صیلی، «بیان العنوان» نام رسالہ مزیدہ اولمغلہ اورایہ
مراجعت اولنہ.

قواعد عثمانیہ دہ، لسانمزلک: مسائل صرف، اشتقاق،

نحو؛ و اصول املاسی مندرج اولمغله، اصول ثمانیه دن،
اوچنی و فروع اربعه دن برینی حاویدر.

در دست تدوین اولان «علم بلاغت» دخی معانی و بیان
فنلرینی مشتمل اوله جفی و جهله بوا یکی فنده: «فنون اثنی
عشر» دن، آلتیسی مندمج اوله جق دیمکدر.

من الله التوفيق و عليه التكلان

فصاحت، الفاظک تلفظ و استماعی طاتلو، معناسی ظاہر، یعنی:
تلفظ اول نور ایکن معناسی ذہنہ متبادر اولقدر. بونک علامتی دخی
الفاظک قواعد لسانہ موافق و السنہ ادباده کثیر الاستعمال اولسیدر.
چونکہ اہل لسان اولان ادباء، لسانی انجہ الکن کچوروب او
مثللو الفاظی تحریری و انتخاب ایدرلر. لسانہ ثقیل، قولاغہ کرہ کلان
و معناسی آکلامق ایچون لغت کتابنہ و فکر ایلہ ذہنک اتباعنہ محتاج
اولان الفاظک استعمالندن اجتناب ایدرلر. «کلامک احسنی اودرکہ
عوام آنک معناسی آکلار؛ خواص دخی فضل و مزینتی تقدیر ایلر»
دیرلر.

بلاغت - سوزک فصیح اولوق شرطیلہ - مقتضای حالہ مطابق
اولسیدر.

فصاحت ایلہ، کلمہ و کلام و متکلم متصف اولور. بلاغت ایلہ
یا لکڑ کلام و متکلم متصف اولور. بونلرک ماہیتلرینی کرکی کبی
ایضاح ایچون ہر برینی بشقہ بشقہ تعریف ایدہلم:
کلمہنک فصاحتی، کلمہنک تنافر حروفدن، غرابندن و قیاسہ
مخالفتدن سالم اولسیدر.

تتافر حروف، کله نك لسان اوزره ثقتنی و تلفظك عسرتی
ایجاب ایدن بر کیفیتدر، که حس و ذوق ایله یلنور. «مرتفع» معنانه
«مستشزر» و ایستانتیق کله لری، «ایشسز، کوجسز» لفظلری کی.
غرابت، کله نك وحشی اولسی، یعنی: مأنوس الاستعمال و ظاهر
المعنی اولماسیدر.

مثلا: «آتش» لفظی، مینانه مزده زبانزد اولمشدر. عربیسی
اولان «نار» لفظی دخی مستعملدر. اما اصل ترکیجسی اولان «اود»
لفظی مهجور اولغله آنده غرابت وارد. شمدی استانبولده «اود»
دینلسه اکثر ناس آکلاماز.

کذلك لسان عربیده: «اجتناب» و «تجنب» بر معنایه کلور ایسه ده
لسانمزده «اجتناب» لفظی، مأنوس الاستعمال اولوب «تجنب» لفظی
زبانزد دکلدرد.

کذلك آینه نك اصل ترکیسی اولان «کورکی» لفظی، مهجوردر.
عربجه: آینه یه «مرآت» و «سجنجل» دنیلور. لسانمزده ایسه
«مرآت» لفظی مستعملدر. «سجنجل» لفظی ایسه لغات غریبه دندر،
﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ عبارة شریفه نك اصل ترکیجسی: «یوقدر
طابه حق چالابدرا نحق» عباره سیدر. ترکیجه «چالاب» لفظه جلاله نك
ترکیجه سیدر؛ لکن شمدی لسانمزده مستعمل دکلدرد.

قیاسه مخالفت، کله نك قواعد عثمانیه و اهل لسانك استعماله
مخالف اولمسیدر.

«کلدك» یرنده: «کلدق»، «یازدق» یرنده: «یازدك»، «ادبسرلك»

یرنده: «ادبسنزلق»، «اویغونسزلق» یرنده: «اویغونسزلک»، «بندهلک» یرنده: «بندکیت»، «یازدهماز» یرنده: «یازدهیلز» «تحریرات وارده» یرنده: «تحریرات موروده»، «اهالی ساکنه» یرنده: «اهالی مسکونه»، «مطبوعات موقوته» یرنده: «مطبوعات موقته» دینلک کبی که «برالسام» یرنده: غلط اوله رق «بریه الشام» یازمغه باشلانیدی ائشاده بویه بر چوق غلطلر، اوراق رسمیده کورلمکه باشلامشدر.

«منضم اولدی» دنیله جک یرده: «انضمام ایتدی»، «منقضى اولدی» دنیله جک یرده: «انقضا ایتدی» دینلک دخی بوقبیلدندر؛ چونکه انفعال بانی، دائماً لزوم و مطاوعت ایچوندور. بناءً علیه «اولق» ماده- سیله ترکیب ایدر. «ایتمک»، «ایتمک»، «ایتمک»، «ایتمک» ماده لریله ترکیب ایتیز. مکرکه مجازاً بر بشقه معناده مستعمل اوله. نته کم: «انکسار» لفظی، بددعا معناسنده مستعمل اولدینی حالده، «انکسار ایتدی»- دینلور. اما قیرملق معناسنه اولدینی حالده «منکسر اولدی» دینلور. «انکسار ایتدی» دینلر.

کلامک فصاحتی، اجزاسی اولان کلمه لر فصیح اولمغه برابر تنافر کلاتدن، ضعف تألیفدن و تعقیددن سالم اولمیسدر. تنافر کلمات، بعض کلماتک اتصالاتندن لسانه ثقلت کلمکدر. مثلاً: «چوق کاسه یلسر آنک نان خوار خوان نعمتیدر» عباره سنده کی کلمه لر هب لسانمزده مأنوس الاستعمال ایکن بریره کلدیکرنده، زیاده تنافر حس اولنه یور.

«آشچی آتش پشمشی» عباره سی، «اللی لیرا» ترکیبی، و:

میلن اول سرورواتک سوی اعیاره کوروب
 المش مشیاش زبان حال ایله ایهام صو
 بیتنک مصراع نانسی دخی بوقیلدبدر. بومثلو تنافر الفاظه بین-
 الشعرا مذموم ایسهده بعضاً هجو و تزئیف مقامنده استعمال ایدر.
 تنه کیم: [سروری]ء بویولده:
 قاره قوری قاری آلدی نعمان
 تاریخنی سونلشدر.

علمای عربیه دن بعضیلریء کلامک فصاحتنده علی الاطلاق تتابع
 اضافتدن سالم اولسنی شرط ایتمشلردر. بعضلریء «تتابع اضافات»
 اکثریا تنافری ایجاب ایله فصاحتی اخلاص ایدر» دیمشلردر. لسا-
 نمزده تتابع اضافاتک فصاحتی محل اولدینی درکاردر.
 تتابع اضافاتء اوچدن زیاده کله لک متوالیاً بربرینه مضاف
 قلمسیدر. «فلانک قوناغنک قیوسنک کلیدی» کی که درت کله یکدیگره
 مضاف قلنهرق اوچ اضافت متوالی اولمغلهء فصاحتیه خلل کلشدر.
 [فضولی] آنک «حدیقه السعدا» ده:

ایکارانجمء تاب نظاره مصائب خواتین حرامسرای نبوتء کتوره میوب
 پردهء حجاب کیردی.

عباره سنده: آتی کله بربرینه مضاف قلنمغلهء فصاحتدن دو شمشدر.
 ضعف تألیفء کلامک ترکیبی قواعد عثمانیه و بین الادبا مرعی
 اولان اصوله مغایر اولمقدر.

چونکه انسانک لسانیء قلبک ترجانیدر. عرض و مرمانی افاده
 ایچونء مناسب کوردیکی عبارهلری ذهنتده فصل تصویر ایدرایسهء

الفاظی دخی اکا کوره ترکیب و ترتیب ایلر. ایشه قواعد لسانه
الفاظک بو وجهله تراکیبی بیلدیرر. قاعدة تقدیم اولنه جق
کله لرك تأخیری و تأخیر اولنه جق کله لرك تقدیمی ایله کلامک سبکنه
خلل کلور؛ زیرا الفاظک ترکیبی، معاینک ترتیب ذهنسنه مخالف
دوشر. بوجهتله عباره، ریک اولور. نته کیم: «پازاره کیتدم» دنيله
جک یرده: «کیتدم پازاره» دینلک کی که متعلقات فعلک تقدیمی،
قاعده لسانمز اقتضاسندن ایکن، بوراده مفعول الیه، تأخیر اولنمشدر.
[نهالستان ترکیبی] دیباجه سنده کی: «خامه حمامه موزون ترانه
دلکش اواز معرفت پرداز» عباره سنده، مشبهک مشبهه به مضاف
قیلمسی، قاعدهیه مخالفدر؛ زیرا لسانمزده مشبهه بهک مشبهه اضافتی
شایع اولوب اما عکسی، معروف دکلدر. بناء علیه بو عباره، فصاحتدن
عاریدر. واکر «حمامه موزون ترانه دلکش آواز خامه معرفت
پرداز» دنيله قاعده لسانه موافق اولور.

کذلک [شفیق نامه] نک «سلطان هفت اقلیم زرین دیهم آفتاب»
عباره سی دخی ریکدر؛ چونکه «زرین دیهم» ترکیبی، سلطانک صفتی
اولدینی حالده، آره لرینه سلطانک مضاف الیه کیرمشدر؛ حالبوکه
«سلطان زرین دیهم هفت اقلیم اولان آفتاب» دینلسیدی، عباره
رکا کتدن سالم اولوردی.

[ضیا پاشا] نک: «دلربار بویه دامنکش دکلدی بزمدن» هر کچه
عاشق آرارلر ماهرولر و ارایدی» بیتنده «آرارلر» کله سی، ماهرولرک
صفتی ایکن جمع لسانی، قاعده لسان عثمانیه مخالفدر.

«درمیان ایتک»، «درپیش ایتک» یرنده: «درمیان ایله»، «درپیش ایله» و «رخصت کامله» یرنده: «رخصت کامل» دیتک و «لاجل الفروخت» عباره سنده اولدینی کی کله فارسیه اوزرینه لام تعریف کتورمک دخی ضعف تألیف قیلندندر.

[تصویر افکار] غزه سنک: «پرتو ذکا نوع بشرک باشنه قونمش» «برنورانی همدارکه سایه سعادتت تعمیم ایدم جک واسطه بولماز؛ الآکه لزومی قدر نهال مطبوع الاندامی حکمنده اولان صحائف مطبوعه نك وسعت وانتشاریدر. شهبال دکل او بر برات اقبالدرکه قننی ملته مقارن اولسه رفته رفته ظلم جهالتک زنجیر اسارتندن آزادینه حجت اولور» مقاله سنده کی «اندام» کله سی، فارسی اولدینی حالده اوزرینه لام تعریف کتورلسی، فصاحتی اخلاص ایتمشدر. «آزادینه حجت اولور» ترکیبی دخی «درمیان ایله» قیلندندر.

بروجه بالا متعلقات فعلک تأثیری سنک عباریه خلل کتورمکله کلام مشورده جائز اولماز ایسه ده اشعارده جائز و شایعدر.

چونکه شعرای روم اوزان فارسیه بی استعمال ایتدکلی کی قواعد فارسیه یه توفیقاً اشعارده فعلک فاعلی و متعلقاتی اوزرینه تقدیمی دخی تجویز ایتمشدر. نه کیم:

شهد راحت کسب ایدر تدبیر منزل ایلیان
آلدی ارباب حکم بو عبرتی زنبوردن

ییتنک مصرع اولنده: «کسب ایدر» فعلنک فاعلی، تأخیر و مصرع نایسند: «آلدی» فعلی، کندی فاعلی و مفعوللری اوزرینه تقدیم اولمشدر.

۱۰ اشعار عثمانیه ده بومثللو تقدیم و تاخیر لر، کثیر و شایعدر؛ فقط موجب تعقید اولور ایسه نثرده جائز اولدینی کی شعرده دخی تجویز اولنماز.

تعقید، ایکی قسمدر. بری: تعقید لفظیدر، که بروجه بالا عبارتدک سبکنده واقع اولان خللدن ناشی کلامک معنای مراده دلالتی ظاهر اولما مقدر.

«سنی کوردکده پک زیاده ممنون اولیورم» دنیله جک یرده «پک زیاده سنی کوردکده ممنون اولیورم» دینلک کی، که «زیاده» لفظی، «ممنون اولیورم» فعلنک قیدی اولدینی حالده آنک یاننده کتورلیوبده متعلق اولان «کوردکده» جمله سنک اوست طرفه کچورلمکله کلام، معقد اولمشدر.

تلخ ایدر آدمک ایله مذاق عیشتن
باده نوش ایله بوکون ایله فکر فردا

بیتندن شاعرك مرادی، «باده نوش ایله بوکون ایله فکر فردا» که فکر فردا آدمک مذاق عیشتی تلخ ایدر» دیمکدر. حالبوکه «تلخ ایدر» فعلی بیتک اولنده و «فکر فردا» ایله فعلندن صکره آخرنده بولمغله کلامنده «تعقید لفظی» واردور.

فهم افدینک:

شرایدر دیهرک صوندی یا که ساقی جام
حواس خمس ایله حس اولندی باده تمام

ییتی دخی بو قییلندرد، که شراب اچیلور ایکن طعم و رایحه سی طویلور. رنکی کورینور و قدح اله آلدنقدده صانکه حس لمس دخی

حصه دار ایدلش اولور. یالکز حس سیم محروم قالور ساقی «شرابدر»
 دیجک اودخی حصه سنی آلور. بوحالده باده، حویش خمه ایله حس
 اولنمش اولور. لکن بومعانی افاده ایچون «قدحی اله آلام و شرابی
 کوره رک و رایحه سنی طویه رق ایچدم» دیمک لازم کلور. یوخسه
 بوجمله لر هب محذوف اولدینی حالده یالکز «شرابدر دهرک» سوزندن
 بومعنا لر انتقالده صعوبت اولدیندن کلامک معقد اولدینی درکاردر.
 تعقید معنوی، بحسب اللغة منفهم اولان معادن، متکلمک مرادی
 اولان معنایه، یعنی: معنای حقیقیدن، معنای مجازی به، یا معنای کنائی به
 ذهن سامعک انتقالده واقع اولان خللدن ناشی کلامک معنای
 مقصوده دلالتی ظاهر اولما مقدر.

درکه لطفک کلم زیرا
 سنی هر دم کوره بیلک دیلم

ییتنده اولدینی کی که جانانک درکاهنه کلک، اوراده بولنامنی اقتضا
 ایتدیکنه مبنی، کلکی نفیدن دائماً اوراده بولنق معناسی مراد اولنمشدر؛
 یعنی: «سنگ درکاهکدن آیرلم؛ زیرا استرم که دائماً سنی کوره بیلیم»
 دیمک اولور؛ لکن اورایه کلکی نفی ایتمکدن اوراده بولنامنی نفی
 ایتک، یعنی: «دائماً اوراده بولنق» معناسنه انتقال ایتک، بک بعیددر.
 كذلك :

المشکن و صلاک اقرار ایله اسحاقه کرم
 واری اول لطفی مجال انکاره الله عشقنه

ییتنده دخی وصلی اقراردن، آتی وعد ایتک معناسی مراد اولنمشدر؛
 چونکه بر حق اقرار ایدن کیسه، ضمناً آنک ایفاسنی وعد ایتمش

دیو ادعا اولته بیلور؛ لکن ذهنک بومغایه انتقالنده صعوبت واردر؛
چونکه «اقرار» ثقلی، «چکمشده برحاک و قوعنی اعتراف» دیمک
اولوب «آتیده ایفاسنی وعد» یرنده قوللانماز. وکذلک :

صباحه قاله شمعز یوسف آسا اولمه دامنکش
بزم انکشتزدن دستمز ای ماه کوتهدر

یتندن شاعرک مرادی، «بز عاجرز. بزدن بیهوده دامنکش اجتناب
اولمه» دیمکدر. چونکه صباحه قارشو مومک اوست طرفی یانمش
اولور و دیبی قیسه قالورکه شاعر آنی دسته و اول حالده اوزانان
فتیلنی دخی انکشته تشیه و دستک قیسه لغتی عجزدن کنایه ایتمشدر؛
لکن بونده یک زیاده تعقید واردر. تنافر حروف و کلمات، ذوق
و حس ایله بیلنور. غرابت ایسه، علم لغته، قیاسه مخالفت، فن صرفه،
ضعف تألیف ایله تعقید لفظی، فن نحوه عائددر. خارجه تعقید
معنوی قالب آکا دخی علم بیان متکفل اولور؛ چونکه تعقید معنوی،
معانی مجازی و کنایه ده بولنور. بونلر ایسه علم بیان ایله بیلنور. ✕
متکلمک فصاحتی، برملکه درکه آنکله متکلم، کندو مقصدینی
الفاظ فصیحه ایله افادهیه مقتدر اولور.

متکلم فصیح، ابتدا کلمات فصیحیه تحریری و انتخاب ایله. ثانیاً
هرکله یی، مشاكل و مناسبی اولان کله ایله مزج و ترکیب ایدر؛ چونکه
کله لر، ذاتاً فصیح اولمیدینی حالده حسن ترکیب ایله کلامه فصاحت
کیز. متناسب اولمیان کله لر، ذاتاً فصیح اولسه لر بیله یان یانه کتو-
رلدکری تقدیرده بربرندن متنافر اولورلر. بوایه «تنافر کلمات»

دیمك اوله رق كلامك فصاحتی اخلال ایدر و ككه لر نقدر متناسب
اولور لر ایسه كلامك سلاستی، او قدر زیاده اولور .
سلاست، كلامك لسان اوزره سهولت ایله جریان ایدیشیدر .

(بیت طمره)

پیور مجلس انه ای مست ناز
فی و می مهیا کجان دنلواز

کبی .

مرحوم فهم اقدینك :

علی الصباح جهان خلقی کار و باره کیدر
بلاکشان محبته کوی یاره کیدر

بی تی دخی سلیسدر؛ فقط «کوی یاره کیدر» عباره سنده ایکی یاه متحرکه
بر برینه مقارن اولسه دها سلیس اولوردی .
بعض ادبای عربیه نك بیاننه کوره، کلمات فصیحیه، ایکی قسمه منقسمدر
وهر قسمك موقع مناسبی واردر .

قسم اول، «الفاظ جزله» یعنی: قالین و آغر لفظلردر. «جلادت»،
«خطابت»، «قضا»، «اقتضا»، «تیغ غدر» کبی .

قسم ثانی، «الفاظ رقیقه» یعنی: لطیف، خوش، نازک و ملایم
لفظلردر. «زلف سمنوی»، «سروناز»، «ماه سیما» کبی .

الفاظك قولاغه طوقونمسی، اشخاصك کوزه کورنمسی کیدر .
شویله که: الفاظ جزله، وقور و مهیب اشخاص کبی تحیل قنور. حرب
و ضرب و تقریع و تهدید کبی مقابلره یاقیشور. الفاظ رقیقه، مزاجی
لطیف و مشربی ملایم اشخاص کی تحیل اولنور و تغزل، تلطیف،

جلب مودت و استعطافه دائر اولان کلامره یاقیشور. بناء علی ذلك،
 فصاحدن بعضیلرینک الفاضی، سلاحلرینی طاقمش، حربیه حاضرلش
 انسانه بکزر. بعضیلرینک الفاضی، کوزل کیمش، انواع حلی طاقمش
 نساء حسانه بکزر. اولکی صنفدن اولنلر، الفاظ جزله استعماله
 مألوف اولوب او یولده کسب ملکه و سائره تفوق و تقدّم ایدنلر دیمک
 اوله رق، متین قصیده لر سویلرلر؛ لکن غزل طرزنده کلاملری،
 اوقدر اعلی اولماز. صنف ثانیدن اولنلر، الفاظ رقیقه استعماله
 مأنوس اولوب او یولده کسب ملکه و تقدّم ایدنلر دیمک اوله رق،
 لطیف غزللر سویلرلر؛ لکن متانتجه کلاملری، اول مرتبه اعلی اولماز.
 قرآن کریم ایسه ایکی یولده دخی فصیحایی عاجز قیلشدرد. زیرا
 الفاظ جزله و رقیقه دن هربری، مقامیله متناسب اوله رق مستعملدر.
 مثلاً: «یوم قیامت» و «عذاب جهنم» کی شدت مقامنده، الفاظ جزله
 و رحمت، مغفرت، لطف و تسلیت مقامنده، الفاظ رقیقه وارد
 اوله رق، اولکی صورتده اولان آیات کریمه، غایت متین و ایکنجی
 صورتده اولان آیات کریمه، غایت لطیفدر.

کلام متین، اول کلامدرکه الفاظ جزله دن ترکیب ایدر. و ترکیبی
 مفرغ اولور، یعنی: قالیدن دوکمه کی، کله لر بربرینه طبیعی مربوط
 کورینور؛ دوکوک صاحیق اولماز. نفعتینک:

دکدر کهکشان جلاد قهری تیغ عدلیله
 چالوب چاک ایلدی فرق سرچرخ ستمکاری

بتی کی.

کلام لطیف . اول کلامدرکه الفاظ رقیقه‌دن ترکیب ایدر . وطبعه
انبساط ویره‌جک معانی متضمن اولور . فغانیک :
شمیم کاکن آلمش نسیم کلشنده
دیمشکه سنبله‌سنده امانت اولسون بو
بیتی کی .

سلاست ، بعضاً متانت ایله و بعضاً لطافت ایله مجتمع اولور . ننه‌کیم :
فهم افدینک :

کثرت حرص وامل خاطر پیرانده در
مارو مورک یومسی خانه ویرانده در

بیتی هم سلیس و همده متیندر . و آگاهک :
نه شیشه‌یم نه سبوی میم نه آینه
دوشری سنک ملامتدن احتراز بکا

بیتی ، هم سلیس و همده لطیفدر .

سلاست و جزالت ، یارقت و متانت ، یا لطافت حسبیه کلامک
درجات مختلفه‌سی واردرکه حس و ذوق ایله بیلنور .

قرآن کریمک اصل اعجازی ، اگرچه مغناسی اعتباریله در ؛ لکن
الفاظ قرآنی ، درجه قصوای فصاحتده اولوب سلاست و متانت
و یا لطافتی اعتباریله دخی فصاحت^{صفا} عربی^{عربی} عجز قیلشدر . X

کلامک بلاغتی ، مقتضای حاله مطابقتدر . یعنی : مقامه مناسب
اولان وجهله تصویر و ترتیب اولنمیسدر ، فقط فصاحتی دخی شرطدر .
فصاحت بولنمیان کلامده ، بلاغت دخی بولنماز .

ادیب اولان کیسه ، شاعر اولسون ، منشی اولسون ، قیوجی به

بکزر؛ فصل که قیو محی، حلیاتدن برشی یابه جق اولدینی حالده اولا :
درر وجواهری سجر، ثانیاً : آنلرک متناسب اوللرینی یان یانه دیزر
ایسه ادیب دخی کلمات فصیحی سجر و آنلری یکدیگرندن متنافر
اولیه جق وجهله دیزر. ایشه آنک بوا یکی ایشی، فصاحت دیمکدر؛
فقط قیو مجینک بروظیفه سی دها واردرکه یابه جفی شینک نره یه طاقیله -
جقی بیلوبده آکا کوره ایشلسیدر. یوخسه کردلک بجمنده بریوک
کوپه یاپار ایسه ایشه یاراماز. ایشه بوامر نالک دخی مقتضای حاله
مطابقتک مثالیدر .

بوراده حالدن مراده، حاصل معنای افاده ایله برابر برخصوصیتی
اعتباره سبب اولان شیدر. که آکا «مقام» دخی دینور. کلامک اولیه
بروجه مخصوص اوزره ایراد اولتمسندن مقصود اولان اغراضه :
«معانی» ثوانی و ترکیبک مجموع مدلولاتنه : «معانی» اول «دنیلور .
مثلاً : برخواجه، چوجققره عقاید دینه تعلیم ایدرکن «انسان
اولدکن صکره دیریله جکدر» دیر و بوخصوصده چوجققره خالی
الذهن اولدققرندن کلامی تأکیدده محتاج اولیوب بویله اطلاقی اوزره
براغوز؛ اما آخرتی منکر اولان کیسه یه خطاب ایده جک اولدینی
تقدیرده : «انسان اولدکن صکره البته دیریله جکدر» دیو کلامنی
تأکید ایلر. بوصورتده «الته» قیدی، اصل معنی اوزرینه زائد
برخصوصیتدر و مجموع عبارته نك مدلولی، معانی اولدندر و مخاطبک
انکارینی رد ایتک، معانی ثوانیدندر؛ که کلامک مؤکد اوله رق
ایرادندن غرض اودر و مخاطبک انکاری، مقام تأکیددر؛ یعنی :

کلامک تا کیدینه سبب اولان بر خالدر و کلام مؤگده بو حال و مقامک مقتضاییدر.

کذلك، مخاطبك فطانت و غیاوتی بر خالدر، که هر بری کلامک بروجه مخصوص اوزره ایراد اولنمی اقتضایدر. شویله که: فطین اولان کیمسه بر طاقم دقیق و نکتهلو سوزلر سویلنور که غی به سویلنمی مناسب اولماز. هر برینه مناسی وجهله سوز سویلک، مقتضای حاللریدر. [کلوا الناس علی قدر عقولهم] حدیث شریفی، بودقیقه اشارتدر.

شهریلر ایله قرویلری دخی خطابده بو وجهله فرق و تمیز ایتک و هر برینه، درجه فهم و ادراکری قدر سوز سویلک لازم کلور. کذلک سوزی بعضاً ایجاز، بعضاً اطناب ایتک دخی بر حال و مقامک مقتضاییدر.

متکلمک بلاغتی، برملکه در که متکلم، آنکله تألیف کلام بلیغه مقتدر اولور.

کلامک حدّ داننده حسنی و عندالبغا مقبولیتی، مقتضای حاله مطابقتی حسنیله در. مقتضای حاله مطابقت و مصادفه سی قدر اتم اولور ایسه او مرتبه بلیغ و اعلی اولور. حسن و مقبولیتده انحطاط درجه سی دخی بو خصوصده اولان نقصانی ایله متناسبدر. مقتضای حاله مطابق اولیان کلام ایسه، عندالبغا «اصوات حیوانات» قیلندن عد اولنور.

علمای عربیه نك بیان ایتدکری وجهله بلاغتك ایکی اوجی

وارد در. بری: اے آشانی درجہ سیدر کہ آنک مادونی، بلاغتن عاری
 دیمک اوله رق، عندالبغا اصوات حیواناته ملحق اولور. دیکری:
 اے اعلا درجہ سیدر کہ قابل تنظیر اولیان. درجہ سی دیمک اوله رق،
 قرآن کریمه مخصوصدر. الفاظک. سلاستی و جزالت یا رقتی دخی
 موجب فضیلت و مقبولیت اوله رق، بوجه بالا امر اعجازی مؤید اولور
 ایسه ده قرآنک اصل اعجازی بو خواص معنویه ایله در. ایسته بویکی
 اوجک آره سنده بلاغتک درجات متفاوتہ سی وارد در. بعضاً بر مضونی
 برقاج شاعر، یا منشی بیان ایتدکلرنده، کوریلور کہ یکدیگره درجہ
 درجہ تفوق ایدرلر، بو درجہ لر، کلامک مقتضای حاله مطابقتی
 حسبیلہ تعین ایدر؛ چونکہ اشخاص نصل کہ صور مخصوصه لر یله
 مشخص و متمیز اولور ایسه کلاملر دخی خواصیلہ متمیز و ممتاز اولورلر.
 کلامک خاصیتی ایسه معانی اولی، نهنده معانی توانی به انتقال
 اولته بیله جک صورتده تصویر و الفاظی دخی آکا کوره ترتیب
 ایتمکدر. بودخی کلامی، مقتضای حاله تطبیق دیمکدر.

کلامک مقتضای حاله کیفیت تطبیق، «فن معانی» ایله بیلنور.
 دیمک اولور کہ اصل بلاغتی بیلدیرن، فن معانیدر؛ فقط کلامده
 تشبیہ، مجاز و کنایه بولنور ایسه آنلرک دخی حقیقه ایراد اولنسی
 لازم اولور؛ بو ایسه «فن بیان» ایله معلوم اولور.

چونکہ طرق ادای مراده اوجدر. حقیقت، مجاز، کنایه در.
 حقیقت، موضوع لهنده مستعمل اولان لفظدر. مجاز، موضوع
 لہی اولان معنائک اراده سی جائز اولیبوب دیگر مضاده مستعمل

اولان لفظدر. کنایه، اول لفظدرکه موضوع لهی اولان معنائک اراده‌سنه برمانع اولمدینی حالده، آندن دیکر معنی اراده اولتور.

ساده‌جه و دوزجه حقیقت وجهله مقتضای حاله مطابق اوله‌رق ایراد اولسان کلام، بلیغ اولور؛ فن بیانه تعلق ایدر جهتی اولماز. اما بعض مختلات ایله کلامی زنکین ایتک ایچون بعض تشبیها کتوریلور ایسه قواعد بیانییه توفیق لازم کلور. تشبیهاده نیجه لطائف و نکت بیانییه بولتور و تشبیه، برنوع کنایه قیلندن عد اولتور. مثلاً: «فلانک یوزی بدر کیدر» دینلده‌ده، اگرچه بومو-ضوع لهنده مستعمل ایسه‌ده مفهوم وضعیسی مراد اولیوب بلکه «یوزی پک کوزل و غایت لطیف» معناسی اراده اولتور. کنایات و مجازات ایسه هب بومثالو نکت و لطائفه مبتنیدر.

الحاصل معنای حقیقیدن بشقه برمعنا اراده اولندینی حالده کیفیت دلائلک اصولنه رعایت اولتحق لازم اولوب بو دخی «فن بیان» ایله یلتور.

فن بیانجه، معانی حقیقیه، «معانی اول» و تشبیه، کنایه و مجازات ایله ازاده اولتان مغالنه «معانی ثوانی» عد اولتور. بناء علی ذلک، بعض علمای عربیه، بلاغتی: «متکلمک تأدییه معناده خواص ترا کبک حقنی ایفا و انواع تشبیه، مجاز و کنایه‌ینی حقیقه ایراد ایده‌بیلده‌جک حدیه بالغ اولسیدر» دیو تعریف ایلشدر.

تفصیلات سابقه‌دن آکلاشلدی که فصاحت ایله بلاغت ییتنده عموم و خصوص مطلق واردر. هر بلیغ فصیحدر، اما هر فصیحک بلیغ

اولسی لازم کز. نجه فصیح آدملر وازدرکه سوزی مقتضای حاله تطبیق ایتیوب زائد، ناقص و صددن خارج سوزلر سویلدکلری جهته آنلره بلیغ دئیلر.

بروجه مشروح، کلامک حسن ذاتیسی، بلاغیدر. و ارتفاع شان و اعتباری بلاغتی حسینله در. سجع و جناس کی صنایع بدیعه دخی ترینات قیلندن اولوب کلام بلیغه، «حسن عارضی» کتورر؛ اما حسن ذاتیسی، یعنی: بلاغتی اولسان کلامی، صنایع بدیعه ایله ترین ایتیمک، برچرکینه حلی کرانها طاقق کیدر.

اسلاف ادباء، بلاغته زیاده اعتنا ایدوب صنایع بدیعهیه پک اوقدر اعتنا ایتمز لردی. متأخرین، بونلره زیاده اهمیت ویردی. صکره لری بلاغته قوت و مهارت آزالدجه صنایع بدیعهیه لزومندن زیاده اعتنا ایدیلور اولدی. اشعار و منشأتمز، هپ طائسز طوزسز صنایع بدیعهیه ایله طولدی. بوکا سبب دخی ادبامزک میدان بلاغته راجل اولمایدرکه قصورلرینی ستر ایچون کلاملرینی ترینات بدیعهیه بوغارلر. بو بچاره لره ظن ایدرلرکه صنایع بدیعهیه تقدیر چوق اولور ایسه کلام او قدر کوزل اولور. ادبا ایسه دیمشلدردکه: «صنایع بدیعهیه یوزده کی بنلر کیدر؛ برایکی اولور ایسه کلامه حسن ویرر. چوق اولور ایسه قبیح اولور.»

برده، لفظه، مضایه تابع اولق لازم کلور ایکن، نجه منشیلر، عکسنی التزام ایله سجع بولق ایچون تکلیف و معنای، محسنات لفظیهیه فدا ایدرک بلاغت کلامه خلل کتوررلر.

قالدی که کلام مسجع، شعر کی خیالی و مصنوع حکایات و اخوانیات، یعنی: اخوان و یاران آره سنده تعاطی اولان مراسلاته یاقیشور؛ اما علوم و فنونه دأر اولان کتب و رسائل، فرمانلر، عمومه خطاباً یازیلان اوامر سلطانیه و سائر محررات رسمیه، صکوک شرعیه و قانونیه، هپ ترسیل یولنده یازمیلیدر.

چونکه علوم و فنونه دأر اولان کتب و رسائلده مقصد، آنجق مسائلی اک واضح یولده تعلیم و تفهیم اولدیغندن بونلرده ترینات لفظیه یاقشماز. و سجع، برنوع تکلف دیمک اولدیغندن علو جناب سلطنت آندن ابا ایدر. صکوکده ایسه قواعد شرعیه و قانونیه نك مقتضاسی نه ایسه آنی عینیه یازمق لازم کلور. زیاده و نقصان قبول ایتمز. بو دخی کلام مسجعه الویرمز. بناءً علی ذلک بونلرده سجع مکروهدر؛ مکرکه طبیعیه بر سجع دوشمش اوله. منشیان و کتابمز ایسه بروقتدنبرو شاهراه بلاغی اونوتدیلر. محررات رسمیه ده هپ طریق تسجیمی التزام ایتدیلر. بناءً علیه سلطانیات ایله اخوانیاتک اصول سبک عبارتله لر، بربرندن تفریق ایدلمز اولدی. بو سجع مراقی، محکمه لره دخی سرایت ایدوب بوجهته نیجه حجج شرعیه نك اصول صکی بوزولدی. ایشته بو حاللر، لسانمزک بلاغجه کبرو قالمسنه سبب اولمشدر.

❦ لاحتقه ❦

کلام، بر نسبت تامه به دلالت ایدن جمله در: شویله که: بر حال وصف
بر شیئه نسبت اولنور و مخاطب آندن فائده تامه حاصل ایدوب
آنک اوزرینه سکوت ایتک صحیح اولور. ایسته اونسته اسناد
و طرفیندن برنجیسته، «مسند الیه» ایکنجیسته، «مسند» دنیلور.

کلامک مدلولی اولان اشونستک خارجه مطابق، یا غیر مطابق
اوله جنی بر نسبت واریسه اول کلامه: «خبر» و «جمله خبریه» دنیلور.
مثلا: «خواجه افندی مکتبه در» کلامی بر خبردر که خواجه،
فی الواقع مکتبه ایسه بو کلامک مدلولی اولان نسبت خبریه، آکا
مطابق اولور، دکل ایسه مطابق اولماز. اگر او یله بر نسبت خارجه
بولماز ایسه «انشا» و «جمله انشائی» دنیلور.

مثلا: «کلسون»، «کلسیدی» کی طلب و تمنی فعللرینک مدلوللری
اولان نسبتدن قطع نظر ایله خارجه بشقه بر نسبت یوقدر. صیغ
عقددن اولان «آلدم» «صاتم» فعللری دخی انشا اولوب اگر چه
بونلرک مدلولی اولان نسبتلردن بشقه خارجه دخی نسبتلر وار
ایسه ده بو نسبت خارجه لر، اول صیغه لر ایله ایجاد اولنور؛ یوخسه
آنلرک مدلوللری اولان نسبتلرک مطابق اولوب اولیه جنی نسبت
خارجه دکلردر. اما «دون فلان مالی صاتم» ذیلدکه دون واقع
اولان عقد بیعی حکایه دیمک اوله رق «خبر» اولور و دون او یله
بر عقد بیع واقع اولمش ایسه بو خبرک مدلولی اولان نسبت، آکا

مطابق وَا کَر واقع اولماش ایسه غیر مطابق اولور.
 كذلك «صانارم»، یا «صاتیورم» ویاخود «صاته جغم» صیغه لری،
 اخبار اولمقله بونلرک مضمونی اولان نسبت ذهینه دن بشقه زمان
 حالده، یامستقبلده بر عقد بیع بولنق لازمکلور.

«نسبت خبریه» که برشی واقعدر، یاخود واقع دکلدر، یعنی: «برشی
 دیگر شیئه ثابتدر.» یاخود «ثابت دکلدر» دیمکدر. بونسبت، اگر
 نسبت خارجییه مطابق ایسه «صادق»، دکل ایسه «کاذب» دنیلور.
 بناءً علیه «خبر»، صدق وکذبه محتمل اولان کلامدر» دیو تعریف
 اولنور.

«نسبت خبریه نك ایکی جهتی که وقوع ولا وقوعدر. اگر عقل
 بوجهتلردن برینی ترجیحاً تصدیق ایلر ایسه «یقین» تسیمه اولنور.
 و خبر، اگر ظنی مفید اولور ایسه، «قضیه ظنیه» و یقینی مفید اولور
 ایسه، «قضیه یقینیه» دنیلور.

قضیه ظنیه، قرائن و اماراتدن مأخوذ اولان قضیه در، که عقل
 آنی ظن غالبه مبنی حکم ایلر ایسه ده تقیضی دخی تجویز ایلر. بوجهتله
 ظنیاتک جمله سی نظریدر. اما قضیه یقینیه، یا «بدیهیه» ویا خود
 «نظریه» در.

نظریه، عقلک بر دلیل ایله تصدیق ایلدیکی قضیه در، که دلیلک
 مقدماتی هب یقیناتدن ایسه «یقینیه» والا «ظنیه» در. مثلاً: کیجه
 قراکلقدہ طولاشان بر شخص حقتده: «بو آدم خرسزدر؛ زیرا کیجه
 قراکلقدہ طولاشور. بویله قراکلقدہ طولاشان کیسه خرسزدر.»

دنیلدکده عقل، اول شخصک خرسز اولدیفنه حکم ایلر ایسهده
تقیضی دخی تجویز ایلر؛ چونکه قراقلقدہ طولاشمی بر سبب
فوق العاده مبنی اولق دخی عقلاً محتملدر. بوجهله دلیل «ظنی»
اولغله اول قضیه دخی «ظنی» در.

اما «برمثلک اوج زاویه سی، ایکی قائمه به مساویدر» قضیه نظریه-
سینی اثبات ایدن برهان هندسینک مقدماتی هپ یقیناتدن اولغله
بو «قضیه نظریه» دخی «قضیه یقینه» در. «قضیه بدیهه»، دلیل ایله اثباته
محتاج اولقسزین عقلک جزماً حکم و تصدیق ایلدیکی قضیه در، که
ایکی قسمه منقسمدر. بری: «بدیهه عقلیه»، دیگرى: «بدیهه حسیه» در.
بدیهه عقلیه، اول قضیه در که عقل، آنک تصدیقده خارجه دانشماز
و حواسک توسط و اعانه سنه محتاج اولمز؛ بلکه مجرد موضوع و محمولی
تصور ایدیک، بنظرنده کی نسبت حکمی بی جزماً تصدیق ایدویورز.
بونلره: «علوم متعارفه» دنیلور.

مثلاً: «کل، جزئندن یوکدر»، «کل، مجموع اجزاسنه مساویدر»،
«برمقداره مساوی اولان مقدارلر، متساویدر»، «دائرة، مربع
دکدر»، «بر، ایکینک یاریسیدر»، «بر، اوج دکدر»، «اوج، بر اوله مز»،
«برشی، کندندن بشقه برشی اوله مز» قضیه لری کی.
قدما، بدیهیات عقلیه بی ایکی قسمه یعنی: «اولیات» و «فطریات» ه
تقسیم ایدرلر. شویله که: «اولیات»، اول قضیه لردر که مجرد طرفینی
«تصور ایله عقل، آنلرک بیننده کی نسبت حکمی بی جزماً تصدیق
ایلر. بالاده مذکور اولان علوم متعارفه کی. «فطریات»، اول

«قضیہ لردرکہ عقل، آنلرک طرفینی تصوّر ایدرکن ذہندہ حاضر
«اولان برحد وسط واسطہ سیلہ نسبت حکمیہ بی جزماً تصدیق ایلر.
«درت، چفتدر» قضیہ سی کی، کہ «درت» و «چفت» مفہوملرینی
«تصوّر ایدن کیسہ، متساوینہ منقسم اولمق مفہومنی دخی برابر
«تصوّر ایدر. و «درت، متساوینہ منقسمدر» و «متساوینہ منقسم
«اولان ہرشی، چفتدر.» دیو ذہندہ طبیعی ترتب و تشکّل ایدن
«قیاس خفی ایلہ دردک چفت اولدیغہ حکم ایدر» دیرلر.

حالبوکہ «بر» ایکنک یاریسیدر» قضیہ سندہ دخی اولیلہ برحد وسط
بولنور. «بونو، اولیّیدن و آنی، فطریّاتدن عد ایملک، تحکمدر.» دیو
اعتراض وارد اولور؛ فقط مثالده مناقشہ اولتماز. مرام، آنجق ایضاح
مادہ در. بو «قیاس خفی» ایسہ بونده آندن دھا واضح صورتده ذہنہ
لاج اولور. بناء علیہ «بو، اولیّاتہ و اوی، فطریّاتہ مثال کتورلمشدر»
دنیلہ بیلور. بو بحثی نظر تدقیقندن کچوردیکمزده کوررزکہ دیگر
بدیہیات سابقہ دہ دخی بویلہ برر «قیاس خفی» بولنور. مثلاً: «اجتماع
تقیضین، محالدر» دیدیکمزده تقیضلر مجتمع اولسہ «برشی، کندندن
بشقہ برشی اولمق و بوتقدیرجہ دخی برشی، ہم وارہ ہم یوق اولمق
لازم کلور» دیو ذہندہ طبیعی قیاس خفیلر تشکّل ایدر. بونلرہ
«تنبیہ» دنیلور کہ حقیقت حالده قیاس و دلیل اولیوب بلکه دلیلہ
بکزر برطاقم ایضاحاتدن عبارتدرلر.

چونکہ علوم متعارفہ، برطاقم بدیہیات متداخلہ درکہ یکدیگری
ایضاح ایلر و جملہ سی، بر «بدیہیہ اساسیہ» یہ طیانورکہ «برشی، ہم

واقع، ہم غیر واقع اولہماز» یعنی: ہم وار، ہم یوق اولہماز قضیہ بدیہہ سیدر.

بو بدیہہ اساسیہ دن بش «بدیہہ عمومیہ» تولد ایدرکہ «واقع، واقعدر» و «غیر واقع غیر واقعدر» و «واقع اولان، غیر واقع دکلدر» و «غیر واقع اولان، واقع دکلدر» قضیہ لرلہ «برشی، یا واقعدر، یا غیر واقعدر» قضیہ سیدر. «واقع، واقعدر» «وار ایسہ واردر.» «غیر واقع، غیر واقعدر» «یوق ایسہ یوقدر» دیمک اولہرق بو ایکسی موجبہ لک مرجعیدر.

«واقع اولان، غیر واقع دکلدر» «وار ایسہ یوق اولہماز» و «غیر واقع اولان، واقع دکلدر» «یوق ایسہ وار اولہماز» دیمک اولہرق، بو ایکسی دخی سالبہ لک مرجعیدر.

«برشی، یا واقعدر، یا غیر واقعدر» «واردر. یا یوقدر» دیمک اولہرق، ہم صیادق، ہم کاذب بر قضیہ نک ممکن الوجود اولدیغی افادہ ایلر و شرطیات منفصلہ یہ مرجع اولور.

بناءً علی ذلك، سالف الذکر «بدیہہ اساسیہ»، بالجملة علوم متعارفہ نک معیاری «دیمک اولور. ایشته «اولیات» دینک شایان، آتجق بو «بدیہہ اساسیہ» ایله آندن تولد ایدن «بدیہات عمومیہ» خمسہ در. دیگر «بدیہات عقلیہ» ده، درجه درجه دلیله بکزر تنبیلر بولنور.

اما «بدیہات حسیہ»، مشاهدات، حدسیات، مجربات و متواتراتدر. «مشاهدات»، اول قضیہ لر دزکہ مجرد حس ایله جزماً تصدیق اولنور.

«آتش، یاقچیدر» «قار، صوغوقدر» «تیمور، یوشاق دکلدر» قضیه - لری گی.

«حدسیات»، اول قضیه لردر که بعض مشاهدات اوزرینه حدس ایله دفعه، یعنی: سنوحات قیلندن اوله رق ذهنده حاصل اولان قیاس خفی واسطه سیله عقل آنلری جزماً تصدیق ایلر. «قرک ضیاسی، کونشدن مستفاددر» قضیه سی کی که قرک، کونشه نسبتله اوضاعی تبدل ایتدجه تشکلات نورانیه سنک اختلافی مشاهده اولنه جق. «اگر قرک نوری، کونشدن منعکس و مستفاد اولسه، اوضاعی تبدل ایتدجه تشکلات نورانیه سی مختلف اولمز ایدی» دیو دفعه قلبه سنوح ایدن قیاس خفی واسطه سیله عقل، اول قضیه یی جزماً تصدیق ایلر.

«مجربات»، اول قضیه لردر که تکرر مشاهده ایله عقل، آنلری جزماً تصدیق ایلر. «مغزیاء، مسهلدر» قضیه سی کی. که لدی التجربه هر نه زمان مغزیاء ایچلسه، اسهال ایلدیکی کوریلنجه، عقل، آنک «سهل» اولدیغی جزماً تصدیق ایدر.

متواترات، اول قضیه لردر که آنلری کذب اوزرینه اتفاقلری عقلاً محال اولان جم غفیر خبر ویرمکه جزماً تصدیق اولنورلر. [مکه] و [بغداد] ی کورمدن، موجود اولدقلری تصدیق ایتک کی. «بدیهیات عقلیه» ده حکم، آنحق موجود ذهنی و مفروض اوزرینه اولوب موجود خارجی و محقق اوزرینه دکلدر. مثلاً: «دائرة، مربع دکلدر» دیدیکمزده، دائرة نك خارجه موجود اولوب

اولمائی آرائیوب، دائرہ موجود اولسون اولسون، موجود اولدینی تقدیرده «مربع دکدر» دیمک اولور. بناءً علیہ بدیهیات عقلیہ ده محمولک موضوع ایله اتحادی، یاخود عدم اتحادی، عقلاً ضروریدر. نقیضلری، محال عقلیدر.

اما «بدیهیات حسیه» ده حکم، موجود خارجی اوزرینه اولوب محمولک موضوعه ثبوتی بویله ضروری دکدر. عقلاً استثنا قبول ایدہ بیلور؛ کیتلری ملاحظه کوتورر. بوجهتله نقیضلری، محال عایددر؛ چونکه مشاهداتده غلط و خطا احتمالی وارددر. مثلاً: پر پارچه سی صو ایچنده بولنان دگنک، قیریق کبی کورینور. بو ایسه غلط حس بصردر. بناءً علی ذلك مشاهداتده، نظره اولایه آلدانیوب حقیقت حالی تحرری و تحقیق ائلك لازم کلور. حالبوکه بالذات مشاهد اولان شیلرده بویله غلط و خطا احتمالی اولنجیه، تجربه واسطه سیله مشاهداتدن مأخوذ و منتزع اولان قضایای کلیه بی کافه احتمالات عقلیه دن قورنارمق مشکلددر. مثلاً: مغزیانک مسهل اولدینی مجزوم ایکن، بعض موانع حیولتیه حکمی تخلف ایتمک، عقلاً ممکندر.

براهین حسابیه و هندسیه، هب علوم متعارفیه مستند اولوب بدیهیات حسیه ایله مخلوط اولماز. بناءً علیہ پرکار ایله مساحه ایدرک بر مسئله نك اثباتی قبول اولماز؛ زیرا پرکارک عمل واستعمالنده عقلاً غلط و خطا احتمالی وارددر. بوجهتله مسائل حسابیه و هندسیه، اصلاً محل شبهه و تردد اوله ماز.

اما «حکمت طبیعیہ» برهانلری، «بدیهیات خارجیه» ایله مخلوطدر.

بو جہتلہ آنلر، «براہین ہندسیہ» قوتندہ دکلر در۔
 بعض «قضایای نظریہ» واردرکہ آنلری جملہ ناس، یاخود بر
 طائفہ تصدیق و اعتراف ایتمکلہ اثباتہ محتاج اولمازلر۔ بونلرہ:
 «مشہورات» دنیلور۔ «عدل، حسندر»، «ظلم، قیجدر»، «فقراہ
 بافق، لازمدر» قضیہلری کبی کہ بونلر، جملہ ناس بینندہ مشہوردر۔
 «حیوان بوغازلق قیجدر» قضیہسی کبی کہ ہندلولر بینندہ معروفدر۔
 بعضاً شہرت بر مرتبہ وارر، کہ علوم متعارفہ ملتبس و مشتبه
 اولور۔ وینلری شوو جہلہ فرق اولنور کہ انسان، کندوسنی عقلنک
 خارجندہ اولان جمیع امور دن خالی فرض ایتدکدہ، مجرد عقلیہ
 علوم متعارفہ بی قطعاً تصدیق ایلر؛ اما مشہوراتی بو وجہلہ تصدیق
 ایلر۔ بو قضیہلرک شہرتی؛ مصلحت عامہ، یاخود مرؤت انسانہ
 منیدر؛ یاخود عادات و آداب و شرایع مقضاسیدر۔ بو جہتلہ
 جوخی مقبولاتہ داخل اولور۔

«مقبولات»، انبیاء عظام و اعترء کرام کبی بیوک ذاتلردن مروی
 اولان کلاملر در۔

ہر نہ وجہلہ اولور ایسہ اولسون، مخاطبک اعتراف کردہسی
 اولان قضیہلرہ: «مسلمات» دنیلور۔ متکلمک کرک مصدق اولسون،
 کرک اولسون۔

«مخیلات» دنیلور بر طاقم قضیہلر دخی واردرکہ کاذب اولدقلری
 معلوم ایکن مجرد ترغیب یا تنفیر ایچون استعمال اولنورلر۔ «بادہ،
 یا قوت سیالہدر»، «بال، برنوع قوصحو قدر»، قضیہلری کبی۔

بونلردن بشقہ بردہ: «وہمیات» دنیلور قضیہ لر وارد رکہ قوۃ و اہمہ نک عقلیاتدہ، محسوساتہ قیاساً اختراع ایلدیکی قضایای کاذبہ در۔
 نتہ کیم: ہر جسمک مکانی اولادینہ قیاساً: «ہر موجودک مکانی وارد» دیو حکم ایتسی کی۔ بردلیک ایرادندن غرض، تحضیل یقین ایسہ ہب «مقدمات یقینیہ» دن ترکیب اولنور و «برہان» تسمیہ قلنور۔
 برہانلر، ہب یقینی مفید اولور؛ فقط بروجہ بالا: «بدیہیات خارجیہ» ایلہ مخلوط اولنلردن ایسہ، «براہین ہندسیہ» کی ہب بدیہیات عقلیہ یہ مستند اولنلر دہا اقوا واجلادر۔ و غرض، اگر مجرد مخاطبی اسکات و براہینی ادراکدن عاجز اولنلری اقناع ایسہ، «جدل» تسمیہ اولنور۔ بوندہ نفس الامر ملتزم اولیوب مقدمہ لرینک عندالمخاطب مسلم اولسی کافیدر۔ بناء علیہ «دلیل جدلی»، مشہورات و مسلماندن ترکیب اولنور۔ بونلرک ایچندہ «مقدمات یقینیہ» بولنسہ بیلہ، مجرد مخاطبک عندندہ مسلم اولدینی جہتلہ قوللانیلور۔ آخرہ تعدی ایدن کسنہ یی، «ظلم، قبحدر» دیواقناع ایتک؛ و حضرت عیسیٰ (علیہ السلام) ک باباسز اولدینی انکار واستبعاد ایدن برہودی یی، حضرت آدم (علیہ السلام) ک ہم باباسز، ہم آناسز اولدینی بیانیہ اسکات ایتک کی۔

و غرض اگر ناسہ وعظ و نصیحت ایسہ، «خطابہ» دنیلور۔ و مقبولات و ظنیاتدن مرکب اولور۔ واعظ و خطیبلرک نطقلری کی۔ خطابتک، ناسہ حسن تأثیری اولمق حبیبیلہ فوائد عظیمہ سی وارد۔ و غرض، اگر قوۃ نطقیہ ایلہ ترغیب، یا تنفیر یولندہ مخاطبک

ذهنده بر تأثر حاصل ایتک ایسه، مخیلاتدن ترکیب اولنور. واهل منطق اصطلاحجه: «شعر» دنیلور؛ کړك منظوم اولسون، كړك منشور اولسون. اما علمای عربیه اصطلاحجه، شعرک، موزون و مقفا اولسی لازمدر. موزون و مقفا اولدینی خالده مخیل اولسه بیله «شعر» دنیلوب «نثر» دنیلور. بویله مخیلاتدن مرکب اولان نثرلرده، اکثریا سبع و جناس کبی «صنایع بدیعه» یه رعایت اولنور. وهیاته کلنجه: متکلم، اکر بونلری عن اعتقاد درمیان ایلر ایسه، آنلردن مرکب اولان دلیله، «سفسطه» دنیلور. واکر مجرد مخاطبی تغلیط ایچون سویلر ایسه، آنلردن مرکب اولان دلیله، «مغالطه» دنیلور. بوبخثره، «علم منطق» مسألندن اولغله تفصیلی ایستیانلره، «معیار سداد» نام رساله مزه مراجعت ایلسون.

مغالطه، مذمومدر. سفسطه ایسه، «جهل مرکب» دیمک اولدینی جهتهل آندن تخلیص نفس ایتک چاره سنه باقلیدر. مخیلات، تشبیه، مجاز و کنایه قیلندن اولغله «علم بیان» ه عانده مسائلدندر.

خطابه نك، ناسه حسن تأثیر حاصل ایتسی ایچون هر فقره سنك مقتضای حاله تطبیقی الزمدر. واکثریا «ترسیل» یولنده ایراد اولنوب «سبع» التزام اولنماز.

جدلده، یقینات آرا نماز. برهانده، ظنیات قبول اولنماز؛ بلکه مجتک ایجابنه کوره یقیناتک نوعنه دخی دقت اولنقی لازم کلور. مثلاً: «حکمت طبیعه» دلیللرنده، «بدیهیات حسیه» یه استناد اولنور.

اما «براهین ہندسیہ» نك، كافۃ علوم متعارفہ مستند اولسی لازمدر. «برهان ہندسی» ایله برمسئله اثبات اولنہ جق یرده «پرکار» ایله اثباتہ چیقشیلور ایسه صدددن چیقش اولور.

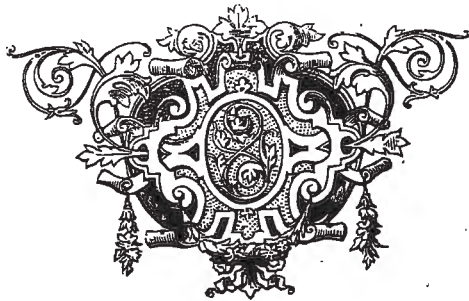
چوق دفعه دلیللرک بعض مقدماتی طی اولنور. بو دخی «فن معانی» نك ایجاز بحثنه دائر اولان مسائلدندر.

«علم منطق»، مجرد افکارک میزانی اولمق حسبیلہ علوم لسانیہ دن دکلدر. اما «علم بلاغت»، مزایای کلامک کیفیت افاده سندن، طرق اداسندن و کلام بلیغک وجوه تحسینندن باحث اولمغلہ، علوم لسانیہ دندر. دیباجہ ده اشعار اولندی نی اوزره بوسالہ، اوچ بابہ منقسمدر.

باب اول: کلامک مفتضای حالہ تطبیق کیفیتنی بیلدیرر.

باب ثانی: «تشبیہ» «مجاز» و «کنایہ» دن بحث ایدر.

باب ثالث: «صنایع بدیعہ» بی تعریف ایلر.

بَلَاءُ عِثْمَانِيَّةٍ

باب اول

كلامك مقتضای حاله مطابقی مقدمه اولوب بر مقدمه ایلمیری فصلی مستملدر

﴿مقدمه﴾

ترکیب، ایکی قسمدر. قسم اول: «ترکیب ناقص» و قسم ثانی: «ترکیب تام» در.

ترکیب ناقص، نسبت ترکیبیه یی مفید اولان ترکیبدر. نته کیم: «کوله رک کلان اقدینک اوشاغی» عباره سنده کی «حال ترکیبی» و «ترکیب وصفی» و «ترکیب اضافی» کی.

ترکیب تام، نسبت تامه یی، یعنی: اسنادی مفید اولان ترکیبدر که بالاده بیان اولدینی اوزره «کلام» تسیمه اولنور. و آکا «جمله» دخی دنیلور.

فقط «جمله» ایله «کلام» بیننده عموم و خصوص مطلق وارددر. شویله که: ترکیبک متضمن اولدینی اسناد، اگر مقصود بالذات ایسه ایکسی مجتمع اولور. دکل ایسه یالکز «جمله» دنیلور، «کلام» دنیلز. مثلاً: «عدالت کوزلدیر» ترکیبی، هم کلام، هم جمله در. اما

[فضولی] نك :

«او ماهیلر که دریا ایجره در، دریایی ییلزلر»

مصراع، ایکی جملہنی متضمن بر کلامدر. و مقصود بالذات اولان اسناد، آتجق «بیلز» فعلتک «ماہیلر» اسناددر. و «دریا ایچر مدر» جملہسی، ماہیلرک صفی اولہرق اسنادی مقصود بالذات اولمدیغندن آکا «کلام» دنیلز.

کذلک: «فلان افسدی، مجله احکام عدلیہ او قور ایکن چوق چالیشوردی» ترکیبی، ایکی جملہدن مرکب بر کلامدر. و مقصود بالذات، آتجق «چالشیق» فعلتک مسند الیہ اسنادی اولوب «مجلہ او قور ایکن» ترکیبی، بر «مجلہ حالیہ» اولہرق اسنادی، مقصود بالذات دکلدر.

بعضاً جملہلر، مفرد ایلہ ماول و مفردلر کی نسبت تقييديہ بی مفید اولور. «صیغہ صلہ» کی.

کلامک اجزاسی، «عمدہ» و «فضلہ» دیو ایکی قسمہ تقسیم اولتور. «مسندالیلہ» ایلہ «مسند»، «عمدہ» در. آنلرک «مضاف الیلہ» و «صفت» کی قیدلری ایلہ، «متمات مجلہ» دخی «فضلہ» در.

کلامک متضمن اولدینی اسناد دخی - بالادہ بیان اولدینی اوزرہ - «خبر» و «انشاء» قسملرینہ منقسمدر. کلمہلر یکدیگری اوزرینہ عطف اولدینی کی جملہلر دخی بعضاً عطف ایلہ یکدیگری نہ وصل و بعضاً یکدیگریندن فصل اولتور. و لکته سوزہ، بعضاً اوزون و بعضاً قیصہ سویلنور.

ایشته بو موادک ہربری، ان شا اللہ تعالیٰ بشقہ بشقہ فصللردہ بیان اولنہ جقدر.

﴿فصل اول﴾

احوال مسند الیه بیانده در.

مسند الیه، کلامک برنجی رکنیدر. برقاعده، مسند اوزرینه
تقدیم اولنور. بعضاً «قصر» معناسی افاده ایچون تأخیر قیلنور.
نته کیم: «اودر بوکا سبب» دنیلور که «سبب آنجق اودر» دیمک
اولور و بعضاً وزن و قافیه ایچون تأخیر ایدیلور.

مصرع لمحرره:

«یا قشماز اهل کمال و وقاره فرط مزاح» کبی

بعضاً دخی قرینه ظاهره یه منی، مسند الیهک ذکر ی عبث کور یله رک،
حذف اولنور.

نته کیم: «فلان آدم نصلدر» دیو سؤال اولتد قدده، مسند الیه حذف
اولته رق «ایدر» دیو جواب ویریلور.

بعضاً مسند الیهک استغنی مخاطبک بشقه سندن کتم ایتک، یا خود
لدی الحاجه انکاره بحال اولمق کبی بر نکته یه منی حذف اولنور.
نته کیم: بر مجلسده حضاردن بری، بر ذاتک ورودینه منتظر اولان
کیسه یه: «کلدی» دیر؛ سائر حضاردن کتم ایتک ایچون مسند الیهی
ذکر ایتمز.

کذلک بر مجلسده موضوع بحث اولان بر کمنه حقنه حضاردن
بری، «فاسق و فاجر در» دیوب لدی الحاجه «بنم مرادم او دکل
ایدی، بشقه سی ایدی» دیه بیلک ایچون مسند الیهی ذکر ایتمز.

کذلک آوجیلردن بری، بر آهو کوردکده: «بو آهودر؛ صید ایدیکز» دیه جک یرده ضیق وقت حسیله مسند الیهی حذف ایدرک «آهودر» دیر.

مسند الیه، بر فعلک فاعلی اولوبده ذکر ی استنلیدیکی حالده، «معلوم» صیغه سی، «مجهول» صیغه سنه تبدیل اولنور.

نته کیم: «حیدودلر صلب اولندی» دنیلور؛ چونکه مقصد اصلی، حیدودلرک دفع مضرقتی اولدیغندن صلب ایدنلرک ذکرینه حاجت کورلیوب مجهول صیغه سیله ایراد اولنور.

بعضاده قرینه پک ظاهر اولدینی حالده، مسند الیه تعظیم و یا اسمیه تبرک، یا خود تلذذکی بر نکته یه منی ذکر ی التزام اولنور. مثلاً: «یاوز سلطان سلیم کیمدر؟» دنیلدکده: «یاوز سلطان سلیم، برنجی خلیفه عثمانیدر» دنیلور. و «عبدالقاهر جرجانی کیمدر؟» دنیلدکده: «عبدالقاهر جرجانی، علم بلاغتک امامیدر» دنیلور.

کذلک مجالس مصاحبت احباده متکلم، اکثریا سوزی اوزاتاق ایستکله مسند الیهک ذکرینی التزام ایلر.

کذلک بر شخصک استنطاقده - برامری آتیده انکاره مجال قلامق اوزره - سوزینی تسجیل ایچون مسند الیهک ذکر ی التزام اولنور.

ضمیر فعلی و نسبیلر، مسند الیه دلالت ایتدکلرندن، متکلم و مخاطب صورتلرنده اکثریا مسند الیه ذکر اولغاز. نته کیم: «کدلم» و «کلورسک» دنیلور.

بیت لمحرره :

بی وجودم چون نگاه اما یرم وار دیده ده
سایه بخت سیاه آلتنده بولدم رفعتی

دخی بوقیلندرنکه «بن بی وجودم» و: «بن بولدم» دیمکدر.

بعضاً مسند الیهک شاننه اعتنا و اهتمام ایچون ذکرى التزام
اولنور. نته کیم: «ایشته بن کلدیم» و: «ایشته سن بویله یاپارسین»
دنیلور.

بیت لمحرره :

سن کتور بارى ستانبولدن حوادث ای صبا
جامه کار ایتدی؛ زیرا خار زار انتظار

دخی بوقیلندرن.

مسند الیهده اصل اولان، معرفه اولمقدرد. نته کیم: «فلان افندی»،
یاخود: «او افندی کلدی» دنیلور.

بعضاً نکره اولور. و بر وجهله تخصیص اولنور. نته کیم: «بو
کون براقندی کلدی»، یاخود: «سوز آ کلار بر آدم کلیور» و یاخود
«بر محکمه محضری کلش» دنیلور.

بعضاً ادات تعریف و تنکیردن عاری بر اسم عام اولور. «انسان،
غافلدر» دنیلدیکی کی.

بعضاً بر اسمک بعض افرادینه دلالت، یاخود کافه افرادی
احاطه و استغراق ایچون اولنه ادات سور کتوریلور. نته کیم: «بعض
ناس، ناکس اولور» دنیلدیکی کی.

استغراق، ایکی قسمدر. «حقیقی» و «عرفی» در. استغراق حقیقی،
لفظک بحسب اللغه شامل اولدینی جمیع افرادی احاطه در. «هرکس

کندی فائده سنی آزار «قضیه سنده اولدینی کبی . استغراق عرفی، بحسب العرف لفظدن متفهم اولان افرادی احاطه در . نته کیم :
«هر قیو مجی بوالماسی کوردی» دنیلورکه : «بلده من قیو مجیلرینک هر بری کوردی» دیمک اولور.

ضمیر لر، اسم اشارت لر ایله عللر یعنی : اسم خاصلر، هپ معرفه در .
وَ اسم عامک اولنه «او» کتوریلور ایسه «معرفه» وَ «بر» کتو-
ریلور ایسه «نکره» اولور . مثلاً : «اوشی» وَ «اودات» معرفه، وَ
«برشی» «برذات» نکره در .

بعضاً «او» یرینه «معهود» لفظی کتوریلور . «معهود خواننده»
کبی که «سَنک بیلدیکک خواننده» دیمک اولور . وَ اسم عام، معرفه یه
اضافله «معرفه» اولور . وَ نکره یه اضافت ایله «تخصیص» اولنور .
مثلاً : «فلان اقدینک خزینه داری»، معرفه، وَ «بر اقدینک خزینه-
داری»، «نکره مخصّصه» در .

تعریف وَ تنکیرک اسبابنه کلنجه : مسند الیهک ضمیر اوله رق ایراد
اولنسی، مقامک، تکلم، یا خطاب، وَ یا غیبت موقعی اولسنه مبندر .
شویله که : مفرد متکلم ایسه، «بن» جمع متکلم ایسه، «بز» وَ مفرد
مخاطب ایسه، «سن» جمع مخاطب ایسه، «سز» دنیلور .

اما غائب صورتنده : ضمیر غائب، یا اسم اشارت، وَ یا خود اسم
خاص، وَ یا اسم عام کتوریلور .

ضمیر غائب، آنجق ذکر ی سبق ابتدکی تقدیرجه ایراد اولنور .
ننه کیم : اولجه اسمی سولنمش اولان کیسه حقنده «او» دنیلور .

وَ اسم اشارت اوله رق ایراد اولنسی، حاضر و مشاهد اولدینی تقدیر جہدر.

بودخی آنی اکمل وجه اوزره تمیز ایچوندر. نته کیم: محکمه ده حاضر اولان مدعی و مدعا به اشارت ایله «شو مال، بو آدمکدر» دیو شهادت اولتور.

بعضاً تعظیم، یا تحقیر و یا ترسم ایچون اولور. نته کیم: تعظیم مقامنده: «فلان محاربه بی، ایشته بو قوماندان قازاندی.» دنیلور. تحقیر مقامنده: «شوحریفمی بزمه بحث ایده جک؟» دنیلور. ترسم مقامنده: «بو بیچاره لر نلر چکدی» دنیلور.

بعضاً مسند الیه، متکلم ایله مخاطب بیننده معلوم اولدیغندن «او» دیو تعریف اولتور. نته کیم: ورودینه انتظار اولنان بر آدم حقنده: «او آدم کلدی» دنیلور. بونده دخی تعظیم، تبرک، تحقیر کی معنار قصد اولتور. نته کیم: «او ذات»، یا خود «او ذات شریف کلدی» و یا خود «او حریف کلیور» دنیلور.

مسند الیهک علیتله تعریفی: یعنی: اسم خاص اوله رق ایراد اولنسی، آنی دفعه بعینه یعنی: جمع مشخصاتیه سامعک ذهننه کتور یویرمک ایچوندر.

مدح و ذمی مشعر اولان لقب لردن، بعضاً مدح و ذم دخی قصد اولتور. نته کیم: «ابوالخیر افندی، خیری سور بر ذاتدر» و «قره چلی غداردر» دنیلور.

وَ اضافتی، بر وجه بالا تعریف، یا تخصیص ایچوندر. و بعضاً

تعلیمی، یا تحقیری مشعر اولور. «فلان پاشانک اوغلی» و «محلّه بکچیسنک اوغلی» کی. بعضاً دخی مجرّد «تشریف» ایچون اولور. «بیت الله» کی. قاعده ترکیّه اوزره مضاف الیه، دائماً مضاف اوزرینه تقدیم اولنور؛ فقط بعضاً وزن ایچون تأخیر قیلنور:

آیاغندن بو بزمک ال چکوب دور اولماز یکدر

مصرعنده اولدینی کی.

اما مسند الیهک تنکیری، وحدت ایچوندر. «برکشی کلیور» دنیلیدی کی.

بعضاً تفخیم، یا تصغیری مشعر اولور. نته کیم: «آکا بر حال اولدی» دنیلور که «بیوک حال اولدی» دیمک اولور. «آنک برسوزی، سنی احیا ایدر» دنیلور و «چوک سوزی» اراده اولنور.

سیاق نفیده «نکره»، عمومی افاده ایدر. مثلاً: «جیمده برپاره یوقدر» جمله سی، «قضیه سالبه کلیه» در. و بعضاً مؤکد اوله رق «هیچ بر» دنیلور.

چونکه کلامده: مسندک، مسند الیه ثبوتندن فضله هر نه درلو قید بولنور ایسه، مناط حکم و غرض اصلی او در. بوجهته نفی دخی قیده توجیه ایدر. بناءً علیه «هرکس کندو فائده سنی آرار» جمله سی، «قضیه موجه کلیه» اولدینی حالده «هرکس ناکس دکلدیر» جمله سی، رفع ایجاب کلی قیلندن اوله رق «قضیه سالبه جزئی» در.

تعریف و تنکیردن عاری اولان اسم عامدن، بعضاً ماهیت مجرد

قصد اولنور. «طول عرض، و عمقی اولان شیر» دیو تعریف اولنان مفهوم جسم کی.

و بعضاً افراد مطلقه ضمنده تحقیق مراد اولور. نته کیم: «انسان بر، ایچر» دنیلدیکی کی.

و بعضاً قرینه حاله ایله «فرد معین» قصد اولنور. نته کیم: اوشاغنی بر محله کوندروبد و رودینه منتظر اولان اقدی: «اوشاق کلدی» دنیلده «او اوشاق کلدی» دیمک اولور. ینه بوقیلدن اوله رق بر اقدی، خدمتکارینه: «چانطه نی کتور» دیوبده ینلرنده معلوم و معین اولان چانطه نی مراد ایلر. شویله که: چانطه اگر میدانده ایسه «شو چانطه نی کتور» دیمش اولور و اگر بشقه محله ایسه «معهود چانطه می کتور» دیمش اولور.

مسند الیهک توصیفی، بعضاً مجرد تخصیص ایچون اولور. «شاهد عادل» «بیوک چانطه» «اوزون بویلی آدم» «توتونچی احمد اقدی» ترکیلری کی.

و بعضاً مجرد کشف و ایضاح معنی ایچون اولور. «طول، عرض و عمقی اولان جسم» دنیلدیکی کی.

و بعضاً وصفدن، مدح، یا ذم و یا ترسم قصد اولنور. «درایتلو ذات» «جاهل حریف» «یچاره آدم» کی.

صفت، ایکی نوعدر. نوع اول: وصف ذاتی یعنی: موصوفک کندی صفتیدر. آنف الذکر مثالدرده اولدینی کی.

بو مقامده بعضاً «ضمیر وصفی» قولانیلور. «اوده کی بازار، چارشویه اویماز» مثلنده اولدینی کی.

و بعضاً دخی « فرع فعل » قوللانیلور. « مکتوبی یازان » « یازیلان مکتوب » « ولی التعم » ترکیبلی و « روزگارک اوکنه دوشیمان آدم، یوریلور » مصرعنده کی « دوشیمان آدم » ترکیبی کی .

نوع ثانی: وصف سبیدر. یعنی: موصوفک کندی صفی اولیوب بلکه بر صفت اعتباریه در. بودخی ایکی صنفدر. صنف اول: بر شیئی مضافک وصفیه توصیف ایتکدر. « یوزی قاره اولان کیمسه » ترکیبی کی که قاره، یوزک وصف ذاتیسی اولوب آنک سبیلله صاحبی دخی توصیف اولنور. « صاحی اوزون » « اخلاقی کوزل » ترکیبلی دخی بو قیلنددر. بو مقامده فرع فعللر دخی قوللانیلور. « صاحی قیرقلش » « قویروغی کسک » « مقطوع الذنب » « ستوده صفات » « ممدوح الشیم » صفتلری کی . « طالعی یار اولانک یار صارار یاره سنی » مصرعی دخی بو قیلنددر.

صنف ثانی: فاعلی، متعلقات فعلدن برینک وصفیه توصیف ایتکدر. ایشته بو مقامده « صیغه صله » استعمال اولنور. « بیلدیکم ذات » « عطیه ویردیکم اقدی » « اوروج طوتدیغمز وقت » ترکیبلی کی.

بیت طهره :

تجلی خانه خویاده قالدی جودتا آنجی
باقوب مرأت رخسارینه حیران اولدیم برلر

دخی بو قیلنددر.

ذکر اولسان اوچ صورتده دخی صفتلر، بعضاً جمله اوله رق فارسیدن مأخوذ اولان « که » اداتیه موصوفه ربط اولنور.

نته کیم: «اوماهیلرکه دریا ایچره در دریایی بیلزلر» مصرعنده
 «دریا ایچره در» ترکیبی، «آنلر دریا ایچره در» دیمک اوله رق، ماهیلرکه
 وصف ذاتیسی اولان برجه اولوب «که» ایله ربط اولنشد. و بو
 جمله وصفیه نك معناسی، «دریاده کی ماهیلر» یاخود «دریاده اولان
 ماهیلر» دینلنکله دخی ادا اولنه بیلور. و «شهر شهر استانبول که
 هواسی فوق العاده لطیفدر؛ اهالیسی اونسبتده ذکی و ظریفدر»
 دیدیکمزده: «هواسی لطیف اولان استانبول اهالیسی ظریفدر»
 دیمک اوله رق وصف سبینک صنف اولندن اولور.

«شهر شیرین استانبول که آنی ابتدا ۱۲۵۵ سنه سی اوائلنده
 کوردیم؛ الله دها زیاده شن و آبادان ایلسون؛ چوق صفاسنی سوردم»
 دیدیکمزده «ابتدا فلان تاریخده کوردیکم استانبولک چوق صفاسنی
 سوردم» دیمک اوله رق، وصف سبینک صنف ثانیسندن اولور.
 طویل الذیل اولان صفتلر، اکثریا بو اسلوب اوزره ترکیب
 اولنهرق: «که» اداتیه موصوفلرینه ربط اولنور.

نته کیم: [ترکیسی] نك «پادشاهلرکه وجود بهودلری، جود مصور
 و همیشه کار و کردارلری، بذل زروسم و ایثار تحف و کهردر؛ عند
 التحقيق سکان هفت اقلیمک جمیع اعمار صدساله لرنده بذل و نثار
 ایتدکلری مجموع اموال، تحت نشینان سلطنتک بر لحظه ده کهرت فیره
 ایثار ایتدکلری اندک عطیه لرینه برابر اولیوب فی نفس الامر آثار
 حسان احسان، اول سعادت پناهیلرکه لازمه شان سماحت نشانلری
 اولدیغندن آه» فقره سی، وصف سبینک صنف اولندندر.

وینه [ترکیسی] ناک

شهر خوش آب و هوا یعنی استانبول که اگر
طرحی کورسه بهشتی اونودردی آدم

محط رحال قرار و بهانه ملازمتله چند روز منزلکه کار بارمن اولدقده
آه فقره سنده کی «خوش آب و هوا» صفتی، وصف سبینک صنف
اولدن و «که» اداتیه ربط اولنان «جمله» شرطیه، وصف سبینک
صنف ثانیسنددر.

ترکیب وصفیله، بر وجه بالا تعریف و تنکیردن عاری اوله رق
ایراد اولندقلری کی بعضاً دخی ادات تنکیر و یا تعریف ایله ایراد
اولتورلر.

شویله که: ادات تنکیر ایله ایراد اولندقلری تقدیرده، اگر فارسی
و عربی ترکیبی ایسه، ادات تنکیر، دائماً تقدیم اولتور. «براسب
کرانبها»، «برشاهد عادل» ترکیبلی کی.

و اگر ترکیب ایسه بعضاً ادات تنکیر کذلک تقدیم اولتور.
«برکوزل آت» «بروسعتلو خانه» «برسودیکک ذات» ترکیبلی کی.
وبعضاً وصفک شاننه اعتنا و اهتمام ایچون ادات تنکیر، تأخیر
قلنور «کوزل برآت» «واسع برخانه» «سودیکک برذات» ترکیبلی
کی.

ادات مبالغه ایله، یاخود ادات تفصیل اولان: «دها» لفظیه
ایراد اولنان صفتلر دخی کذلک ادات تنکیر اوزرینه تقدیم اولتور.
«یک کوزل برآت کتور» «بوندن دها کوزل برآت ویر» ترکیبلی
کی.

وَادَات تفصیل اولان «اڭ» لفظیله ایراد اولنان صفتلر، دائماً مهمل براغیلور. «آنلرک اڭ کوزلی بودر» ترکیبی کبی.

«که» اداتیله ربط اولنان وصفلرده، ادات تنکیر، دائماً تقدیم اولنور. مثلاً: «برشی که» «بر ذات که» «بر کیسه که» دنیلور. اما ادات تعریف اولان «او»، هر حالده تقدیم اولنور. نته کیم: «اوشاهد عادل» «او کوزل آت» «اوسودیکک ذات» «اوشی که» «اوذات که» دنیلور.

«او» یرینه بعضاً «اول» یاخود «شول» کتوریلور. «اول شاهد عادل» «شول کوزل آت» کبی.

و بعضاً ضمیر مبهم، مسندالیه اولوب «که» اداتیله ربط اولنان بر جمله ایله توصیف و تعریف ایدیلور. «اولکه واقع الحالدر؛ حضور عالیترینه اعلام اولندی» عباره سنده اولدینی کبی. بعضاً دخی موصوف حذف اولنه رق صفی اولان فرع فعل، آنک مقامنه اقامه اولنور. بو دخی اکثریا تعمیم ایچون اولور. نته کیم: «دنیا به کلان کیدر» دینیلیر که «هر کیم اولور ایسه اولسون» دیمک اولور.

و بعضاً مسند الیه ذکر قبیح اولدینی ایچون بویله حذف ایله صفت آنک مقامنه اقامه ایدیلیر. یاخود «شی» کبی بر لفظ اعم کتیریلیر. نته کیم: «سبیلندن چیقان، نجسدر» یاخود «چیقان شی، نجسدر» دینیلیر.

مسند الیه بر منوال مشروح فرع فعل، یا صیغه صله و یاخود جمله ایله توصیف و تعریف، اکثریا مخاطبک عندنده بشقه وجهله

معلوم اولدیغندن ناشی اولور. نته کیم: «دون فلان یرده بزه سلام ویرن کیسه، عالم و فاضل بر ذاتدر» دینیایر که مخاطبک عندنده اول کیسه نك بشقه حالی معلوم اولدیغندن متکلم آنی اولوجهله تعریف ایلر.

و بعضاً حکمك سینی مشعر اولور. «تحصیل علم وهنر ایدنه، مسعود اولور و ایتین خائب وخاسر قالیر» عباره سنده اولدینی کبی. و بعضاً بر خطایی اقرار ایچون اولور.

کنده الله یاره کسوب و بردیکم قلم
فتوی خون نا حقمی یازدی ابتدا

یتنده اولدینی کبی.

یاخود مخاطبک خطاسنی اخطار ایچون اولور. نته کیم: «دوست صاندیک آدم، باق سکا نلر یادی» دینیایر.

بعضاً دخی دیگر نکته لر ملاحظه اولنور. مثلاً: «برفی بیلیان آدم، اوقندن بحث ایده بیلمی؟» دنیلایکی صره ده: «فقه بیلیان آدم، فقهدن بر کتاب یادی یا» دنیلیر و حکم خبرک تربینی قصد اولنور. مسند الیه، بعضاً تا کید اولنور. نته کیم: «ستری بی برماهر درزینک دیکدیکنی افاده سیاقده: «بوستری بی فلان درزی دیکدی.» دنیله جک اولسه شاید که مجازا آنک شاگردی دیکمش اولق معناسنه حمل اولنه دیو مؤکد اوله رق: «فلان درزی کندو دیکدی» دینیایر. کذلک: «فلان مکتبک طلبه سی کلدی» دنیله اکثر طلبه مراد اولق محتمل اولدیغندن مؤکد اوله رق: «فلان مکتبک طلبه سی کافه کلدی» دنیلیر.

بعضاً دخی مسند الیه مقامنده بر لفظ کتیریلوب بعده آندن بدل اوله رق حقیقت حاله مسند الیه اولان اسم کتیریایر. نته کیم: «برادریکز علی اقدی کلدی» دینیایر که مقصد اصلی، علی اقدینک کلدیکی خبر ویرمکن عبارت اولدینی حاله: «برادریکز لفظی، توطه اوله رق ذکر اولندقدن صکره اسم خاصی ذکر اولنمشدر. کوکلر اوغریسی بریار بی امام وار

مصرعی دخی بوقیلندیر. و بعضاً بالعکس اصل مسند الیه ذکر اولندقدن صکره آنی بیان وایضاح ایده جک بر اسم کتیریایر. نته کیم: «سودیککز فلان اقدی کلدی» دینیایر که مقصد اصلی، مخاطب دوستی اولان بر ذاتک کلدیکی اخبار اولوب آنحق ایضاح ایچون آلت طرفده اسمی ایراد اولنور. و بعضاً مسند الیه «یعنی» الیه تفسیر اولنور. نته کیم: «دون واپور الیه کلان مأمور یعنی: فلان اقدی ذکی برزاندیر» دینیلیر.

مسائل سابقه کلامی هب مقتضای ظاهر حاله کوره ایراد ایلک ایچون مصرعی اولان قواعددرکه اول صورتلرده مقتضای حال الیه مقتضای ظاهر حال-مجتبع اولور. و بعضاً مقتضای حال بشقه اولمغله ظاهرک مقتضای ترک اولنور. شویله که: بعضاً متکلمک عظمت شانه منی، ضمیر مفرد متکلم برنده ضمیر جمع قوللانیایر. نته کیم فرمانلرده «بن» برنده «بز» دینیلیر.

و بعضاً متکلم، کندوسندن بر شخص تجرید الیه آکا یعنی: کندو کندویه خطاب ایلر. بوکا تجرید دینیلیر، [فهم] اقدینک:

خواهشك واردر قباى جاه و اقباله فهم!
بن سنى تحقير ايجون كيدم ملامت جبه سن

پيتنده اولدينى كى.

بو مقامده شعرای فارس و روم، اکثراً کندو کوکلرینی شخص
آخر فرض ايدرك آکا خطاب ايدرلر.

پيت لمهره :

ندن اولدك بوقدر یاسله نالان كوكل
بوقى عالمده سنك درديكه درمان كوكل

كى.

تواضع، هضم نفس و مخاطبه تعظیم ايجون متکلم، کندوسندن
بر اسم ايله تعبیر ایلر. نته کیم: « بنده کن » یا خود « داعیکز » و یا خود
« بو فقیر » و یا « بو عبد عاجز » دینیلیر. و بعضاً مخاطبی تهدید ايجون
ضمیر مفرد متکلم یرنده اسم قوللانیلیر. نته کیم: قوماندان، بر عسکره:
« قوماندان سکا بویله امر ايدر » دیوب « امره مخالفت ايدرسك
قانون عسکر یجه جزا کوررسین » دیو آنى اخافه و تحذیر ایلش
اولور.

و بعضاً تعرض ايجون خطاب مقامنده ضمیر متکلم قوللانیلیر.
نته کیم: درسنه چالشیان بر چلبی یه نازکانه نصیحت ايجون خیر خواهلرندن
بری، « سن نيجون بویله تنبللك ایدیورسین » ديه جك یرده « بن نيجون
بویله تنبللك ایدیورم؛ بنم حالم نه یه منجر اوله جق » دیر و آنک تقصیرینی
کندوسنه عزو ایلر.

و اکثراً مخاطبه تعظیم و احترام ايجون ضمیر، جمع مخاطب قوللانیلور.

«سن» یرنده «سر» دنیلور. ودها زیاده تعظیم. قصد اولتور ایسه ضمیر مفرد مخاطب یرینه، بر اسم کتوریلور. «ذات عالیکز»، «افدیمز» دنیلدیکی کی.

و بعضاً قابل خطاب اولان هر کیم اولور ایسه اولسون هر برینه فرداً فردا شامل اولمق اوتزه مفرد مخاطب ضمیری قوللانیلور. کوردک زمانه اویمادی، سن او ی زمانه یه مصرعنده اولدینی کی.

و بعضاً اشارت عقیده، اشارت حسیه منزله سنه تنزیل اولته رق ضمیر غائب مقامنده اسم اشارت قوللانیلور. مثلاً: «علم معانی بیلن، مقامه مناسب سوز بولور و» علم بیانده ماهر اولان، طرق مختلفه ایله ادای مرام ایده بیلور» صنایع بدیعه اوکرنلرک سوزی مزین اولور» «ایشته بونلر، فن انشاده کسب کمال ایده بیلورلر» دنیلدکده: «بونلر»، «اول اوصاف ایله موصوف اولنلر» دیمک اولور. بناءً علی ذلک، علمای عربیه، «ضمیرلر، یالکز ذاته واسم اشارتله ذات مع الوصفه دلالت ایدر» دیرلر.

و بعضاً مشارالیه بعید اولدیندن اسم اشارت یرنده: «او» قوللانیلور و براوزاق شیئه اشارت ایله: «اوشی» دنیلور. بعضاً دخی مشارالیه قریب اولدینی حالده متکلمک مجهولی اولدینی جهتله غائب منزله سنه تنزیل قیلنور. نته کیم: «مخاطبک الله کی شیئه اشارت ایله: «اوندر» دنیلور.

و بعضاً مسند الیه ذکر ی سبق ایتدیکنه نظراً ضمیر غائب ایله

تعبیر اوله جق ایکن، سامعک ذهتده زیاده تمکین و تثبیت ایچون اسمی تکرار اولنور. نته کیم: «الله تعالی عادلدر.» «الله تعالی عزیز و متقندر» دنیلور.

الحاصل، اسلوب کلام، اوچدر: تکلم، خطاب و غیتدر. و مقام تکلمده، ضمیر متکلم، مقام خطابده، ضمیر مخاطب و مقام غیتده، ضمیر غائب یا خود اسم کتوریلور. مکرکه مقتضای ظاهرک خلافتی موجب بر نکته اوله. و بر اسلوب اوزره ایراد کلام اولنور ایکن دیگر اسلوبه انتقال اولنور ایسه «التفات» دنیلور. بودخی کلامده تفنن ایله سامعک نشاطی تازه ملک و دقت نظرنی جلب ایله آنی ایفاظ ایملک کی نکت و لطافه منی اولور.

نته کیم: «بن سزه چوق نصیحت ایتدم دکلمدیکر» دیدکین صکره تکلمدن غیبه انتقال ایله: «سز بوفقیق قدرینی صکره آکلار سکر» دنیلور.

کذلک «نه موطلو بزلزه که بویله بر پازشاه حمید الحصا لک انواع نعم و فیره سیله هر آن منعم اوله یورز و علوم و معارفک هر درلو اسباب تحصیلنی آماده بویله یورز» دنیلک کدین صکره غیتدن خطابه التفات ایله [پادشاهم چوق یشا] دنیلور.

استطراء

مقتضای ظاهرک خلافته ایراد کلام ایملک، مسند الیهک احواله منحصر اولیوب بعض نکات و لطافه منی دیگر موقفلرده دخی واقع اولور.

بونلردن بری: کلامی، متکلمک مرادی اولیان معنایه حمل ایتکدر.
 نته کیم: مقام تهدیدده «باق بن سکا نلر ایده جکم» دینن کیمسه یه: «لطف
 واحسانکز مبدولدر؛ سزدن چوق غایتلر اومارز» دنیلدکده
 «سزه لایق اولان بودر؛ فنالق ایتک شانکز یاقشماز» دیمک اولوز.
 سائلک سؤاله مطابق جواب ویرمیوبده حاله موافق جواب
 ویرمک دخی بوقیلدندر. نته کیم: «صیق پرهیز اوزره بولنان خسته،
 بادنجان ساده یاغ ایله می پیشورتملی؟ یوخسه زیت یاغیله می؟» دیو
 سؤال ایتدکده طیبیک: «بوکون ساده صویه چوربا ایچکرده یارین
 باقهلم ات صوی ایله پشمش چوربا ایچ بیلور میسکر؟» دیو جواب
 ویرمسی کی. ینه بوقیلدن اوله رق برشینک سینی سؤال ایدن کیمسه یه،
 فائده سنک بیانیه جواب ویریلور. نته کیم: بولتوردن یاغمورلرک
 نه وجهله حاصل اولدینغی سؤال ایدن چقجی یه: «یاغمور فائده لی
 شیر؛ آنکله اکیلر بیور، چنلر تازه نور» دیو جواب ویریلوب،
 «سک حکمتدن دم اورمق نه که لازم؛ سن یاغموردن استفاده ایتمک
 یولی دوشون» دیمک اولور. قلب، یعنی: کلامک اجزاسندن برینی،
 دیکرک مقامنه قویق دخی مقتضای ظاهرک خلاقه ایراد کلام ایتک
 قیلدندر. نته کیم: «صوی آته کوستردم» دنیله جک یرده، «آتی
 صویه کوستردم» دینک و یارمغمی یوزوکه کچوردم» دنیله جک یرده،
 «یوزوکی یارمغمه کچوردم» دیمک کی.

﴿ فصل ثانی ﴾

احوال مسند بیانده در

مسند الیه کی مسند دخی قرینه ظاهره به منی حذف اولنور. نته کیم:
 «بومکتوبی کیم یازدی؟» دین کیمسه به جواباً: «علی افندی» دنیلور.
 ویازدی لفظی حذف اولنور.

کذلک بحث مؤلفه :

خوبان بیروفا کی دهر دسیسه باز
 ناز اهلته نیاز ایدر اهل نیازه ناز

یتنک آخری «ناز ایدر» تقدیرنده اولوب اوست طرفنده «ایدر»
 لفظی، عیناً مذکور اولمق قرینه سیله ایکنجی جمله دن حذف اولمشدر.
 وبعضاً قرینه پک ظاهر اولدینی حالد به بر نکته به بناء مسند ذکر
 التزام اولنور. نته کیم: بر کیمسه غایت کوزل یازو یازان بر چوک
 چوجفک یازوسنی کور ویده «بونی کیم یازدی» دیو سؤال ایتدکده
 «بر چوجق» دیمک کافی ایکن سننه نظراً اول یازو آنک اولدیفنه
 اینانلیه جق مرتبه کوزل اولدیفندن تعجب ایچون «ایشته بوجوجق
 یازدی» دنیلور.

کذا: «عالی کیم یاراتدی؟» دین کیمسه به جواباً: [الله تعالی] دیمک
 کافی ایکن سائلک غباوته تلمیح ایچون: «الله تعالی یاراتدی» دنیلور.
 وکذلک «سوتی کیم دوکدی؟» دین کیمسه به: «بن» دینک جواب
 کافی اولور ایکن: «نه یابه ییلور سین؟» مقامنده تهدید ایچون: «بن،
 دوکدم» دنیلور.

کذلک بر کیمه طلبه دن برینه : «درسه چالشیمورسین» دیمکله او
 دخی «کیم؟» دیمک : «سن» کافی ایکن توینچ ایچون : «سن چالشیمورسین»
 دنیلدیکی کی .

مسند، اکثریا ادات تعریفدن عاری اولور. «علی افندی کاتبدر»
 «حسن افندی شاعردر» جمله لرنده اولدینی کی .
 وبعضاً فائده اتم اولق ایچون اضافتله یاخود وصف ایله تخصیص
 اولتور .

چونکه کلامده خصوصیت قدر زیاده اولور ایسه فائده او قدر
 تمام اولور .

نته کیم : «فلان افندی محکمه کاتبدر» یاخود «کاتب ماهر در»
 ویا «کتابنده مهارتی مسلم بر ذاتدر» یا «پک سودیکم بر آدمدر»
 ویاخود : «اول ذاتدرکه دون سیر یرنده بزه سلام ویرمشیدی»
 دنیلور .

و بعضاً ادات تنکیر ایله ایراد اولتور. بودخی وحدت ایچون
 اولور. نته کیم : «بو قلمتراشی یاپان، بر آدمدر» دنیلور که ایکی دکدر
 دیمک اولور .

یاخود تفخیم ایچون اولور .

حاشقه طعن ایتک اولماز مبتلادر نیلسون
 آدمه مهر و محبت بر بلاددر نیلسون

ییتنده کی : «بر بلا» لفظی کی که «بیوک بلا» دیمک اولور .
 ویاخود تصغیر ایچون اولور. نته کیم : «بنی احیا ایده جک سنک

برسوز کدر «دنیلورکه» «چوک سوزک» دیمک اولور.
و بعضاً مسند الیه کی مسند دخی معرفه اولور. شویله که: برجته
معلوم اولان برشیئک اوزرینه دیگر برجته معلوم اولان برشی ایل
حکم اولور.

مثلاً: مخاطب، برافندینک اسمنی و برذاتک کتدیکنی یلوب آتجق
اوافدینک، اوکیدن ذات اولدیغنی بیلز ایسه «فلان افندی، اوکیدن
ذاتدر» دنیلور. و بالعکس برذاتک کتدیکنی اوکرنوبده کیم اولدیغنی
بیلز ایسه «اوکیدن ذات، فلان افندیدر» دنیلور.

و بعضاً ادات تعریف و تنکیردن عاری اولان بر اسم، مسند الیه
اولوب آکا بر معرفه مسند قیلنور. نته کیم: [نفی] نك:

باطل، همیشه باطل و یسوده در ولی
مشکل بودر که صورت حقندن ظهور اید

ییتنده اولدیغنی کی.

مسند الیه کی مسند دخی بعضاً «کندو» لفظیله تأکید اولور.
نته کیم: «بوکا سبب اودر» دنیله جک یرده: «سبب کندودر» دنیلور.
و بعضاً «عین» کلمه سنک اضافیله تأکید اولور. نته کیم: «او،
بونک عیندر» یا خود «اراده کر، عین کرامتدر» دنیلور.

بیت مؤلف

تزل، عین رفعتدر؛ انکچون صنع یردانی
مقام کا کلی بالای چشم عزت ایشدر

بو قیلندرد.

مسند الیه جاری اولان بدل، بیان و تفسیر اصولی، مسندده

دخی جاری اولور. نته کیم: «اوکلان ذات، برادر یکر علی افدیر»
یا خود: «دوستکر علی افدیر» و یا خود: «برکوزل آدم یعنی علی
افدیر» دنیلور.

مسندک مجرد مسند الیه اثبات و اسنادی مراد ایسه امثله
سابقه ده کورلدیکی اوزره مسند اسم اوله رق ایراد اولنور و بوندن،
اعانه قرآن ایله اکثریا دوام و استمرار معناسی دخی مستفاد اولور.
نته کیم: «فلان اوزوند» یا «قیصه در» یا خود «عالمدر» و یا «کاتبدر»
و تکبر و عظمت، الله تعالی حضرتلرینه مخصوصدر» دنیلور.

و اگر مسند الیه ثبوتندن بشقه زمان حدوثی و صیغ افعالک
متضمن اولدینی سائر خصوصیتلری مجملأ و مختصراً افاده قصد اولنور.
ایسه «فعل» اوله رق ایراد اولنور. نته کیم: «درسمی او قودم» «مکتوب
یا زیورم» «قله کیده جکم» «بن لایحه اعتراضیه می یا زیوردم» «اوباقه
قالدی» دنیلور.

و بعضاً فعل مضارع دن «استمرار تجددی» معناسی قصد اولنور.
نته کیم: «فلان افدی کوزل یازار» دنیلور که «هروقت کوزل یازار»
دیمک اولور؛ فقط یازمق، دائماً تجدید ایدر بر عملدر.

صیغ افعالک خواصنه پک زیاده دقت اولنقی لازمدر. مثلاً: لسان
عربیده فعل ماضی صیغه سی، ماضی شهودی ایله ماضی نقلی بیتده
مشترکدر. لسانمزده ایسه سماعاً معلوم اولان بر فعلک بیانی ایچون
ماضی شهودی صیغه سی کتورملک غلط، و لسان عربینک بویولده
ترجمه سی خطادر. شوقدر و ارکه موثر خلوه بیان ایتدکری وقایع

تاریخچه بی کورمش وایچنده بولتمشجه سنه صحتنی ادعا ایدرک اکثریا ماضی نقلی مقامنده ماضی شهودی قوللانورلر .

و فعله اکر نکره یه مسند اولور ایسه جنسه یا خود واحد تخصیصنی افاده ایدر . نته کیم : « برسواری کلدی » دنیلده « کلان سوازیدر ، پیاده دکدر » یا خود « کلان بردر ، ایکی دکدر » دیمک اولور . مقامنه کوره بویکی معادن بری قصد اولنور و دیگرکی مسکوت عنه کی قالور .

مفرد و جمع اولمقده مسندک مسند الیه مطابقتی لازمدر . فقط جمع غائب صورتنده بومطابقت شرط دکدر . نته کیم : آنلر کلدیلر دنیلدیکی کی . مفرد صیغه سیله « آنلر کلدی » دیمک دخی جائز اولور . و برده مسند الیه مفرد اولدینی خالده مسند بعضاً تعظیم ایچون جمع نوره . نته کیم : « اقدیمز تشریف بیوردیلر » دنیلور .

تکلم و خطاب و غیبتده دخی مسندک مسند الیه مطابقتی شرطدر . مکرکه بری دیگرینک اوزرینه تغلیب اوله . تغلیب ، یینلرنده تناسب و اختلاط بولنان ایکی شیک برینی آخرک اوزرینه تغلیب و ترجیح الیه تعبیرده آکا تابع قیلقددر .

لسان عربیده بوتغلیب ، چوق واقع اولور . نته کیم : والد و والده یه ، « والدین » ، و « ابوین » و شمس الیه قره ، « قرین » ، و ابوبکر الیه عمره ، « عمرین » و حسن الیه حسینه ، « حسنین » و سعد الدین قنقازانی الیه سید جریانی یه ، « سعدین » دنیلور .

لسانمزده دخی بعضاً بوتغلیب اصولی جاری اولور . نته کیم :

«بندہ کن یا زارم» دنیلور کہ بندہ، غائب صورتی اولدینی حالہ معنی، متکلمدن عبارت اولدیغندن جانب معنی، جانب لفظہ ترجیح، یعنی: تکلم صورتی، غائب صورتی اوزرینه تغلیب اولتور.

کذلک خطاب صورتی، غائب صورتی اوزرینه تغلیب ایله: «افندیمر احسان ایدرسکر» دنیلور.

ینه تغلیب قیلندن اوله رق بر طاقه نك مبعوثلرینه: «سز شویله یادیکنز» دنیلور و خطابدن اوطاقه نك مجموعی قصد ایدیلور.

فأءه

ظرفلر، مسند مقامنده بولندینی حالہ مسندالیه اگر معرفه ایسه «موجود» یا «واقع» و یا «کائن» کی بر فعل تقدیر اولتور و بوکا «ظرف مستقر» دنیلور. مثلاً: «حسن افندی قوناقدہ در»، یاخود «دکدر» دنیلده «قوناقدہ موجوددر»، یاخود «موجود دکدر» دیمک اولور. و مسندالیه اگر نکره اولور ایسه ظرف آنک اوزرینه تقدیم اوله رق «وار»، یاخود «یوق» لفظلری مسند اولور. نته کیم: «قوناقدہ بر آدم وارددر»، یاخود «یوقدر» دنیلور.

ادات تعریف و تنکیردن عاری اولان اسم عاملر حقنده دخی اکثریا نکره کی معامله اولتور.

مهر طوئف

ظن ایتمه همان چهره زردمده اثر وار
هجران المندن دل زارمده نلر وار
تقریر ایده م سوز دل و درد درونم
سویاتمہ بنی خاطر زارمده کدر وار

یوق حالمی عرض ایلکه تاب و توانم
جودت سرشورمده بودم درد سفر وار
و بعضاً اسم عام، ظرف اوزرینه تقدیم اولنور و اول حالده قصری
مفید اولور. نته کیم:

دولت، رجالی راحت هیچ کور مامکده در
راحت، رجال دولتی هیچ کور مامکده در
ییتنده «راحت» لفظنک تقدیمی کبی.

فصل ثالث

متمات جله بیاننده در

متمات جمله، که حال، تمیز و متعلقات فعلدر، کلامک بونلر ایله
تقییدی، تزید و اتمام فائده ایچوندر.
چونکه بر کلامده نه قدر چوق قید بولنور ایسه فائده او قدر اتم
اولور؛ فقط بو بایده مخاطبک حالنه نظر اولنور. مخاطبک مقصدی
اگر مجرد مسند الیه ثبوتی و یا عدم ثبوتی او کر تمک ایسه متماتدن
بر شی علاوه اولنماز. اگر مقصدی بر فضله قید ایسه اول قیدک
علاوه سی لازم کلور. و فصل اولده بیان اولندیغی اوزره، کلامده
مناط حکم، اول قیددر. و منفی ایسه نفی دخی اول قیده توجه ایدر.
مثلا: بوغاز ایچی واپور لرندن برینه بنک اوزره ساحله طوغری
سکر دن کیسه نک غرضی، آنجق واپورک قالقوب قالمدیغی او کر نمکدر.
آکا: «واپور قالدی»، یا خود «قالمدی» دنیلور. بشقه سوز علاوه

اولنور ایسہ مقتضای حالہ مطابق اولماز. اما برواپورک یوم حرکتی
اوکر نیک ایستین کیسہ یہ، «واپور فلان کون قالقہ جق»، یاخود
«قالقمیہ جق» دنیلور.

قیدلر متعدد اولدینی حالہ مناط حکم، صکرہ کی قید در. نتہ کیم:
«فلان افندی بو کون عربہ ایلہ بک اوغلنہ کیتدی» دنیلدرکہ مناط
حکم، اول کیسہ نیک سمت عزیزیمتیدر و «کیتدی» دنیلسہ نفی دخی
آکا توجه ایدوب اول کیسہ اول کون عربہ ایلہ بشقہ سمتہ کیتش
اولسہ، بوقضیہ سالبہ، کاذب اولماز.

حال، یا فاعلک ہیئتنی مبین اولور. «فلان افندی یاغموردن
ایصلانمش اولدینی حالہ کلدی» کلامندہ اولدینی کی. و یا مفعولک
ہیئتنی مبین اولور. «بن آئی سرخوش اولدینی حالہ کوردم»
کلامندہ اولدینی کی.

و بعضاً دخی فعلک حالت صدور و تعلقنی مبین اولور. نتہ کیم:
«بن اسکلیہ واردم؛ حالبوکہ واپور ہنوز قالقمامشدی» یاخود
«واپور ایسہ ہنوز قالقمامشدی» و «ساعت بشدہ ایکن واپور قالقدی»
و «ساعت بشہ کلامش اولدینی حالہ واپوری قالدردیلر» دنیلور.
و حالک وقوعی چندان مأمول دکل ایسہ، «حالہ» یرینہ، «تقدیردہ»
کتوریلور.

نتہ کیم: «فلان افندی بورجنی ویرمدیکی تقدیردہ بن ویریرم»
دنیلور، کہ «بورجنی ویرمہ مسی مأمول دکل ایسہ دہ شاید کہ ویرمر
ایسہ بن ویریرم» دیمک اولور.

فاعلك هيئتني مابين اولان حالء اكثر يا حال تركيبي صيغه سيله
 ايراد اولتورء كه حالك زماناً فعله مقارنتني افاده ايلر. نتهكيم: «فلان
 افندي يا غوردن ايصالنه رق كلدي» و «كولهرك كيتدي» دنيلور.
 و بعضاً بر اسم عرينك آخريته تنوين علاوه اولنه رق حال
 تركيبي مقامنده قوللانيلور. نتهكيم: «آله جقني نقداً آلدی»، «منونا
 كيتدي» دنيلورء كه «نقد اوله رق» «منون اوله رق» ديمك اولور.
 و حالء بعضاً مكرر اولور. «بو كتابي جزء جزء باصديره ججز»
 تركيبنده اولديني كي.

و فعل التزامينك «صابه يول» تركينده اولان «صابه» لفظي كي
 صفت اوله رق استعمالی نادر ايسه ده مفرد غايء، جوق دفعه مكرر
 اوله رق حال اولور. و عملك تكرريني افاده ايلر. نتهكيم: «كوله كوله
 كيتدي»، «چاليشه چاليشه مراني حاصل ايتدي» دنيلور.
 صفت كي حال دخي بعضاً «سبي» اولور. نتهكيم: «فلان افندي
 آياقلى بربرينه طولاشه رق كلدي» دنيلور.

ذی الحاله نسبتله حالء موصوفه نسبتله صفت كيدر. شوقدر
 وار كه ذی الحالك فعله مباشرتي حالندهء حال ايله اتصافي قصد اولتور.
 بو جهتله فعلك كيفيت وقوعني بيان ايدهرك فعلك قيدی ديمك
 اولور. صفتدن مقصود ايسه موصوفك فعله مباشرت و يا عدم مباشر-
 تندن قطع نظرله وصفك آكا ثبوتيدر.

حال ايله صفتء ايكيسي ده مسنده بكز لرلر. شوقدر وار كه بونلرك
 نسبتلريء مقصود بالتبع اولغله «نسبت ققيديه» در. مسندك مسنداليه

نسبتی ایسه مقصود بالذاتدر. بوجهتله «اسناد» دنیلور.
تمیز، بعضاً اسنادك قیدی اولور. نته کیم: «بن آکا معلوماتجه
فائقم» دنیلور. بعضاً برنسبت تقیدیه نك قیدی اولور. نته کیم:
«بنم آکا معلوماتجه تفوقم مسلدر» دنیلور.
و بعضاً جله لر، «صیغه صله» ایله تمیز مقامنده ایراد اولنور.
تفصیلی، قواعد عثمانیه ده در.

متعلقات فعلك تفصیلاتی دخی قواعد عثمانیه ده مندرجدر.
تکرار تفصیله حاجت یوقدر؛ فقط علم بلاغته عائد اولان مسائلک
ایرادینه بوجه آتی ابتدار اولنور.
شویله که: بعضیلرینك قرینه ظاهریه مبنی ذکر ی عبث کبی
کوربله رك حذف اولنور.

نته کیم: «سن بغداده کیتدکی؟» دین کیمسه جه جواباً: «کیتدم»
دنیلور، که «بغداده کیتدم» تقدیرنده در.

کذلک «اوطه یه نه چوق کیروب چیقیورسین؟» دنیلور که «اوطه یه
نه چوق کیروب اوطه دن نه چوق چیقیورسین؟» تقدیرنده در.
حذف، بعضاً بعدالابهام بیان ایچون اولور. نته کیم: «بن امر ایتدم؛
اویازدی» دنیلور که «یازمنی امر ایتدم» تقدیرنده در و «امر ایتدم»
فعلنك مفعولی حذف ایله مبهم براغیلوب بعده «یازدی» فعلیله بیان
اولنشددر.

و بعضاً تعمیم ایچون اولور. «الله تعالی حضرتلری، دارالسلامه
دعوت ایدیور، جمله سی کبی، که «هرکی دعوت ایدیور» دیمک اولور.

و بعضاً لدی الحاجه انکاره مجال اولوق کی دیگر نکته لره مبنی اولور .

و بعضاً مجرد اختصار ایچون اولور. «کتور کورهیم» دنیلدیکی کی .
بعضاً دخی فعل متعدی، فعل لازم منزله سنه تنزیل قیلنور .
شویله که : فعلک مفعول به، تعلقندن قطع نظر اولنهرق مجرد فاعله اسنادی قصد اولنور و اول حالده مفعول به تقدیر اولغاز . نته کیم :
«یلن ایله بیلین بردکدر» دنیلور. و بیلنک بر مفعوله تعلق ملاحظه اولنیوب مجرد فاعله اسنادی قصد اولنور .

مسندالیه معرفه ایسه متعلقات، فعل اوزرینه تقدیم اولنور .
ننه کیم : «فلان افندی دون بورایه کلدی» «فلان افندی بوکتابی بکا ویردی» دنیلور .

فقط بعضاً قصر ایچون مسندالیه تأخیر قیلنور. ننه کیم : «دون بورایه فلان افندی کلدی» دنیلور، که «بشقه سی کلدی» دیمک اولور. و «بوکتابی بکا فلان افندی ویردی» دنیلور، که «آبحق او ویردی» دیمک اولور .

بعضاً دخی مسندالیه متعلقات فعلدن برینه عائد ضمیر اولدیغندن ناشی تأخیر قیلنور. ننه کیم : «فلان افندی بی پدری تکدیر ایلدی» دنیلور .

اما مسندالیه معرفه اولمدینی حالده هپ متعلقات، فعلدن صکره کتوریلور . ننه کیم : «دون بورایه بر افندی کلدی» «بوکتابی بکا بر افندی ویردی» دنیلور .

مفعول به دخی معرفه اولدینی حالده مفعول الیه اوزرینه تقدیم اولنور. مثلاً: «بن اوکتابی سکا ویردم؛ سنده بوکتابی بکا ویر» دنیلور.

و بعضاً قصر ایچون تأخیر قلنور. نتهکیم: «بن سکا بونی ویردم» دنیلور، که «سکا ویردیکم آتجق بودر» دیمک اولور. «بن سکا بو سوزی سویلدم» دنیلور، که «بشقه سوز سویلدم» دیمک اولور. و بعضاً مفعول بهده مفعول الیهه راجع ضمیر بولندیغندن تأخیر قلنور. نتهکیم: «فلان ذاته ایشلیدیکی جرمی عزو ایتشلر» دنیلور. بعضاً دخی وزن وقافیه ایچون تأخیر اولنور:

بیت لهره

ای شانه قیل وقال ایله تل قیرمدن واروب
شرح ایله یاره حال پریشانی مویمو

کبی.

اما مفعول به معرفه اولدینی حالده تأخیر قلنور و علامت مفعولیت اولان کسره دن عاری اوله رق فعله وصل اولنور و فعل، آنکله ترکیب ایدرک افعال مرکبه دن اولور. نتهکیم: «بن سکا یاردم ایدرم»، «سندن یاردم ایسترم» دنیلور.

بو منوال اوزره مرکب اولان فعلن ترکیبی فسح اولنه رق ایکی جزئی آره سنه متعلقانندن بری کیرر ایسه قصری مفید اولور. نتهکیم: «یاردمی سکا ایدرم» «یاردمی سندن ایسترم» دنیلده «آتجق معناسی مستفاد اولور».

برده اسم عامدن قرینہٴ حالیہ بر فرد معین مراد اولنور
ایسہ فعل ایلہ ترکیب اولنہ ماز۔ مثلاً: متکلم، علی الاطلاق کتاب
ایستر ایسہ «بکا کتاب ویر» دیر۔ اما مخاطب ایلہ بینلرنده معلوم
اولان کتابی ایسترسہ «کتابی ویر» دیمسی لازمکلور۔

بعضاً فاعلک ہیشتی مبین اولان حال دخی وجہ مشروح اوزره
فعل ایلہ ترکیب ایلر۔ نته کیم: «یایان کلدی»، «راجلا کلدی»،
«یالکز کلدی»، «آنسزین کلدی»، «بفتہ کلدی»، «دنیلور»۔

بیت لمحرره

ضبط اولنماز عنان آہ سحر
چارہ سز کشف راز ایدر کوکلم

دخی بوقبیلدندر۔

بومثللو افعال مرکبہ نک موقع استعمالی، یک مختلفدر۔
شویله کہ: جزء اولی، بروجه بالا بعضاً مفعول بہ حال اولدینی کی
بعضاً دخی اسم مصدر اوله رق اصل فعلی مؤکد اولور۔ نته کیم:
«بر اوروش اوردی کہ تعریف اولنماز» دنیلور۔

بعضاً اصل فعلک وصف و نوعی مبین اولور۔ نته کیم: «کوزل
یازدی» «سرعتلی یورییور» دنیلور۔

و بعضاً تاکید ایچون فعل مرکبک جزء اولی تکرار قنور۔
نته کیم: «احسان ایت افندم احسان» دنیلور۔

مسندالیہ ایلہ مسندده جاری اولان بدل، بیان و تفسیر اصولی،
متعلقات فعلده دخی جاری اولور۔ نته کیم: «برادریکز فلان افندی بی

استانبولده شهزاده باشنده کوردم»، «دوستکز فلان افندی به فلان محله تصادف ایتدم»، «دون سیر یرنده، یعنی: کاغد خانه ده فلان افندی به راست کلدتم» دنیلور.

متعلقات فعل، دائماً فعل اوزرینه تقدیم اولنور؛ فقط مقدمه ده بیان اولندیفی اوزره اشعارده، تأخیرلی جائز اولور.
نته کیم:

انساندر ممر وقوعات نیک و بد
صبرایت کمال محنته این نیز بگذرد

ییتنده مفعول الیه اولان «محنت» ک تأخیر اولندیفی کبی.
وبرده نادرأ فعلک شانسه اعتنا واهتمام ایچون تقدیم اولنور.
نته کیم: تعجب مقامنده «شاشارم سنک عقلکه» دنیلور.

تمه

افعال شرطیه، برر جمله خبریه ایسه ده اسنادلری مقصود بالذات اولدیغندن کلام اولیوب جمله جزایه نیک قیدی کبیدر. بلکه شرط ایله جزاء، ایکسی بر قضیه در. مثلاً: «کونش طوغار ایسه کوندوز اولور». دنیلده «کوندوزک وجودی، کونشک طلوعنه لازمدر» دیمک اولور.

«الله نصیب ایدرسه بر بلاغت رساله سی یازه جغم» جمله سی دخی بوقیلدندر.

شرط، «حالی» ایسه، حال مقامنده بولندیفی جهته مابعدنده کی جمله نیک قیدیدر. نته کیم: «فلان مأمورک اگرچه بعض تقصیراتی

وار ایسه ده ایشنه مقدم اولدینی جهته شایان عفودر» دنیلور که جزئی
قصوری اولدینی حالد بیله شایان عفودر» دیمک اولور .

قضیه شرطیه، بر منوال سابق «مطلق» اولور ایسه، «قضیه مهمله»
و «هر نه زمان» و «دائماً» کی بر قید ایله مقید اولور ایسه، «قضیه»
کلیه و «بعضاً» یا «اکثریاً» کی بر قید ایله مقید اولور ایسه «قضیه»
جزئی» اولور.

«صیغه توقیتیه» دخی کلیه مقامنده قوللانیلور.

«طوبولماز لطف واحسانه، قناعت کلز انسانه

کرم کوردکجه ای باقی! کدالردن رجا آرتار»

ییتنده اولدینی کی، که «هر نه زمان کرم کورسه» دیمک اولور .

و مدخل قواعدده بیان اولدینی اوزره «چه» رینه «ده» کتو-

ریلور ایسه علی الاطلاق وقته دلالت ایدر. و بو حالد «قضیه مهمله»

اولور. نته کیم: «موسم بهار کلدکده سیره کیدرز» دنیلدیکی کی. ۷

بو مقامده بعضاً «صیغه صله» قوللانیلور. «آنلر بورایه کلد-

کلرنده بزه مسافر اولورلر» دنیلدیکی کی.

الحاصل، «صیغه توقیتیه» ایله «صیغه صله»، «صیغه شرطیه» برینی

طوتار. شو قدر وار که صیغه شرطیه، وقوعی مشکوک اولان

شرطلرده و آنلر ایسه وقوعی مجزوم اولان شرطلرده قوللانیلور.

نته کیم: «تموزده یا غمور یا غار ایسه سکا شو قدر قیه سبزه ویریرم»،

«روز حضر کلدکده سکا شو قدر غروش ویریرم» و «حاجیلر

عودت ایندکلرنده سکا بر تسبیح آلیویریرم» دنیلدیکی کی.

بعضاً «تجاهل» کبی بر نکته یه مبنی، مجزوم الوقوع اولان شرطده،
«صیغه شرطیه» قوللانور.

نته کیم: بر قوناغه بر مسافر کلوبده: «افندی ایچروده میدر؟»
دیو خدمتکاردن سؤال ایتدکده: افدینک قوناقدہ اولدینی
خدمتکارک معلومی ایکن افدیسندن خوف ایله: «قوناقدہ در»
دیموبده «باقیم» اگر ایچروده ایسه، سکا خبر ویریرم» دیدیکی کبی.
کذلک، موسم بهار حلول ایتمشیکن هوالر آچلیدیندن جانی صیقیلان
کیسه، «اگر بهار کلور ایسه شویله یاپارز» دیر. کذلک، مخاطبک
جزمی اولدیقنه مبنی متکلم، کندوسنجه مجزوم اولان شرطک افا-
ده سنده: «صیغه شرطیه» قوللانور. مثلاً: «کندوسنک صدقنه اینانیمان
کیسه یه: «اگر صادق چیقار ایسم نه یاپارسین؟» دیر.

بعضاً شرطک وقوعی جزم ایدن مخاطب، علیه عامل اولد-
یغندن، متکلم آنی جاهل منزله سنه تنزیل ایله «صیغه شرطیه»
استعمال ایله. نته کیم: «باباسنه اذا ایدن کیسه یه: «اگر باباک ایسه
اذا ایتمه» دنیلور.

بعضاً «جمله شرطیه» حذف اولنه رق یالکز جزاسی ذکر اولنور.
نته کیم: «درسه چالیش! فیض آلورسین» دنیلور، که «چالیشور ایسه ک
فیض آلورسین» تقدیرنده در. کذلک «وقتکی بیهوده ضایع ایتمه!
نادم اولورسین» دنیلور، که «ضایع ایدرسه ک نادم اولورسین» تقدیر-
نده در. و کذلک «قوناغکز نره ده در؟ زیارتکزه کلورم» دنیلور، که
«نره ده اولدیغی بیلدیرر ایسه کز، زیارتکزه کلورم» دیمک اولور.

بعض «جمل شرطیہ، معنای تعقیبی متضمن اولور۔ [نفی] نك:

«اسنجه باد قهری، بحر و بر یکسان اولور؛ زیرا

اورر بر بیرینه امواج دریا کی کھساری»

بیننده اولدینی کی۔

افعال شرطیہ نك انواعی، قواعد عثمانیہ ده مفصلاً مذکور اولوب

هر بری، موقع مناسبه کوره استعمال اولنق لازم کلور۔ بوراده تکراره حاجت یوقدر۔

نذیب

بالاده مواقع متعدده ده بیان اولدینی اوزره، مسند الیهك وَحق

تقدیمی اولان بعض متعلقات فعلك تأخیری، قصره دلالت ایدر۔

بو دخی فحوای کلامك دلالتیدر۔ دلالت وضعیه دکلدرد۔

بعضاً قصره موضوع اولان ادات حصر قوللانیلور، که حکمی،

مدخولنی اثبات ایله ماعداسندن نفی ایدر۔ نته کیم: اسکداره کیتد۔

یکنی وَ بشقه سمته کیتدیکنی افاده ایلر۔

بعضاً بو اثبات وَ نفی تصریح اولنور۔ نته کیم: «اسکداره کیتدی

بشقه یره کیتدی» دنیلور۔

بعضاً بو مقامده ادات اضراب اولان «بلکه» قوللانیلور۔ نته کیم:

«بز بو کون بك اوغلنه کیتدك؛ بلکه اسکداره کیتدك» دنیلور۔

بعضاً بومعنی، استثنا طریقیله ادا اولنور۔ نته کیم: «فلان افندی

بو کون اسکداردن بشقه (یا خود) اسکداردن ماعدا محله کیتدی»

دنیلور۔

كذلك اوزاقدن بر شخص كورندكده «بودكل، الا فلان افنديدر»
دنيور.

كذلك «فلان افندي هيچ درسني ترك ايتمز؛ مكر منحرف المزاج
اوله» دنيور.

بيت لمهره

شمس رخ ياره نه ممكن نظر
عينك رنكين اوله كوزده مكر

يقي بو قبيلدندر.

«مكر» ايله استثنا صورتنده بعضاً مستثنا منه مقدر اولور.

ينه مؤلف حقيرك:

مكر سرمايه شادي ايمش كوي دلاراده
سرشكم تقديني خاك ايله مفشوش ايتديكم دملر

ييتنده اولديني كي، كه «اودملر هيچ دكل، الا سرمايه شادي ايمش»
ديمكدر.

قصر، بر موصوفي بر صفته، ياخود بر صفتي بر موصوفه حصر
و تخصيص ايلمكدر.

نته كيم: «فلان افندي كاتبدر؛ شاعر دكلدر» دنيلدكده مسنداليه
كاتبلك صفته حصر ايدلش اولور.

و «بو حقه، كومشدر. فاقفون دكلدر» دنيلدكده حقه، كومش
اولق وصفنه حصر ايدلش اولور.

«بو بلده ده شاعر، آتجق فلان افنديدر» دنيلدكده شاعريت
صفتي، اول افندي يه حصر ايدلش اولور.

قصر، یا حقیقیدر، یا اضافیدر. قصر حقیقی، حقیقت حاله و نفس الامرده مقصورک مقصور علیهن ماعدایه تجاوز ایتمه مسیدن.

نته کیم: بر بلده ده یالکز بر شاعر بولندیی حاله: «بو بلده ده شاعر، آنجق فلاندر» دنیلیدی کی.

بعضاً بشقه شاعر لر بولندیی حاله مبالغه آنلر شعرادن عد و اعتبار ایدلیه رک «شاعر، آنجق فلاندر» دنیلور. ایسته بوکا: «قصر حقیقی» ادعائی، دنیلور.

قصر اضافی، اوج قسمه تقسیم اولنور. شویله که: مخاطب، اگر بر شیک ایکی شیده اشتراکی معتقد اولوبده برینه حضر اولنور ایسه: «قصر افراد» دنیلور. نته کیم: مخاطب بر ذاتک: هم کاتب، هم ده شاعر اولدیغی معتقد اولدیغی حاله آکا: «او ذات آنجق شاعر در» دنیلیدی کی.

مخاطب، اگر حکمک عکسنی معتقد ایسه، «قصر قلب» دنیلور. نته کیم: بر حقه نک کومش اولدیغی اعتقاد ایدن کیسه نه: «بو حقه فاقفوندر؛ کومش دکدر» دنیلیدی کی.

مخاطب اگر متردد ایسه «قصر تعین» دنیلور. نته کیم: بر حقه نک کومش و یا فاقفون اولدیغنده شک و ترددی اولان کیسه نه: «بو حقه فاقفوندر؛ کومش دکدر» دنیلیدی کی.

فصل رابع

اسناد خبری بیانده در

اکثریا اسناده دلالت ایدن، آتیق هیئت ترکیبیه در؛ فقط اسناد خبرینک غائب صورتنده اسناده دلالت ایتک اوزره ادات خبر قوللانیلور. و فعل ماضی نقلی و مستقبل ایله فعل وجوبینک غائب صورتلرنده تأکید ایچون ادات خبر علاوه اولنور.

نته کیم: «فلان آدم کلش» دنیلور ایسه: «مجرد کلدیکنی ایشتم» دیمک اولور. «کلشدر» دنیلور ایسه: «البته کلش اولمق کر کدر» دیمک اولور. کذلک «کله جکدر» دنیلد کده: «بهر حال کلور» دیمک و «کلیدر» دنیلد کده: «البته کلسی لازمدر» دیمک اولور.

«وار»، «یوق» لفظلری دخی اکثریا ادات خبرسز مسند اولور لر.

لمحره

زبان یتاب و دل پر تاب و چشم حرتم بیخواب
مجال اشتکا یوق ناله شکیر وار دله

یتنده اولدینی کبی.

و اسنادک تا کیدی مراد اولدینی حالد: «وار در»، «یوقدر» دنیلور. نته کیم: «بنم او ایشدن خبرم یوقدر» دنیلدیک کبی.

اسناد خبری، بر مفهومک دیگر مفهومه ثبوتی، یا خود عدم ثبوتی ایله حکم ایتمکدر. بوندن مقصد دخی مخاطبه معلومی اولیان بر حکمی، یعنی: بر شینک وقوع و یا عدم وقوعی خبر ویرمک، یا خود آتی

بیلدیکنی بیلدیرمکدر. اولکیسنه: «فائده خبر»، ایکنجیسنه: «لازم فائده خبر» دنیلور.

مثلا: خواجه نك مکتبده اولوب اولدیغی بیلین شا کرده: «خواجه مکتبده در»، یاخود «دکدر» دیو خبر ویرن متکلمک مقصدی، فائده خبردر. اما مخاطبه: «سن زکنینسن» دین متکلمک مقصدی، لازم فائده خبردر، که «سنک زکنین اولدیغی بیلورم» دیمک اولور.

خبر، بعضاً بویله ساده، یعنی: تأکیددن خالی اوله رق ایراد او- لنور. بعضاً دخی تأکید اولنور.

نته کیم: بروجه بالا ادات خبر، بعض مواقعده «تأکید» ایچون کلور.

و بعضاً تأکید ایچون جمله خبریه تکرار اولنور. مثلاً: «حقکز وار، حقکز وار» دنیلور. بعضاً دخی الفاظ تأکیددن بری، علاوه کلام قیلنور.

«الته»، «شبهه سز»، «محقق»، «تحقیقاً». و «تحقیق علی التحقیق»، «حقیقت»، «صحیحاً»، «طوغریسی» الفاظ تأکیددندر.

الته بوحالندن اویارک خبری وار

مصر عنده کی: «الته» و:

حقیقت بی وفا نامهربان خوبان استانبول

ینه دل آرزو ایلر نه چاره الفت اولمشدر

بیتنده کی «حقیقت» لفظی کی.

«اینانکه»، «الله بیلورکه» ترکیبلی و «الله حقیچون» کبی یمینلر
 دخی اکثریا استاد خبری بی تأکید ایچون استعمال اولنور.
 «اصلا» و «قطعاً» لفظلری، نفی مؤکد اولورلر: «بو ایشه اصلا
 وقوفم یوقدر» دنیلدیکی کبی.

«آ»، «ه»، «یا»، «یه» حرفلری دخی کلامک آخرینه علاوه
 اولندقلرنده اسنادی تأکید ایدرلر. «اوسنک دوستکدر آ!»، «سنی
 خیلجه اوزدی یا!» عبارهلرنده اولدینی کبی.
 ادات تنبیه دخی کلامی مؤکد اولور. «ایشته سوزک صاغی بودر»
 ترکیبنده اولدینی کبی.

مادام که متکلمک مقصدی، مخاطبه خبرک حکمنی، یاخود لازمنی
 افاده در، هر حالده مخاطبک حالنه رعایت ایلمسی و سوزی آکا کوره
 علی قدر الحاجه سویلمسی لازم کلور؛ چونکه سوز ناقص اولور ایسه
 افاده قاصر اولور و زیاده اولورسه کلامده حشو و لغو بولنور.
 ایمدی مخاطب، اگر خالی الذهن ایسه، یعنی: کندوسنه القا
 اولنه حق خبرک مضمونی حقنده برکونه حکم و ترددی یوق ایسه
 کلامی تأکید حاجت اولیوب «فلان شی بویله در»، یاخود «دکلدر»
 دنیلور.

و مخاطب، اگر اول خبرک حکمنده متردد ایسه، کلامی کذلک
 اطلاقی اوزره، یعنی: بلا تأکید ایراد ایتلک جائز اولور؛ فقط
 تأکیدی مستحسندر.

«فلان شی بویله میدر؟» دیو سؤال ایدن کیسه، متردد دیمک اولدینی

جہتلہ آنک جوابی دخی بوقیلدندر؛ یعنی: «اولیہدر» دیمک کافی اولور؛ فقط «نہ شبہہ! اولیہدر» دیو تآکید اولنسه مستحسن اولور. و مخاطب، اگر حکمی منکر ایسہ کلامی تآکید ایلمک لازم کلور. مثلاً: منکر اولان مخاطبہ: «البتہ فلان شی بویلہدر» یا خود «دکلدر» دنیلور.

و اگر انکارندہ اصرار ایلر ایسہ «اللہ بیلورکہ»، «صحیحاً بویلہدر» دیو زیادہ تآکید اولنور.

الحاصل، مخاطبک ظاہر حالنہ نظراً کلام، اوج و جہلہ ایراد اولنورکہ تآکیددن خلوی و استحساناً تآکیدى و تآکیدک وجوبیدر. اولکیسنہ: «ابتدائی»، ایکنجیسنہ: «طلبی»، اوچنجیسنہ: «انکاری» دنیلور. اشبو وجوہ ثلثہ اوزرینہ ایراد کلام ایلمک، مقتضای ظاہر اوزرینہ سوز سوبیلکدر. نیجہ دفعہ لر ایسہ اقتضای حالہ کورہ ظاہرک مقتضاسی ترک اولنور. شویلہ کہ: بعضاً مخاطبہ ایراد اولنان کلامدہ بر خبرہ ایما اولنور؛ اودخی آکا مترقب بولنور. بناءً علیہ سائل دکل ایکن سائل حکمندہ طوتیلور و آنک اوزرینہ ایراد اولنسان خبرک تآکیدى، مستحسن اولور. مثلاً: «او ظالم لک لاقر دیسنی ایتہ! علی التّحقیق آنلر جزایہ مستحقدر لر» دنیلورکہ «او ظالم لک لاقر دیسنی ایتہ» دنیلد کدہ آنلرک حقندہ برفنا حکم اولدیقنہ ایما ایدلمش اولور. مخاطب دخی: «عجبا بو حکم نہ اولہ!» دیو سانکہ سائل متردد کبی مترقب اولور. بوجہتلہ سائل منزلہ سنہ تنزیل قیلنور. و آنلر جزایہ مستحقدر» کلامی، «استحساناً علی التّحقیق» دیو تآکید اولنور.

وَبَعْضاً مَنكَرَ اُولِيَّانِ مَخَاطِبُهُ، اِمَارَةُ اِنْكَارٍ كَوْرٍ لِمَكْلَه مَنكَرٍ
حَكْمَنْدِه طَوْتِيْلُورْ وَكَلَامٍ مُؤَكَّدٍ اِِرَادِ اُولُنُورْ.

مثلاً: اولومك انكارى قابل اولمدينى جهته «اولوم وار» جمله سى
تاكيد سزكتورلك مقتضاي ظاهر ايكن اصلا اولومى دوشونمز
مرتبه غفلته طالمش اولنلر، اولومى منكر كي اعتبار اولنلر ق آنلره
خطاباً: «البته اولوم واردر» دنيلور.

وَبَعْضاً مَنكَرَ اُولَانِ كِيْسِه، غَيْرِ مَنكَرٍ حَكْمَنْدِه طَوْتِيْلَه رَقِ آكَ
اِِرَادِ اُولْنِه جَقِ كَلَامٍ، بَلَا تَا كِيْدِ كَتُورِيْلُورْ.

شويله كه انكار ايلديكي كلامك صحتي ظاهر اولديغدن بلا تاكيد
«فلان شي شويله در» دنيلور كه «تأمل ايدرسه ك، او حكمك صحتي
تسليم ايلرسين، شبهه وَتَرَدِّدِ يَرِي دِكَاْدِرْ» ديمك اولور.

اَمَّا خَبْرُكَ حَكْمِي، مَخَاطِبُكَ مَعْلُومٌ وَمُصَدِّقُ اَيْسِه، بُوْخَبْرُكَ آكَ
الْقَاسِي، مَعْلُومِي اَعْلَامِ قَبِيْلَنْدَنْ اُولَهْ جَنِيْ جِهْتِهْ جَاْزِ اُولْمَاْزِ اَيْسِهْدِه
بَعْضاً مَقْتَضَايْ ظَاهِرُكَ خِلَافْنِهْ اُولَهْ رَقِ اَخْبَارِ اُولُنُورْ. شويله كه:
مَخَاطَبِ كَنْدُوْ عِلْمُكَ مَقْتَضَاْسِنِهْ مَنَافِيْ بَرَحَالْدِهْ بُولَنْدِيْغِيْ جِهْتِهْ بِيْلْمَزْ
مَقَامَنْدِه طَوْتِيْلُورْ.

نته كيم: تَارِكْ صَلَاتِ اُولَانِ بَرَعَالْمِهْ، اِفَادَةُ خَبْرِ سِيَاْقَنْدِه: «نَمَازْ فَرْضِدِرْ»
دنيلور. وَنَمَازُكَ فَرْضِ اُولْدِيْغِيْ بِيْلْمَزْ مَنَزْلَهْسِنِهْ تَنْزِيْلِ اُولُنُورْ. بُونْدِه
بَرَفَاْئِدُ تَحْقِيْقِهْ يُوْقِ اَيْسِهْدِهْ اِفَادَةُ تَنْزِيْلِيَهْ بُولُنُورْ.

كَذَلِكَ سَنُكْ الْكَدِهْ كِتَابِ اُولْدِيْغِيْ بِيْلْنِ كِيْسِه، «اُونْدِرْ؟» دِيُوْ
سَوَالِ اَيْتْدَكْدِهْ «كِتَاْبِدِرْ» دِيُوْ جَوَابِ وِيْرَرْسِيْنِ؛ چُونَكِهْ نِهْ اُولْدِيْغِيْ

بیلدیکی جهتله صور مامسی لازم کلور ایکن بر بجه کریزگاه اولمق اوزره
سؤال ایدیجک، سن دخی آکا کتاب اولدیغنی بیلور کی معامله ایلرسک.
انهای محاوره و مصاحبتده، بو مثللو «ادعائی» و «اعتباری»
افاده لر، چوق وقوع بولور.

فصل خامس

انشا بیاننده در

انشاء ایکی قسمدر. بری: «انشاء طلبی» در، که «آخردن برشی طلب
ایتمک» معناسنی متضندر. دیگر ی: «انشاء غیر طلبی» یعنی: «انشاء
ایقاعی» در، که «موجود اولیان بر معنایی ایقاع ایتمک» در.
انشاء طلبی، «تمنی»، «استفهام»، «امر»، «نهی» و «ندا» در.
انشاء ایقاعی: «ترجی»، «تجیب»، «مدح»، «ذم» و «صیغه عقد»
کی «انشاء» معناسنه نقل اولنان خبرلر در.
تمنی، «آرزو ایتمک» معناسنه در که لسان ترکیده «نولیدی» و
«اولسه» دیو افاده اولنور. فارسیده تمنی ایچون «کاشکی» لفظی قوللا.
نیلور که ترکیده تحریف ایله «کشمکه» دنیلور. ترجی، «اوهمق»
معناسنه در. یعنی: «حصولی محقق و موثوق اولیان امر مرغوبه
مترقب و منتظر اولمق» دیمکدر. بونک ایچون «اومارمکه»، «اوله که»،
«مأمول که»، «شاید که» کی لفظلر استعمال اولنور. مثلاً: «مأمول که
یارین بوخسته افاقت بوله» دنیلور.

بعضاً دخی ترجی مقامنده «انشاء الله» ترکیبی قوللانیلور. نته کیم:
«انشاء الله قریباً بو خسته کسب صحت ایدر» دنیلور. اما حصولی
قطعی و محقق اولان شیده ترجی جاری اولماز. مثلاً: اوله که بو
آخشام کونش غروب ایده» دنیلز.

ترقب و انتظار اولنان شی، اکر بر امر مخوف و مکروه ایسه
«اشفاق» تسمیه اولنور. مثلاً: «قورقارم که»، یاخود «خوفم بودر که»
بو خسته یارین فوت اولیورر» دنیلور.

«ترجی» کی اشفاق دخی «انشاء ایقاعی» قیلندندر. وایکسیده
مستقبله مخصوصدر.

«تمنی» ایسه بوجه بالا: «انشاء طلبی» قیلندن اوله رق ماضی
و مستقبله جاریدر.

شویله که: تمنی مقامنده زمان ماضی ایچون فعل التزامینک روایت
و حکایه صیغه لری و مستقبل ایچون فعل التزامی شرطی قوللانیلور.
نته کیم: «کاشکی وقتيله درسه چالیشیدم»، یاخود «چالیشه ایمشم»
و «کنجلمک عودت ایتسه ده درسه دوام ایتسم» دنیلدیکی کی.

متمناتک امکاتی شرط دکلدر. بلکه اکثریا محال اولور. مذکور
مثالرده اولدینی کی.

و بعضاً ممکن اولور؛ فقط حصولی منتظر و مأمول اولماز.
نته کیم: «بر عظیم دینه بولسه مده شویله بویله یاپسم» دیو خولیالر
قورمق کی

و اکر حصولی منتظر و مأمول اولور ایسه تمنی، ترجییه منقلب

اولور؛ بناءً على ذلك فعل التزمى شرطى تمى ايله ترجى بيننده
مشارك اولور.

مثلا: ورودى مأمول اوليان بر ذات حقدّه «فلان کسه ده شو
دوکونده بولنسه» دنیلور ایسه تمى اولور. وَاكر قدومنه انتظار
اولنان بر ذات حقدّه «بو واپور ايله کسه ده بو دوکونه يتشه»
دنیلور ایسه ترجى اولور.

وَبِمَضاً تَرْجِدِن «تمى» معناسى تولد ايدر. نته کیم: هنده کیتک
اوزره وداع ایچون بر کیمه نك يانه کلان بر هندلویه، اول کیمه:
«انشاءالله بنده هنده کیدوبده سزى زیارت ایدرم» دیسه ترجى اولور؛
فقط آنک هنده کیتى پك مستبعد اولدیغى جهتله محالاته مشابه
اولدیغندن بو کلامى، «تمى» معناسى اشعار ايدر؛ لکن کلام ينه
معناى موضوع لهنده مستعمل اولغله اول معنى، «مستتبعات
تراکيب» قیلندن اوله رق مستفاد اولور.

كذلك ادات اضراب اولان «بلکه»، بعضاً «احتمالکه» مقامنده
مستعمل اولوب بودخی بعضاً محاورات ناسده «ترجى» معناسى مستتبع
اولور.

استفهام، اوکرنمک ایچون صورمقدر. ادات استفهام، «مى»
ادایدیره که بعضاً طلب تصور ایچون، یغنى: اجزاء جمله نك برندن
سؤال ایچون اولور. وَدائماً مسؤل عنیه ملتحق و متصل اولور.
نته کیم: «فلانى کلدی؟». «فلانى صوردی؟». «مراى مصاحتیدر؟»

یوقسه عرض مصلحتیدر؟» دنیلور. «فلان، یاخود فلان کلدیمی؟»
دنیلوب «ایکینسندن بری کلدیمی» دیمک اولور.

وَبعضاً طلب تصدیق ایچون، یعنی: اسناددن سؤال ایچون اولور.
وَضخیر فعلیلردن صکره وَاَدات رابطه ایله ضحیر نسیلردن مقدم
کتوریلور.

نته کیم: «مکتبه کیتدکمی یوقسه کیتدکمی؟» و «فلان اقدی مکتبه»
میدر یوقسه دکلیدر؟» و «سن قله کیده جکمیسین یوقسه کیتیه»
جکمیسین؟» دنیلور.

«می» اداتی، فعله ملتحق اولدقده تصدیق و تصوّره محتمل اولور.
و قرآن ایله فرق و تمیز اولنور.

شویله که: شبهه، اگر اصل فعل فلك وقوع وعدم وقوعه
ایسه طلب تصدیق ایچون اولور. نته کیم: «فلانی دوکدکمی؟ یوقسه
دوکدکمی؟» دنیلیدیکی کبی.

و شبهه، اگر مسند اولان اصل فلك تعییننده ایسه مسندک
تصویری طلب ایچون اولور. نته کیم: «فلانی دوکدکمی دنیلیدیکی» کبی.
بو احتمال دخی آنجق افعال بسیطه ده اولور. اما افعال مرکبه ده
مقصد اگر «طلب تصدیق» ایسه ادات استفهام، فلك آخرینه الحاق
اولنور. مثلاً: «فلانی ضرب ایتدکمی؟»، «سب ایتدکمی؟» دنیلده که
ضرب و سبک وقوع و عدم وقوعندن سؤال اولغله ایکسی ده
«طلب تصدیق» ایچون اولور.

و مقصد اگر طلب تصوّر ایسه ادات استفهام، فلك جزء اولنه

الحاق اولنور. نته کیم: «فلانی ضربمی ایتدک؟ یوقسه سبی ایتدک؟»
و «فلانه پاره می ویردک؟ یوقسه هدیه می ویردک؟» دنیلور.
و بو وجهله تکرر ایدن فعللرک ایکنجیسی، چوق دفعه اختصار
ایچون حذف اولنور. مثلاً: «پاره می ویردک؟ هدیه می؟» دنیلور.
کذلک ادات استفهامدن صکره تکرار اولسان ادات رابطه نک
دخی بعضاً ایکنجیسی حذف اولنور.

بیت طهره

چشمکی مخور ایدن ای مست نازا!
داعیه عشوه میدر؟ باده می؟

کبی.

ادات استفهام، بعضاً ماضی منفی به لاحق اولدوقده «تندیم»، یعنی:
«مخاطبی نادم ایتک» معناسی قصد اولنور. نته کیم: «درسه گیتدکی؟»
دنیلدیکی کبی.

و مضارع منفی به لاحق اولدوقده «تخضیض» و «اغرا» معناسی
قصد اولنور. نته کیم: متکلمک خانه سی اوکندن کلوب یکمک اوزره
اولان برافندی به: «افندی! بزه اوغرا ما زمیسین؟» دیدکده «تکلیفه
حاجتی وار؟ تشریف ایتلی دگلیسکز؟» دیمک اوله رق برنوع تو بیخی
مضمّن اولوره.

و بعضاً تو بیخدن عاری اوله رق مجرد نازکانه بر تکلیف ایچون
اولوره؛ بوکا: «عرض» دنیلور. نته کیم: «بیوریکز!» دیو دعوت مقاد
منده: «افندم تشریف ایتزمیسکز؟» دنیلور.

استفهام، بعضاً مسؤل عنہی مخاطبہ اقرار استدیرمك ایچون اولور. نته کیم: متهمه: «سن فلانی دوگد گمی؟» دنیلور.

و بعضاً انکار ایچون اولور؛ آندن دخی یا تکذیب قصد اولنور؛ نته کیم: «مصالحه نامه یی امضا ایچون سکا جبرمی ایتدی لر؟» دنیلور. و یا خود توبیخ قصد اولنور. نته کیم: «پدریکه عاصی اوله جقسین» دنیلور.

و بعضاً وعید ایچون اولور. نته کیم: ادب سزك ایدن کیسه یی تهدید ایچون: «بن فلانی تأدیب ایتدی می؟» دنیلدی کی کی. بعضاً تهکم ایچون اولور. «نته کیم: «محکمه جه ویریلان قرارك تبدیلنی یکی کلان ممیز اقدیمی امر ایدیور؟» دنیلور. بعضاً تمی ایچون اولور. نته کیم: اصلا شفیع اولیان کیسه نك: «کشکه بکا بر شفیع اولسه» دیه جك یرده «بکا بر شفیع وارمی؟» دیسی کی.

کیم، نه، قاج، قچان (خاچان)، قنی (هانی)، قننی (هانکی)، لفظلری دخی بالوضع استفهامه دلالت ایدر. و هپسی «طلب تصور» ایچون اولور.

شویله که: «کیم»، بر شخصدن، «نه»، بر شیدن، «قاج»، عدددن، «قچان»، زماندن، «قنی»، مکاندن، «قننی»، بر امرده مشارك اولنلرك تعیین و تمیزندن سؤال ایچون اولور.

نته کیم: «کیم کلدی؟»، «نه کتوردی؟»، «قاج غروش ایستیور؟»، «قچان کلدی؟»، «قنی بو دکانك صاحی؟»، «بو قماشلرك قنغیسی بکندك؟» دنیلدی کی کی.

فzulینک

قنئی بتدر یلنزم ایمانی غارت قیلان
سندہ ایمان یوق کہ سن آلدک دیہم ایمانی

ییتی دخی بوکا بر مثالدر.

«نه» لفظی، «اصل» ایله ترکیب اوله رق: «نصل» دینلدکده، کیفیتدن
سؤال ایچون اولور. وقاج مقامنده: بعضاً «نه قدر» و قچان مقامنده:
اکثریا: «نه زمان»، یا: «نه وقت» و یا: «نه دم» دنیلور. مکاندن
سؤال ایچون دخی شعدی اکثریا: «نره» لفظی قوللانیلور و «نره ده؟»،
«نره دن؟» «نره یه؟» دنیلور.

بو کلمات استفهامیه دخی بعضاً استفهامک غیری معنایه استعمال
اولنور. اولخالده: «انشاء ایقاعی» قیلندن اولور. نته کیم تحقیر مقا-
منده: «بو کیم؟» و تهدید مقامنده: «سن کیم اولیور سین؟» دنیلور.
تعجب مقامنده: «نه عجیب»، یا خود «نه عجایب» و مقام مدحه:
«نه کوزل» و مقام ذمده «نه چیرکین» و مخاطبک یا کلش یوله
کیتدیگنی اخطار ایچون «نره یه کیدیور سین» و مقام استبعادده «آکا
کوره منتصع اولمق زرده؟» دنیلور. كذلك انشاء کثرت ایچون: «بو
اسکله یه کونده نه قدر قایق کلوب کیدر» و «بو بلده یه نیجه عالم و فاضل
آدملر کلوب کیتشدرد» دنیلور.

کذلك: «سنی قاج دفعه چاغردم» دنیلورده «کیچ کلدک»، «بطائت
ایتدک» معنای قصد اولنور.

امر، علی وجه الاستعلاء برایشک ایشلنمسی طلب ایتمکدر، که

متکلمک مادونندن طلب ایتمسیدر. نته کیم: بر آدمک خدمتکارینه:
«سائسه سویله آتی اگرلسون!» دیمسی کچی که: «سویله» امر حاضر
«اگرلسون» امر غائبدر.

«امر صیغه لری» امر بعضاً علی وجه التضرع طلب ایچون استعمال
اولنور. و بوکا: «نیاز» و «استدعا» دنیلور. نته کیم: متکلمک کندو.
سندن بیوک برذاته «لطف ایدیکز» «عنایت بیوریکز» دیمسی کچی.
و بعضاً متکلمک اقرانسدن طلبی ایچون استعمال اولنور. بوکا
ده «التماس» دنیلور. نته کیم احبابدن برینه: «یارین ارکنجه تشریف
ایدیکزده مصاحبت ایدم» دینلک کچی. و بعضاً اباحه ایچون اولور.
نته کیم: برکیسه نک طعانی یمکه رخصت و یرمک مقامنده آخره
«بیوریکز» دیمسی کچی. بعضاً تسویه ایچون اولور. نته کیم: «سن
قبول ایت، یاخود ایتمه! محکمه نک قراری بودر» دنیلور، که: «سنگ
قبول و عدم قبولک سیاندر» دیمک اولور.

بعضاً تهدید ایچون اولور. نته کیم: «دیلهدیکک کچی یاپ! صکره
کورر سین!» دنیلور.

بعضاً عجزه نسبت ایچون اولور.
نته کیم: برغزلی تنظیردن مخاطبک عاجز اولدیغی بیان مقامنده:
«بو غزلی تنظیر ایت» دنیلور، که «ایده مزسین» دیمک اولور. بعضاً
اهانت ایچون اولور. نته کیم: «هایدی ییقل کیت» دنیلیدی کچی.
و بعضاً تمق ایچون اولور. نته کیم: «کشکه فلان کشی مزاردن
قالقوبده بو عصرک احوالی کورسه» دنیله جک یرده آکا خطاباً:

«کل! بوعصرك احوالنی کور» دنیلدیکی کبی. نهی، امرک منفیسی
دیمک اوله رق بر فعلک ایشلنمه سنی علی وجه الاستعلا طلب ایتمکدر.
فقط بعضاً دخی تضرع ایچون اولور. نته کیم: «یارب! دشمنلرمی
بکا کولدرمه» دنیلور.

بعضاً التماس ایچون اولور. نته کیم: «برادر! سن بو ایشی یاپمه!»
دنیلور.

بعضاً تهدید ایچون اولور. نته کیم سوز دکلهمین اوشاغه: «سن
بم سوزمی دکلهمه! صکره کورر سین» دنیلور. بعضاً عجزه نسبت
ایچون اولور. نته کیم: «الکدن کلانی آرقه که قویمه» دنیلور.

امرونی صیغه لری، قواعد عثمانیه ده مفصلاً مذکوردر. اکثریا
فعل التزامی صیغه لری دخی امر مقامنده ایراد اولنور لر.

نداء حرف ندا ایله مخاطبک توجه و اقبالنی طلب ایتمکدر، که
«سنی چاغریورم»، «بکا باق» دیمک یرینی طوتار. کلامک ابتداسنده
کلان «آ»، «ای»، «هی» حرف لری، ندایه موضوعدر؛ فقط بعضاً
آنلردن ندا معناسی مراد اولیوب دیگر اغراض ایچون استعمال
اولنور لر.

مثلاً: سکا متوجهماً تظلم ایدن کیسه یه: «آ زوالی»، «بیچاره»
دیدیکلکه ندانک معنای حقیقیسی مراد اولیوب آنحق مخاطبه در دینی
سویلك اوزره میدان و یرمک و «سویله! دکلرم» دیمک معناسی قصد
اولور. و معنای ترحمی «انشا» دیمک اولور.

بعضاً دخی خطاب و ندایه صالح اولیان شیلره ندا اولنهرق «تبحسر»

«تَحِيَّ» وَ «تَأْسَف» کبی مغالار قصد اولنور. بوصول تلو رده دخی نداء،
«انشاء ایقاعی» قیلندن اولور.

بیت مؤلفه

ای باد صبح! سویله دلک یاره حالی
شرح ایت نیازنامه حسرت مآلی
او غراریسه که استانبوله لطف ایله ای صبا!
اول یاره صور! اونوتدیمی وعد وصالی؟

وینه محرر فقیرک :

ای باد صبا! او غراماز اولدک بود یاره
گل سویله ستانبول طرفندن نه خبر وار
وار حال پریشانی عرض ایله او یاره
زیرا او طرفدن نه گلور وار، نه گیدر وار

بیتلری، بوقیلدندر.

بعضاً جمله خبریه دن اعلام و اخبار قصد اولنجیوب دیگر اغراض
مخصوصه مراد اولنور.

مثلاً: مجرد، مخاطبی علمه ترغیب ایچون «بیان ایله بیلین بردکدر»
و تعجب مقامنده: «شاشارم سنک عقلکه» و اظهار ضعف و تذلل ایچون:
«بن پیر اولدم» دنیلور. و مجلسده قدومه انتظار اولنان بر ذات
حقنده حضاردن بری، دیکرینه بیان تأسف و تحسیر ایچون: «فلان
ذات کلدی» دیر. ایشته بونلر هپ جمله خبریه اولدقلری حالده اخبار
مقصود اولیوب برر غرض مخصوص ایچون ایراد اولندقلرندن، هپ
«انشاء ایقاعی» قیلندندر لر. «صیغه عقد»، «شهادت»، «قسم»،
«سبحان الله»، «معاذ الله» و «اللهه صفندق» دخی بوقیلدندر.

خوش کلدی بکا میکده نک آب وهواسی
بالله نه خوش یرده یابلس ییقلاسی

ییتنده کی تعجب و قسم کبی .

و بعضاً ادبه رعایه امر صورتندن احتراز ایله صیغه امر یرنده
جمله خبریه قوللانیلور و بوصورته «انشاء طلبی» قیلندن اولور .
نته کیم : «لطف ایدیکز» یرنده «لطف ایدرسکز» دنیلور .

فصل سادس

الفاظک عطف وربطنه دائردر

«واو» لسان عربیده اولدینی کبی لسانمزده دخی حرف عطف
اولوب مطلقاً جمع ایچوندور .

شویله که : آنکله مسند الیه اوزرینه برشی عطف اولندقدہ
ایکسینک علی الاطلاق بر مسنده اشتراکریخی مختصراً افاده ایلر .
نته کیم : «خالد و ماجد کلدی» دنیلده بر جمله ایله ایکسینکده
کلدکری افاده اولنمش اولور . و اگر «مغیت» معناسی افاده اولنق
استیلور ایسه : «برلکده» یاخود : «برابر کلدیلر» دنیلور . اگر
معطوف علیہک مقدم کلدیکی افاده اولنق ایستیلور ایسه «خالد
و متعاقباً ماجد» یاخود «صکره ماجد کلدی» دنیلور . و بعضاً «متعاقباً»
یرنده : «در عقب»، و : «صکره» یرنده «بعد» کبی دیگر لفظلر قوللانیلور .
و بعضاً معطوف ایله معطوف علیه تأکید اولنور . نته کیم : «خالد

وَمَاجِدِ اِيَكْسِيْدِه كَلْدِي،، ياخود «خالد وَمَاجِد وَنَاشِد اوچِيْدِه كَلْدِي»
وَيَاخود «هَب كَلْدِيلِر» دَنِيلور.

مَسْنَد اوزرِيْنِه بِرْشِي عطف اولَنْدَقْدِه اِيَكِي وَصْفَك بِرْ ذَاتْدِه
عَلَى الْاِطْلَاقِ اِجْتِمَاعِي مَخْتَصِرًا افادِه اِيلِر. نْتَه كِيْم: «فَلَان افَنْدِي
كَاتْبِدِر» وَ «شَاعِرْدِر»، ياخود «كَلْدِي» وَ «كِتْدِي» دَنِيلور. وَبَعْضًا
بِرْ «واو» اِيلِه اِيَكِي كَلْمَه، دِيكْر اِيَكِي كَلْمَه اوزرِيْنِه عطف اولَنْور. نْتَه كِيْم:
«خالد افَنْدِي، قَلْمَه وَ بِرَادِرِي، مَكْتَبَه كِيْدِيور» دَنِيلور.

عطف بِحَسْبِ مَوْصُوفِ اِيلِه ذِي الْحَالِ، «مَسْنَد اِيلِه» حَكْمَنْدِه وَصْفَت
اِيلِه حَالْدِه «مَسْنَد» حَكْمَنْدِه دِر.

مَثَلَّاتُ فِعْلِ اوزرِيْنِه «واو» اِيلِه عطف دَخِي فِعْلَك تَعَلَّقْنْدِه مَعْطُوف
اِيلِه مَعْطُوف عَلَيْكَ اشْتِرَاكِي افادِه اِيلِر. نْتَه كِيْم: «بَن فَلَانِي سُوْرَم»
دَنِيلور.

بَعْضًا اخْتِصَارِ اِيَحْيُونِ واو عطف حَذْفِ اولَنْور. نْتَه كِيْم: «خالد،
مَاجِد، نَاشِد، افَنْدِيلِر كَلورَلِر» ياخود «فَلَان افَنْدِي كَلْدِي، كِيْتْدِي»
دَنِيلور.

ذَكَاتِي يُوْق، ضَرَر اِيْتْمَز، تُوْكْمَز، اَكْسَلَز
اولورِي آدْمَه خُولِيَا كِي حَسَاب فِرَح

يَتِي دَخِي بُوْقِيْلْدَنْدِر.

بِرْوَجِه مَشْرُوحِ واو اِيلِه عَطْفَك مَقْبُولِ اولَسْنْدِه، مَعْطُوفِ اِيلِه
مَعْطُوفِ عَلَيْهِ بِيْنَسْنْدِه جِهَتِ جَامِعَه بُوْلْتَمَقِ شَرْطِدِر. جِهَتِ جَامِعَه،
مَعْطُوفِ اِيلِه مَعْطُوفِ عَلَيْهِ ذَهْنْدِه جَمْعِ اِيْدِه جَك بِرْ عِلَاقَه وَ مَنَاسِبْتِدِر،

که «تضایف»، «تمائل»، «شبه تماثل»، «تضاد»، «شبه تضاد» و «تقارن فی الحیال» قسملرینه منقسم اولور.

مثلا: اقل ایله اکثر بیننده «تضایف» واردر، که برینک تعقلی، دیکرینک تعقلنه توقف ایدر.

و «زهره» ایله «مشری» بیننده «تمائل» واردر، که یکدیگره شبه ونظیر اولان برنوع ییلدزلر اولوب ایکسینه بردن «سعدین» دنیلور. و بیاض ایله صفر، یکدیگره مابین رنگلر ایسه ده بینلرنده تماثله بکزر بر مناسبت واردر. کذلک شمس و قمر بیننده دخی «شبه تماثل» واردر.

بیاض ایله سواد بیننده ایسه «تضاد» و ارض و سما بیننده تضاده بکزر «تقابل» واردر.

«تقارن خیالی» به کلنجه: بونک اسبابی متفاوتدر و احوال و عاداتک اختلافله مختلف اولور.

مثلا: کاتبه کوره، کاغذ، قلم و قلمتراش بیننده جهت جامعه خیالیه واردر، که بونلردن بری ذکر اولنسه دیکری کاتبک خاطرینه کلور؛ اما بربرک خاطرینه کلز. حال بوکه اوستوره ذکر اولنسه بربرده مقراض و جنبیزی تحظر ایلر. برمنوال مشروح، کلهلر بیننده جهت جامعه بولنور ایسه یکدیگری اوزرینه عطفلری مقبول اولور. و الا اولماز. نته کیم: «شمس و قمر، عالمی تنویر ایدر» دنیلور. «دو و دوه قوشنک اودلری یوقدر» دنیلور. اما «طاوشان اودی و کونش، محدندر» یاخود «بالق و کرتنکله حیواندر» دنیلسه یاقیشو

آلماز؛ زیرا معطوف ایله معطوف علیه بیننده برعلاقه و مناسبت بولماز. كذلك «فلان افندی شاعر در و کاتبدر» دنیلور؛ زیرا شعر ایله کتابت صاحبزینک خیالنده مقارن و مجتمع اولدقلری جهته مناسبت درکاردر. اما: «فلان افندی شاعر در و قصه بویلددر» دینلک مقبول دکلدر؛ زیرا شعر ایله قصر قامت بیننده مناسبت یوقدر. معطوف ایله معطوف علیه بیننده ذاتاً مغایرت بولمق شرطدر. والا «عطف الشی علی نفسه» لازم کلور؛ فقط بعضاً متحدالمعنی اولان ایکی کلمه دن بری، دیگرینی تفسیر ایچون آنک اوزرینه عطف اولنور. «تاب و طاقت» کنی. محرک:

یوق حالی عرض المکه تاب و توانم
جودت! سر شورنده بودم درد سفر وار

بیننده کی «تاب و توان» دخی بوقیلدندر.
کله لر کی جمله لر دخی بعضاً واو ایله یکدیگری اوزرینه عطف اولنور. جمله لک عطفه، «وصل» و عطفسز ایراد اولنلرینه، «فصل» دنیلور. یکدیگره وصل اولنان جمله لر بیننده دخی برمنوال مشروح جهت جامعه بولمق لازم کلور. مثلاً: «زیده» شاعر در و عمر و، «کاتبدر» دنیلده که اگر بینلرنده محبت، صداقت، یا عداوت کی برعلاقه و مناسبت وار ایسه مقبول اولور. یوق ایسه مقبول اولماز. مسند الیه لک، یا خود مسند لک، و یا خود قیدلرتدن برر قیدک اتحادی دخی ایکی جمله بیننده جهت جامعه اولور. نته کیم: «ناظر

افندیڭ کتخداسی، کاتبدر. و رئیس افندیڭ کتخداسی، شاعردر.
دنیلدیگی کبی.

ایکی شی بینده فی نفس الامر جهت جامعه بولنمق عطفک صحتی
ایچون کافی اولمایوب بلکه مقامه کوره او جهتک مقصود و ملتفت
الیه اولسی شرطدر.

بناءً علیه لایچینه دائر محاوره جریان ایدرکن «لایچیم طاردر
وَ خانم طاردر» دنیلسه مقبول اولماز. اما طار شیرک تعدادی صره-
سند «مهرم طاردر وَ لایچیم طاردر وَ خانم طاردر وَ زقاقی
طاردر» دنیلسه مقبول اولور.

کذلک «سردار اکرم، صالی کونی دشمن اردوسنی بوزدی و درزی
اول کون بنم جبه می دیکدی» دنیلسه مقبول اولماز. اما صالی کونی
وقوعاتک ضبطی قصد اولنور ایسه او وقوعاتک بیانی صره سند
بوکلام دخی مقبول اولور.

اما جمله لرك نه حالده وصلی و نه حالده فصلی لازم کلور؟ شویله که:
صفت، یا حال اولمق کبی بروجهله بر محله مربوط اولان جمله، مفرد
حکمنده اولدیغدن بو ارتباطده، دیگر جمله نك آکا تشریکی قصد
اولنور و بینلرنده جهت جامعه بولنورسه جمله ثانیه وصل اولنور.
مثلاً: «اوطالب که همتی زیاده در و غیرتی فوق العاده در، آز وقت
ظرفنده فیضیاب اولور» دنیلور.

اگر جمله ثانیه نك جمله اولایه تشریکی ایستلنز ایسه فصل
اولنور. مثلاً: «مدیر افندی دیمشکه طلبه ساعت بشده مکتبه

کلیدر. خواجه افندی بو تنبیهی بکنیور» دنیلور، که «و خواجه افندی» دیو وصل اولنسه، بو جمله دخی مدیر افندیکن مقول قولی اولق لازم کلور؛ بو ایسه مقصده منافیدر.

بر محله مربوط اولیان جمله لره کمنجه: ایکی کلام بیننده جهت جامعه بولخاز ایسه کلام تائینک وصلی جائز اولماز. نته کیم: «فلان افندی اوزون بویلدیر و فلان افندی اویقوده در» دنیسه مقبول اولماز. اگر کلامین بیننده جهت جامعه بولنور ایسه کلام ثانی وصل اولنور. نته کیم: «کونش باتدی و آی پارلادی» دنیلور؛ فقط اولکی کلامک بالاسنده بر قید بولنوبده کلام تائینک آنده تشریکی جائز اولماز ایسه فصلی لازم کلور. مثلاً: «دون فلان افندی کلدی. برادری آرتق کیدر» دیو کلام ثانی فصل اولنور؛ زیرا وصل اولنسه «دون برادری کیدر» دیمک اولور.

برده ایکی کلامدن بری: خبر، دیکری انشا اولور ایسه ایکنجینسک فصلی واجب اولور. نته کیم «سن کل، بن کیدیورم» «بن کیده جکم، برادرم کلسون» دنیلور.

مؤلفک

تقریر ایدم سوز دل و درد درونم
سویلمه بنی خاطر زارمده کدر وار

بیٹی دخی بو قیلدندر.

کذلک سؤال مقدره جواب اولان جمله استینافیه دخی فصل اولنور. مثلاً: دیدیکه: «الله امانت اولکز» دیدم که: «الله سلامت

ویرسون» دنیلور که اولکی کلامدن جوابنده «نه دیدیکز» دیوسؤال وارد اولغله کلام ثانی آکا جواب اوله رق مفصلاً کتوریلور. کذا خالد افندی به احسان ایتش سین. خالد افندی احسانه لایقدر، یاخود «اسکی دوستکز احسانه لایقدر» دنیلیدی کی. کذا کلام ثانی، اولی مؤکده، یاخود آندن بدل و یاخود بیان اولور ایسه فصل اولنور.

نته کیم: «بوایش بویله در. بونده شبهه یوقدر.» یاخود «فلان افندی سزه احسان ایتش. اون بیک غروش عطیه و بر چوق هدیه اعطاسیله احسان ایتش» و یاخود «فلان بنی آلدادی؛ سکا شویله بویله معاونت ایدرم» دیدی. جمله لرنده اولدینی کی. بعضاً برقاج کلامدن مرکب اولان بر فقره، دیگر بر فقره اوزرینه عطف اولنور؛ بوکا «عطف القصة علی القصة» دنیلور. اول ایکی قصه بیننده جهت جامعه آرانور.

مثالی

«فی الواقع قرآن کریم، نه کلام منظومدر، نه ده کلام منشوردر. [ایکی قسمک خارچنده بر کلام لطیفدر. و سراپا فصیح و بلیغدر] «و جمله آیات کریمه، بلاغته بر درجه ده اولیوب بعضیسنک، بعضیسنه «نسبتله بلاغته درجه سی ده اعلای؛ فقط جمله سی معجزدر. یعنی: «مثانی وجوده کتورمکدن انسان عاجزدر.» [قصص انبیا] واو ایله معطوف علیه اولان مسند الیه معطوفیه برابر جمع حکمنده در. بناء علیه غائب صورتنده: «فلان و فلان کلیدلر»، یاخود

«کلدی» دنیلور، اما معطوف ایله معطوف علیه تکلم و خطاب و غیبتده مختلف اولدق برنده غائبه مخاطب و ایکسینه دخی متکلم تغلیب اولنور. مثلاً: «او و سن بواشی یاپارسکز»، «او و بن، یاخود سن و بن بو ایشی یاپارز» دنیلور.

مخاطب، اگر خالی الذهن ایسه بوجه بالا و او عطف قوللانیلور. اگر معطوف ایله معطوف علیه اجتماع و اشتراکندن متردد، یاخود منکر ایسه «او» یزنده «هم» حرفی مکرر اوله رق ایراد اولنور. نته کیم: مخاطب علی و حسن افندیلردن برینک کلدیکنی مصدق اولوبده دیکرینک کلدیکنده متردد، یاخود یالکز برینک کلدیکنی معتقد ایسه «هم علی افندی، هم حسن افندی کلدی» دنیلور. كذلك علی افندی بی آنحق کاتب ظن ایدن مخاطبه، «علی افندی هم کاتیدر، هم شاعر در» دنیلور.

«دخی» و «ده» حرفلری ادات عطف اولوب «او» یزینی طوتارلر و كذلك معناسی افاده ایدرلر. نته کیم: «علی افندی دون بورایه کلدی. بو کون دخی ادرنه یه کتندی»، یاخود: «بو کونده ادرنه یه کیده جک» دنیلور.

و بعضاً جزالره داخل اولور. نته کیم: «سن کیدرسه ک، بن دخی کیدرم» دنیلور. كذلك: «او کلسون، بنده کلورم» دنیلور. و «ده» حرفی بعضاً «هم»، مقامنده قوللانیلور. «بوده کچر اوده کچر» دنیلدیکی کبی.

و فعله لاحق اولدقده تراخی معناسی افاده ایدر. نته کیم:

«کلدیده کتدی» دنیلور که «کلدی، بعده کتدی» دیمک اولور. بعضاً معطوف علیه، صیغه عطفیه ایله ایراد اولنوب «او» حرفندن مستغنی اولور. معطوف ایله معطوف علیه بر جمله اولدقلى حالده ایکیسی بر کلام حکمنده اولورلر. نته کیم: «فلان آدم شورایه کوروب چیقیور» دنیلور.

و صیغه عطفیه اکثریا مابعدینک تراخی و قوغنی اشعار ایلر. نته کیم «کلدی بعده کتدی» دنیله جک یرده «کلوب کتدی» دنیلور. و بو معنای تأیید ایچون بعضاً صیغه عطفیه یه «ده» حرفی الحاق اولنور. «کلویده کتدی» دنیلور.

«یاخود» ادا تریدیدر؛ یعنی: احدا مرین ایچون اولوب لسان عربینک «او» حرفنه معادل اولور.

«یا» دخی «یاخود» معنانه در؛ فقط اکثریا مکرر اوله رق ذکر اولنوب عربجه نک کسر همزه ایله «اما» حرفنه معادل اولور. تردید، بعضاً شک ایچون اولور. نته کیم «قارشودن بر عسکر «یاخود» بر ضبطیه کلیور» دنیلور.

و بعضاً تشکیک ایچون اولور. نته کیم: «بوکون سنک ایچون رتبه یانشان عرض اولندی» دنیلدیکی کبی.

و بعضاً تحذیر ایچون اولور. نته کیم: «بو آنه، یاشو استره بین» دنیلدیکی کبی.

و بعضاً تقسیم ایچون اولور. نته کیم: «عدد، یاجفتدر، یاتکدر» دنیلور.

ادات تردید نادراً حذف اولنور. محرر فقیرک :

بوکون یارین دیو امید وار اولوب قالدی
کبار وعده سنه دوندی کیتدی وعد وصال

بیتی کبی، که: «بوکون»، یاخود «یارین» دیمکدر.

ادات تردید ایله تعدد ایدن مسند الیه، احد امریندن عبارت اوله رق معنی مفرد اولغله مسندی دائماً مفرد اوله رق ایراد اولنور. امثله سابقه ده اولدینی کبی.

فقط بودخی غائب صورتنده در. اما معطوف ایله معطوف علیه تکلم و خطاب و غیبتجه مختلف اولدقلمی تقدیرده هر برینک مسندی، آروجه ذکر ایله: «عطف الجملة على الجملة» قیلندن اوله رق ایراد اولنور لر.

نته کیم: «بو مکتوبی بن، یارادریم، یاخود سن یازار سین» دنیلور. کذلک «بن یازایم، یا او یازسون» دنیلور. و کذلک «یاسن یاز، یا برادرک یازسون» دنیلور.

اما «شو مکتوبی بن یاسن یازاریم» دینلر. کذلک «برادریم یاخود بن یازه جفم» دینلر. و کذلک «سن یاخود برادرک یاز» دینلر.

ادات تردید، مقام استفهامده دخی احد امرین ایچون اولور. نته کیم: «قله خلیفه، یاخود میز کلدیمی؟» دنیله کده: «ایکیسندن بری کلدیمی؟» دیمک اولور. و جوابنده «اوت» یاخود «خیر» دنیلور. و اگر اصل فعلک ثبوتی، یعنی: ایکیسندن برینک کلدیکی، متکلمک

معلومی اولوبده برینک تعینتی طلب ایلر ایسه ادا تریدیرنده
«یوخسه» قوللانیلور.

مثلاً: «خلیفه می یوخسه میز می کلدی» دنیلور. بوجلهه استفهام
«قنئی» مقامنه قائم اولوب «فلان کلدی» دیو ایکیسندن برینک تعینی
لازم کلور. بوسورتده «یوخسه» لفظی عربجه نك «ام» متصله سی
مقامنه قائم اولور.

کذلک طلب تصدیق مقامنده دخی «یوخسه» قوللانیلور. نته کیم:
«خلیفه افندی کلدیمی؟ یوخسه کلدیمی؟» دنیلور. جوابنده: «کلدی»
یاخود «کلدی» دنیلور. «فلان افندی خانه سنده میدر؟ یوخسه دکلدر»
دنیلور. «خانه سنده در» یاخود «دکلدر» دیو جواب ویریلور. بومثالو
مقاملرده، «یوخسه» لفظی «یوق بلکه» دیمک اوله رق ام منقطعه
مقامنه قائم اولور.

«یوخسه» لفظی، فی الاصل «یوق ایسه» دیمک اوله رق «وَالَا»
مقامنده قوللانیلور. بوسورتده قاف ایله یازلق مناسب اولور.
نته کیم: «بم سوز می دکه یوقسه سنی تأدیب ایدرم» دنیلور. وَبَعْضاً
بروجه بالا «ام» حرفنه معادل اولور. بوسورتده «خا» ایله یازیلور.
وَ بَعْضاً اختصار ایچون «یوخسه» لفظی حذف اولنور. نته کیم:
«خلیفه افندی کلدیمی؟ کلدیمی» دنیلور.

«بلکه» ادا تضرابدر؛ یعنی: حکمی، معطوف علیهدن صرف
ایله معطوفه نقل ایچوندر. نته کیم: «هوانک برودتنه نظر آ جانب
شمالده یاغمور، بلکه قار یاغمش اولمق کر کدر» دنیلور. کذلک «برودنک»

شدته نظراً بوجیه طاغله قار دوشه جك، بلکه دوشمشدر» دنیلور.
 «حتی» قویدن، ضعیفه، یاخود ضعیفدن، قوی به انتقال ایچوندر.
 نسه کیم: «فلان قلمك کاتبلری، حتی ملازملری بیله بوندن اعلی
 یازارلر» و «فلان محکمہ نك میزلی، حتی باش میزی بیله بویله بر اعلام
 یازامازلر» و كذلك «افندی یاندی، حتی او یودی» دنیلور.

«ایمدی»، «لکن» و - فتح همزه ایله - «اما» دخی جمله لری
 یکدیگره ربط ایدرلر. ایمدی، تفصیل ایچوندرکه برکلام مجملی تفصیل
 ایچون ایراد اولنان کلامك اوزرینه داخل اولور. و برکلام مجملی
 شرح و ایضاح ایچون ایراد اولنان تفصیلاته، اکثریا «شویله که»
 عباره سیله بدأ اولنور.

«لکن»، استدراک ایچوندر، که بر جمله نك ابهام ایلدیکی خاطره یی
 دفع ایچون ایراد اولنان جمله نك اوزرینه داخل اولور. «آنحقی»
 «فقط» لفظ لری دخی بعضاً بومقامده استعمال اولنورلر. «اما»
 دخی بونلره قریب بر معناده استعمال اولنور. شویله که: بر کلامده
 مبهم قالان بر شیئی ایضاح ایچون کتوریلان جمله نك اوزرینه داخل
 اولور.

«الحاصل»، «ایمدی»، «تفصیل اجمال»، «لکن»، دفع ابهام،
 «اما»، ایضاح مبهم ایچوندر.
 «زیرا» و «چونکه»، ماقبلنك سبب و علتی اولان کلامك اوزرینه
 داخل اولورلر.

و بعضاً سبب و علت اولان جمله، «که» اداتیه ماقبلنه ربط اولنور.

بوکون شادم، که یار آغلار بنچون

مصراعنده اولدینی کی .

وسبب و علت اولان کلام، اگر مقدم کتوریلور ایسه مابعدی
آکا «بوسیدن ناشی» یا «بوجهتله» ویا «بناءً علیه» کی بر عباره ایله
ربط اولنور. و بعضاً بر دلیلدن صکره صراحه ذکر اولنان نتیجه سنک
اوزرینه «اولیه ایسه» عباره سی ادخال قیلنور .

وسبب و علت اولان جمله، مابعدنده کی جمله یه قید اولوبده ایکینی
برکلام اعتبار اولنه حق اولدینی حالدده اولکیسی: صیغه صله اوله رق:
«اولدینچون» یا «اولدینندن» ویا «اولدینغه بناءً» کی بر صورت ایله
جمله ثانییه ربط اولنور .

و بعضاً جمله اولایه: «دیو» لفظی علاوه سیله جمله ثانییه ربط
اولنور. و بو «دیو» لفظی بعضاً «تعلیل»، بعضاً «ترجی» مقامنده
مستعمل اولمغله عربجه نك: «لعل» حرفنه معادل اولور. و «دیو»، بعضاً
مابعدینی مفسر و مبین اولور. مثلاً: «صدوره یازیلان تذکره یه»
«سماحتلو» دیو باشلانور «دنیلدکده» «دیو»، «دیه رک» دیمک اولوب
باشلامق فعلنی بیان ایلر .

و بعضاً جمله اولی، صیغه عطفیه اوله رق ایراد اولنور .

پت لمحرره

غالب گلوب خزان وشتایی بهارینه
دورک صفای نشسته سی دگمخ خرابینه

کی .

وَبَعْضاً جَمْلَةٌ ثَانِيَةٌ جَمْلَةٌ اُولَايَهْ اَنْجَذَابْ وَاَرْتِبَاطْ مَعْنَوِيْنِ
واضح وروابط لفظیہ دن مستقی کوریلہ رک فصل اول نور .

للمؤلف

اوینماز زمان کیمسہ یہ حقیلہ چارہ سز
لاقید اولوبده کیتلی آدم او یارینہ

یارک وفاسی یوق دل اغیار کینہ جو
جودت عزیمت اغلی عزلت دیارینہ

بیتلرنده اولدینی کی .

اکثریا ارسال مثل طریقہ ایراد اولتان جملہ لر دخی بوقیلدن
اولہ رق فصل اول نور . نتہ کیم :

تحمل المیز زور هواہ پردہ عصمت
کریانجا کی کل دست بیداد صبادندر

بیتندہ کی مصرع ثانی، ارسال مثل قبیلندن اولہ رق مصرع اولہ
او قدر کوزل مربوط و منجذبدر، کہ ادات ربطہ محتاج دکلدرد .

فصل سابع

ایجاز و اطناب حقنہ در

معنای مقصودی عبارت متعارفہ دن اقل اولان عبارتہ ایله ادا
ایٹک، «ایجاز»، آندن اکثر عبارتہ ایله ادا ایٹک، «اطناب» در .
عبارت متعارفہ، اوساط ناسک معاملات و محاوراتندہ استعمال ایدہ .

کدکری عادی عباره لردره که مراد لری آنجق اصل معنای دلالت
وضیعه ایله افاده در. مقتضیات احواله رعایت دکدر.

بناءً علیه فن بلاغته عبارة متعارفه ذاتاً مزیت یوق ایسه در.
بلغادن بری، مخاطبک حالنه رعایه عبارة متعارفه مساوی الفاظ ایله
افاده مرام ایله ایسه مقتضای حاله رعایت بولنه جنی جهتله بلیغ
اولور. و بوکا «مساوات» دنیلور.

و دهها مختصر بر عبارت ایراد ایندکده اگر عباره سی اصل معنای
افاده وافی ایسه «ایماز» دنیلور و آز لفظ ایله چوق معنا افاده
ایدلمش اوله جنی جهتله عندالبغنا یک مقبول اولور. اگر وافی
دکل ایسه «اختصار مخل» دنیلور و عندالبغنا مردود اولور. مثلاً:

جهلا و حماجه یاشامق
کدر ایله یاشامقدن یکدر

یتندن مقصد «جهل و حماقت ایله راحت یاشامق» دور اندیشانه
وعاقلانه مکدر یاشامقدن اولادر» دیمک ایسه ده عباره سی بو معنای
افاده دن قاصر اولدیفنه منی «اختصار مخل» دیمک اولدینی جهتله
مردود اولور.

و عبارة متعارفه دن دهها زیاده الفاظ ایله افاده مرام اولندقد
اگر زیاده سی فائده ضمننده ایسه «اطناب» دنیلور بودخی عندالبغنا
مقبولدر.

و اگر زیاده سی فائده سز ایسه «تطویل» دنیلور و عندالبغنا
مردود اولور. مثلاً: «کذب و دروغ ایکسی دخی بر معنای اولدینی

حالدہ «یا لان» ذیلہ جک یرده «کذب و دروغ» ذیلہ تطویل قیلندن اولغله مقبول اولماز .

کذلک مبانی الانشائک خطبه سنده «اول منشی» اسالیب مشاعر و حواس و مرتب صحائف تکوین اساس «عبارہ سنده مشاعر و حواس بر معنایه اوله رق تطویلده هایدی بوکا «عطف تفسیر» دیلم . اما «اساس» کلمه سی، مجرد سجع ایچون کتورلش بر حشو اولدینی جهتله مقبول اوله ماز .

ایجاز، یا بلا حذف اولوب «ایجاز قصر» ذیلور، یا خود حذف ایله اولوب «ایجاز حذف» ذیلور .

ایجاز قصر: «قصاصده حیات واردر» کلامی کبیر، که بوندن مراده، «انسانک نه وقت قاتل اولور ایسه قتل اولنه جغنی بیلمسی، «قتله جسارت ایتمه سنی بادی اولور . بو جهتله پک چوق کیسه لر، «قتلدن قورتیلور و قاتلک قتلی، آنلرک موجب حیاتی اولور.» دیمکدر . ایشته اول کلام موجزده حذف بولمادینی حالده بو قدر چوق معناری مفید اولور .

مصرع لمحرره

شانه زلف سخندر اعتراض

دخی بو قیلدندر، که «زلف طراندجه کوزلشدیکی کبی سخن دخی اعتراض کوردجه تصحیح اولنه رق کوزلشور» دیمکدر .

ایجاز حذفک انواعی چوقدر . بعضاً جمله نک بر جزئی حذف اولور . مثلاً «فلان قریه اها لیسندن صور!» ذیلہ جک یرده، «فلان

قریه دن صورا، دنیلور. «مکتب فنون رشديه» یزنده «مکتب رشديه» و «طریق رجال علیه» یزنده «طریق علیه» تعبیرلری دخی بو قبیلدندر. فصول سالفده دخی بو مثللو ایجازلرک امثال کثیره سی سبق ایتشدرد. وَ بعضاً جمله شرطیه حذف اولنور. نته کیم «یارین بزه کل، سکا اکرام ایدرم» دنیلور، که «اکر کلور ایسه، اکرام ایدرم» دیمک اولور. وَ بعضاً جمله جزائییه حذف اولنورق یزنده دیکر بر جمله اقامه اولنور. نته کیم «سکا معترض وار ایسه اسلاف ادبایه نیجه معترض وار ایدی» دنیلور. که «سکا معترض وار ایسه قید ایتمه، زیرا اسلاف ادبایه نیجه معترض وار ایدی» دیمک اولور.

ایجازک کوزل بر مثالی دخی «بارقه حقیقت تصادم افکاردن چیقار» کلام حکمت اشتمالیدر، که تلفظ اولنور ایکن ذهن سامعه کوزل تشبیهلر توارد ایدیور؛ زیرا بارقه نصل که آفاقی آیدینلق ایدرسه حقیقت دخی انفسی تنویر ایلر، حالبو که بارقه یی تعقیب ایدن یاغمور، نصل که باغ و بوستانی اروا ایدرایسه حقیقته متفرع اولان علوم یقینیه دخی حدایق عرفانی احیا ایلر و افکارک اختلاف و تدافعی اجزاء فردیه نک قوه برقیه واسطه سیله تصادمه پک بکزر. آز لفظ ایله نه چوق و نه کوزل مغالره افاده اولنشدرد. اطنابده دائماً بر نکته آرانور. از جمله بعضاً «ایضاح بعدالابهام» ایچون اولور. نته کیم: «انسان قوجه دتجه ایکی خصلتی تازه لنور. آنک بری: حرص، دیکری: طول امل در» دنیلور. بو کلامک اختصاری استیلور ایسه «حرص و طول املی تازه لنور» دیمک لازم کلور؛

فقط سامعك نظر دقتی جلب ایله سوزی کرکی کبی اصفا ایلسی
ایچون ابتدا مبهم اوله رق ایراد اولنوبده بعده ایضاح اولغشدر.
«ایکی شینگ قبل الزوال قدری بیلنمز. بری: صحت، دینگری: امنیتدر»
ققره سی دخی بو قیلدنذر.

و بعضاً بر لفظ اعمك ذکرندن صوکره آنک مشغلاتندن اولان
بر اخصك ذکريله اولور. بو دخی اخصك فضل و مزیتنه تنبیه
ایچونذر. شویله که: «اعمدن خارج بشقه بر نوع» ایش کی ادعا
ایدلش اولور.

نته کیم: انواع حیواندن بری، انسان اولدینی حالده سائر انواعه
نسبتله فضل و مزیتی اولدیغندن کویا جنس حیواندن دکل ایش کی
آنک اوزرینه عطف اولنهرق «حیوان و انسان» دنیلور.
و بعضاً معنای مقصودی تقریر و تأکید ایچون بر قیدک علاوه.
سیله اولور. و بوکا «تیم» دنیلور.

نته کیم «کوزمله کورددم. بک افندی مسافریخی اک زیاده سودیکی
آته بندردی» دنیلده که «کوزمله» و «اک زیاده سودیکی» لفظلرینک
علاوه سی کی.

و بعضاً لنگته سوزک تکراريله اولور. نته کیم: تأکید انذار
ایچون «بویله ایتیمیکز! صکره کوررسکز! صکره کوررسکز!» دنیلور.
اما بلا سبب تکرار اولنور ایسه تطویل قیلندن اولمغله مردود
اولور.

و بعضاً بر جله یی تأکید ایچون آنک معناسی مشغل اولان بر جله

الحاق اولنور. و بوکا «تذیل» دنیلور. نته کیم: «آنلر بلالری نی بولدیلر.
انسان ایتدیکنک جزاسنی چکر» دنیلور.

بعضاً دخی کلامده خلاف مقصدی ایهام ایدر. برشی بولمغله آنی
دفع ایچون بر سوز علاوه اولنور.

نته کیم: «احبابی یاننده قوزی کبیدر؛ اما اعدایه قارشو آرسلاندر.»
دنیلور، که اولکی جملهده خلقنک ملایمتی جباتندن اولمق احتمالی
وارد خاطر اولمغله آنی دفع ایچون جملهٔ ثانیه علاوه اولنمشدر.
وبعضاً دفع ایهامدن بشقه برنکتهیه مبنی سوز آردسنه بر جمله
ادخال اولنور. بوکا «جملهٔ معترضه» دنیلور.

نته کیم: «استانبول شهری - الله تعالی دها زیاده معمور ایتسون -
عالمک فهرستیدر» دنیلدکده مسند الیه الیه مسند آردسنه جملهٔ دعائییه
ادخال اولنمسی کی.

باب ثانی

طرق افاده بیاننده اولوب برمدمه ایله بش فصلی مشترکدر

مقدمه

بالاده بیان اولندینی اوزره حقیقت، معنای موضوع لهنده مستعمل اولان لفظدر. و معنای حقیقیسی متعدد اولان کلمهیه، «لفظ مشترك» دنیلور. «کوز» لفظی کی، که لسان ترکیده «انسانک» آلت بصری و «صو منبعی» معنارنده مشترك اولوب استعمالده قرینه معینه ایله یومعناردن بری تعین ایدر. «چاللق» دخی بوقییلنددر، که «چاڭ چاللق» و «مال چاللق» معنارنده مشترکدر.

فقط بر معنای لغویدن برعلاقه و مناسبتیه مبنی بر معنای شرعییه و یاعرفیه نقل ایله وضع اولنان کلمهیه، «منقول» دنیلور، که برجهتله «حقیقت» و برجهتله «بجاز» اولور.

مثلا: «صلات» لفظی، لغتده «دعا» معناسنه اولدینی حالده اصطلاح شرعده «نماز» معناسنه وضع اولنمش اولغله دعا معناسنده استعمال اولندینی حالده لغته نظرآ: «حقیقت» و اصطلاح شرعه نظرآ: «بجاز» اولور.

«دابه» لفظی دخی لغت «ریوزنده کزن حیوان» دیمک اولدینی حالده عرفاً: «فرس» معناسنه نقل اولنخله اولکی معناده استعمال اولندینی حالده لغت: «حقیقت» و عرفاً: «مجاز» اولور و «فرس» معناسنده استعمال اولندینی حالده لغت: «مجاز» و عرفاً: «حقیقت» اولور.

کذلک «صاریق» صارمق فعلندن مشتق برصفت اوله رق علی- الاطلاق «صارلمش اولان شی» دیمک اولور. اما عرفاً صورت مخصوصده باشه صاریلان و «عمامه» دنیلان بزه تخصیص اولنشد. و مناسبت کوزدلیه رک بر معنادن دیگر معنایه نقلاً وضع اولنان کلهیه: «مرتجیل» دنیلور. و هر قنی معناده استعمال اولنسه آکا موضوع اولدینی جهتله «حقیقت» اولور. بر مناسبت ملاحظه اولنقسزین چوجقلره وضع اولنان اسملر کی.

اما وضع و علاقه اولنقسزین بر لفظک معنای موضوع لهندن بشقه بر معناده استعمالی صحیح اولماز. مکرکه غلط اوله رق استعمال اولنه. نته کیم: بر کتابه اشارت اولنهرق «طوت شواتی» دنیلدیکی کی. و بر لفظه بلا وضع بر علاقهیه مبنی- موضوع لهک غیری بر معناده مستعمل اولدینی حالده اگر موضوع لهک اراده سنه مانع قرینه بولنماز ایسه: «کنایه» دنیلور. و اول وجهله قرینه مانعه بولنور ایسه: «مجاز» دنیلور. و بعضاً مقید اوله رق: «مجاز لغوی» دخی دنیلور، که: «مجاز عقلی» مقابلی اولور.

مجاز عقلی، اسنادده «مجاز» دیمکدر. اما علی الاطلاق «مجاز»

لفظی ذکر اولندینی حالده «مجاز لغوی» مراد اولور. ایشته بونک
علاقه سی مشابہت ایسه: «استعاره» و بشقه بر مناسبت ایسه: «مجاز
مرسل» دنیلور.

بونلرک هربری برر فصلده بیان اولنه جقدر. و «تشبیه» بین الادبا
کثیر الاستعمال اولان استعاره نک منی علیی اولدقدن بشقه تشبیه اتده
پک چوق لطائف بیانیه بونخله ادبانک آت اوینا دقلری بر میدان
مسابقه در. بناءً علیه تشبیه ایچون دخی بر فصل مخصوص یاز یله.
جقدر. من الله توفیق.

علمای بیانیه بونده متفقدردر، که «مجاز و کنایه» حقیقتدن، و استعاره
تشبیهدن ابلغدر.

فصل اول

مجاز عقلی بیاننده در

«مجاز عقلی» بر فعلی ماهو لهنه، یعنی: عند المتکلم حق اولان
ملابسنه اسناد ایتیموبده ماهو لهک غیری اولان ملابسنه اسناد
ایتمکدر.

فعله فاعلی ملابس اولدینی کبی زمان و مکان و سببی دخی ملابس
اولور. و بونلرک فعله ملابسده فاعل ایله اشتراک لری مجاز عقلینک
علاقه سیدر؛ فقط بونده دخی قرینته مانعه بونلحق شرطدر.
مثلاً: برمتدین کیمه: «موسم بهاره» اوتلری انبات ایلدی» دیدکده

«مجاز عقلی» اولور؛ زیرا آنک عندند اوتلری انبات ایدن؛ باری تعالی
حضر تلریدر، فقط وقتی بهار اولغله صانکه اوتلری اول موسم انبات
ایدیور کبی تحیل ایدرک «انبات» فعلنی زمانه اسناد ایلر. اما
بوسوزی بر دهری سولش اولسه «مجاز» اولیوب «حقیقت»
اولور.

مجاز عقلینک یا ایکی طرفی حقیقت و یا ایکسیده مجاز لغوی،
یاخود بری؛ حقیقت، دیکری: مجاز لغوی اولور. نتهکیم: مثال
مذکورده ایکی طرفی دخی حقیقتدر. و: «زمانک نوجوانلنی یری
احیا ایلدی.» دیدیکمزده ایکی طرفی دخی مجاز اولور؛ چونکه نوجوانلق،
انسانک حرارت غریزه سی زیاده و قوی اولمقدن عبارت اولدینی
حالده بوراده مجازاً «قوة نامیه نک ازدیادی» معناسنده مستعملدر.
حقیقه: «احیا» دخی: «حیات و یرمک» معناسنه اولوب حس و حرکت
ارادیتهی مقتضی و بدن و روحه محتاج اولور؛ لکن بوراده مجازاً:
«قوة نامیه بی بالتهیج انواع نباتات ایله یره حسن و رونق و یرمک»
معناسنده مستعملدر. و «موسم بهار، یری احیا ایتدی» دیدیکمزده
مسندالیه طرفی، «حقیقت»، مسند طرفی، «مجاز» اولور. و: «زمانک
نوجوانلنی اوتلری انبات ایلدی» دیدیکمزده مسند الیه، «مجاز»،
مسند، «حقیقت» اولور.

کذلک «سردار اکرم دشنی منهزم ایتدی» دیدیکمزده طرفینی
حقیقت اولدینی حالده «مجاز عقلی» اولور؛ چونکه حقیقت حالده
دشنی منهزم ایدن، سردارک عسکریدر. کندوسی آمر و مدبردر؛

فقط بوفعلده دخل عظیمی اولدیغدن اول فعل، سبینه اسناد قیلندن اوله رق آکا اسناد اولور.

«مجتکز بنی بورایه قدر کتوردی» و «ملاقاتکز بکا مسرت ویردی» جمله لری دخی بو قیلدندر.

«فلان آدم عین عدالتدر»، یاخود: «عدالت مجسمه در» و یاخود: «عدالت اودر» جمله لری دخی کذلک «مجاز عقلی» قیلدندر؛ چونکه عدالت، اول آدمک ایشلیدیکی ایشلره محمول و مسند اولور؛ ذاته حمل و استاد اولنسه ماز؛ فقط چوق عدالت ایلدیکی جهته کویا عدالت تجسم ایتیش کیخیل اولنهرق آکا اسناد اولنور.

اگرچه بو مثللو ترکیبلرده مضاف محذوفدر؛ یعنی: «اهل عدالت» یا: «صاحب عدالت» دیو تأویل اولنحق دخی قابل ایسه ده بو تقدیرجه مطلوب اولان مبالغه فوت اولوب عادی سوز حکمنه کیرر.

تذیل

بروجه بالا مضاف حذف اولنوبده مضاف الیه آنک مقامنه اقامه اولندیغنی حالده: «مجاز حذفی» دنیلور. یرینه کوره بودخی برطریق مسلوکدر؛ فقط متکلمک غرضنه عائد بر مسلکدر.

نته کیم: برشیئی اوکرنمک ایچون: «اهل قریه دن صور» دنیله جک یرده: «قریه دن صور» دنیله «مجاز حذفی» اولور. اما برکیسه خراب و اهاالیسی نایاب اولان بر قریه نك اوکندن کچر ایکن نصیح و ایقاظ یولنده رفیقنه، یاخود عبرت و ایقاظ یولنده کندو کندویه: «شو

قریه به صور که اهایلی نه اولدی» دیسه مجاز حذفی به حمل اولنه ماز. کذلک بروجہ بالا «فلان آدم عدالتدر» دنیلسه، مبالغه حصولی ایچون مجاز عقلی به حمل اولنق مناسب اولماز.

فصل ثانی

مجاز مرسل بیاننده در

«مجاز مرسل»؛ معنای موضوع لهک اراده سنه مانع قرینه اولدینی حالده مشابہتدن بشقه برعلاقه به مبنی معنای موضوع لهک غیر یسنده مستعمل اولان لفظدر.

«علاقه»؛ موضوع لهک غیر ی اولان معنائک معنای موضوع لهه ذهنده فی الجمله لزوم و اتصالیدر. یعنی: بو معنای حقیقیدن اول معنای مجازی به ذهنک انتقالی ^{مصحح} اولان بر مناسبتدر.

لسان عثمانیده مشابہتدن بشقه مشهور اولان علاقہ لر؛ شونلردر: «آلیت»، «مظهریت»، «حلول»، «سببیت»، «جزئیّت»، «عموم»، «اطلاق»، «کونیت»، «اولیت».

«آلیت»؛ معنای حقیقینک، معنای مجازی به آلت اولمسیدر. نته کیم: آلت تکلم اولان عضو معلومه موضوع: «لسان» لفظی، لغت معنا- سنده استعمال اولنور. و: «لسان عرب»، «لسان ترک» دنیلور.

«مظهریت»؛ معنای حقیقینک معنای مجازی به محل ظهور اولمسیدر. نته کیم: «قول»؛ قوت و قدرتک محل ظهوری اولدیغندن «قدرت»

معناسنده استعمال اولنور و «سنگ قولک اوزوندر» دنیلور.
 «حلول»؛ معنای حقیقی ایله معنای مجازیدن بری دیگره محل
 اولمقدر. مثلاً: «منغلی یاق» دنیلور و ذکر محل و اراده حال طریقله
 «ایچنده کی کور» اراده اولنور. «بو آتشی اوتنه کی اوطهیه» کوتور
 دنیلور و ذکر حال و اراده محل طریقله «ایچنده آتش اولان منغل»
 مراد اولنور.

«سببیت»؛ معنای حقیقی ایله معنای مجازیدن بری؛ دیگره سبب
 اولمقدر. نته کیم: «برکت یاغیور دنیلور» و ذکر سبب و اراده مسبب
 قیلندن اوله رق برکتدن «یاغیور» قصد اولنور. «آتش باصدی»
 دنیلور و سبب و علت اولان آتشدن «حرارت» قصد اولنور.
 «جزئیّت»؛ معنای حقیقی ایله معنای مجازیدن بری؛ دیگرینک جزئی
 اولمقدر. نته کیم: ذکر جزء و اراده کل قیلندن اوله رق: «طرناغمی
 کسدم»، «صقالی کسدردم» دنیلور.

«عموم»؛ معنای حقیقی ایله معنای مجازیدن بری؛ دیگرندن اعم
 اولمقدر. نته کیم: «حیوان» دنیلوبده خصوصیت وجهله «آت» اراده
 اولنور. اما عامک خاص ضمننده تحقیقی اعتباریله بر فردی مراد
 اولدینی حالد «حقیقت» اولور. مثلاً: «بر حیوان کورددم» دنیلبدکه
 حیوان افراندندن بر فردی ضمننده تحقیقی اعتباریله معنای موضوع
 لهنده استعمال اولنغله «حقیقت» اولوب «مجاز» اولماز.

«اطلاق»؛ معنای حقیقی ایله معنای مجازیدن برینک؛ «مطلق»
 و دیگرینک؛ «مقید» اولسیدر. نته کیم:

عالم، او عالم اولدیغن شمدی آکلادم
عالمده آدم اولدیغن شمدی آکلادم

یتنده کی آدمده، «کامل و وفاکار آدم» اراده اولندیگی کی.

«کونیت»، بر شیئی حال سابقک اسمیه تسبیحه ایتمکدر. نته کیم:
«یتیمله ماللرینی و یریکز که سن ریشه بالغ اولدیلر» دنیلور و «مقدما
یتیم اولان یکتیلره ایتم صدوقلرنده محفوظ اولان ماللرینی و یریکز»
دیمک اولور.

«اولیت»، بر شیئی صکره بولنه جنی حالک اسمیه تسبیحه ایتمکدر.
نته کیم: «آتش یاق» دنیلور و «آتش اوله جق کوری یاق!» دیمک
اولور. کذلک «بغدایلر بتدی» دنیلور و «بغدا ی اوله جق اکیلر
بتدی» معناسی اراده اولنور.

«مجاز مرسل»، بعضاً دخی لفظ مرکب اولور. نته کیم: «اقرانم
منقرض اولدی». «قدریمی بیلن قالمدی» دنیلور. و سببیت علاقه سیله
«محزونم، مکدرم» معناسی قصد اولنور. صیغ عقود کی «انشا» معنا-
سند مستعمل اولان سائر «جمله خبریه لر» دخی بوقیلدنر.

ذکر اولنان علاقه لر، بعضاً مشابیهت ایله مجتمع اولور. بناءً علیه
بر لفظ، بر جهته «مجاز مرسل» و دیگر جهته «استعاره» اولور.
مثلاً: «آنک حالی بویه سویلیور» دینلده سویلنکن، «دالات»
معناسی مراد اولور و سویلنکن دالاته سبب اولدینی ملاحظه
اولنورسه: «مجاز مرسل» اولور و اگر افهام مرآمده دالاتک نقطه
تشبیهی ملاحظه اولنورسه: «استعاره» اولنور.

فصل ثالث

تشبیه بیانده در

«تشبیه»ء بر شبیه مزید اختصاص و تعلق اولان وصفده، دیگر شیئ مشارکت و مماثلتنه دلالت ایتمکدر.

بو ایکی شیء تشبیهک طرفیندرء که بری: «مشبه»ء دیگرى: «مشبه به» در. و ایکیسنک مشارک اولدقلری وصفه: «وجه تشبیه» و «وجه شبه» دنیلور. ارکان تشبیهء درتدر: «مشبه»ء «مشبه به»ء «وجه شبه»ء «ادات تشبیه» در.

لسان ترکیده ادات تشبیهء «کی» حرفیدر. و بعضاً بومقامده: «صانکه» و «کویا» کی لفظلر قوللانیلور.

تشبیهدهء طرفینک ایکیسی دخی مذکور اولق شرطدر. بریسی مطوی اولور ایسه: «استعاره» اولور؛ نتهکیم: تفصیلی فصل مخصوص- صنده کلور.

اما طرفیندن بریء قرینه یه بناء حذف اولنور ایسه مذکور حکمنده اولغله یه تشبیه قیلندن اولور. مثلاً: «فلان نصدر»ء دین کیسه یه جواباً: «آرسلاندر.» دنیلدکده: «اوکیه آرسلان کیدر» دیمک اوله رق «تشبیه» قیلندن اولوب «استعاره» اولماز. «وجه شبه»ء مذکور اولور ایسه «تشبیه مفصل» دنیلور. و متروک اولور ایسه: «تشبیه مجمل» دنیلور و مبالغه یی مفید اولور. مثلاً: «زیده شجاعته آرسلان کیدر» جمله سنه نسبتله «زیده» آرسلان

کبیر، جله‌سی، تشبیهده دها مبالغه‌لیدر. تشبیه مجملهده «وجه شبه»
بعضاً ظاهر اولوب آنی هرکس آکلار. نته‌کیم: «زیده، آرسلان
کبیر» دنیلدکده وجه شبهک: «شجاعت» اولدینی ظاهر در. و بعضاً
خفی اولوب آنی آنجق خواص آکلار.

قیلدی مفتون نکهک دلری هاروت مثال
ایتمدن غمزه‌لرک فتنه‌یه آغاز هنوز

ییتنده اولدینی کی.

ینه تشبیه مجملهده، بعضاً طرفیندن برینک، یا خود ایکسینک وجه
شبهی اشعار ایدن وصفی ذکر اولنور.
نته‌کیم:

مسافات حیاتی قطع ایچون کردونه عمره
سپهرک مهر و ماهی چرخ ایشی ایکی تکرلکدر

ییتنده «عمر»، عربیه تشبیه اولدینی کی «مهر و ماه» دخی ایکی
تکرلکه تشبیه اولنوب دوز، مصمت و مدور اولق دخی «وجه
شبه» در، که «چرخ ایشی» وصفی، آنی اشعار ایدر.
عاقبت کوکلم اسیر ابتدک او کیولرله سن
هی نه جادوسین، که آتش باغلا دک مولرله سن

ییتی دخی بوقیلنددر، که خارق‌العاده ایش کورمک، «وجه شبه» اولوب
«یانار آتش کی اولان کوکلی مولرله باغلامق» وصفی دخی آنی
اشعار ایلر.

وجه شبهده اتم و اشهر اولان طرف، «شبهه» قیلنور. بهادر
آدمی، آرسلان و حجتی شمه تشبیه کی.

بعضاً مبالغه ایچون امر بالعکس اولور. و «مشبهه» قیلان طرفک
اتیتی، ایهام ایدیلور. بوا یسه، ادعائی بر اتمتدر. ایشته بوکا «تشبیه
مقلوب» دنیلور. آرسلائی، بر بهادره، شمسی، حجت باهره یه تشبیه
کی.

عبر آمیز اسرار نسیم صبا
عجبا یار کا کلنی طرار

یتتی بوقیلدندر، که «بوی»، «عبره»، «شیم»، کا کل یاره تشبیه اولنمشدر.

نرکس نکه دیده، ییارینه مشتاق
سنبل کره طره، طرارینه مشتاق

یتتی دخی بوقیلدندر.

الحاصل، کرک حقیقه، کرک ادعاء وجه شهده اتم واشهر اولان
طرف، «مشبهه» قیلنور و ناقص اولان طرف، «مشبه» قیلنهرق
آکا اطلاق اولنور.

اما ایکی شیک بر امرده جمعی قصد اولنور ایسه تشبیهدن صرف
نظر اولنهرق «تشابه» و «تساوی» یولنه کیدیلور.

سرمو فرق یوقدر یئیزده زلف دلبره
سیه بختز، پریشان روزکارز، خانه بردوشز

یتتیه:

ییلز اولدم ساقیا! درد فراق یار ایله
میمیدر بویا سرشک چشم کریا تمیدر؟

یتتنده اولدینی کی.

طرفینک وجه شهده اشتراکی، یا «تحقیق»، یا خود «تخیلی» اولور.

بکزر؛ نصل که قیو جی، حلیاتدن برشی یاپه جق اولدینی حالدہ اوْلا :
 درر وجواهری سچر، ثانیاً : آنلرک متناسب اولنلرینی یان یانه دیزر
 ایسه ادیب دخی کلمات فصیحہ یی سچر و آنلری یکدیگرندن متنافر
 اولمیه جق وجهله دیزر. ایشته آنک بوا یکی ایشی، فصاحت دیمکدر؛
 فقط قیو جینک بروظیفه سی دها واردرکه یاپه جفی شینک نره یه طاقیله -
 جقنی بیلوبده آکا کوره ایشلسیدر. یوخسه کردنلک بیچمنده بریو ک
 کوبه یاپار ایسه ایشه یاراماز. ایشته بوامر ثالث دخی مقتضای حاله
 مطابقک مثالیدر .

بوراده حالدن مراده حاصل معنای افاده ایله برابر برخصوصیتی
 اعتباره سبب اولان شیدر. که آکا «مقام» دخی دینور. کلامک اولیله
 بروجه مخصوص اوزره ایراد اولتمسندن مقصود اولان اغراضه :
 «معانی ثوانی» و ترکیبک مجموع مدلولاتنه : «معانی اوْل» دنیلور .
 مثلاً : برخواجه، چوجققره عقاید دینه تعلیم ایدرکن «انسان
 اولدکن صکره دیریله جکدر» دیر و بوخصوصده چوجققره خالی
 الذهن اولدقنلرندن کلامی تأکیدیه محتاج اولیوب بویله اطلاقی اوزره
 براغور؛ اما آخرتی منکر اولان کیسه یه خطاب ایده جک اولدینی
 تقدیرده : «انسان اولدکن صکره البته دیریله جکدر» دیو کلامی
 تأکید ایلر. بوصورته «البته» قیدی، اصل معنی اوزرینه زائد
 برخصوصیتدر و مجموع عبارته نک مدلولی، معانی اوْلدندر و مخاطبک
 انکارینی رد ایتک، معانی ثوانیدندر؛ که کلامک مؤکد اوله رق
 ایرادندن غرض اودر و مخاطبک انکاری، مقام تأکیددر؛ یعنی :

بوصورتده طرفین دخی بعضاً مفرد و بعضاً اول وجهله مرکب،
یعنی: برر هیئت منتزعه اولور.
نفیعنک آت مدحنده اولان:

جهان سرعته کویا فلکده کاسه سمی
سرمیخی ثوابت نعل زریندر یکی آیی

ییتنده اولدینی کی، که آتک طرفناغی، «مشبه»، و فلک، «مشبه به» اولوب
ایکیسی دخی مفرد در. بر مقعر جرمک اطرافنده کچوک کچوک پارلاق
جرملر ایله بر شکل مقوسدن منتزع اولان هیئت دخی «وجه شبه» در.
ایکی فرقه عسکریه نك تصادميله اجرا اولنان اسلحه بیضا محاربه.
سنک بیانی مقامنده: «یردن قالقوبده باشلرمزک اوزرنده تکائف
«ایدن توز ایچنده قلیچلرمزک پارلاشی، کچهلین علی التوالی بربری
«اوزرینه دوشن ییلدزلرک کورنشی کی ایدی» دنیلکده یردن قالقوبده
تکائف ایدن توز ایله جهات مختلفه بی سرعت ایله حرکت ایدن
قلیچلردن منتزع اولان هیئت، «مشبه» و کچهلین متوالیاً متساقط اولان
شهابلردن منتزع اولان هیئت، «مشبه به» اولوب بر قرا کلق شی ایچنده
مشرق و مستطیل و متناسب جرملرک جهات مختلفه حرکتلرندن
منتزع اولان هیئت دخی «وجه شبه» در. بوجهتله اوچی دخی هیئت
منتزعه اوله رق مرکدرلر.

زلفن دوکوب عذارینه او ماهرو کرر
کویا درون ابر فلکده قر کرر

یتیه مؤلفک :

ککش سروی تماشا ایتون اول مه بحر اشکمه
کوزمده چون خیال قد سیم اندامی قالشدر

بیتی دخی بو قبیلندرد.

بویله مرکبک مرکبه تشبیهی، بعضاً بر صورتده اولور، که
طرفینک اجزاسی دخی یکدیگره تشبیه اولنه بیلیر ایسه ده اصل لطافت
و حسن تأثیر، هیئتک هیئته تشبیهنده اولمقله اجزانک یکدیگره
تشبیهی، مقصد اصلی اولماز. سالف الذکر مثاللرده اولدینی کی.
بعضاً بر صورتده اولور که اجزانک یکدیگره تشبیهنده حسن
و لطافت بولماز.

نته کیم: «مشتری» نك آرقه سنده «مریخ» ك کورنشی، بر امیرک
اوکنده مشعله ایله ضیافتدن عودت ایدیشه تشبیه اولندقد هیت
منتزع نك هیئت منتزعیه تشبیهی، مستحسن اولور ایسه ده مریخک
رأساً ضیافتدن عودت ایدن امیره تشبیهی، چندان مستحسن اولماز.
کذلک فضولینک:

سبزه اوزره کردیرر گل برکنی بادصبا
صانکه سبزه آسماندر کوبک سیارگل

بیتنده: ورق کلک سبزه اوزره سیرندن منتزع اولان هیئتی، کوبکه
کوبک سیرندن منتزع اولان هیئته تشبیهی، مستحسن ایسه ده
منفرداً سبزه نك، گوگه، کلک، کوبکه تشبیهی کوزل اولماز.

احاطه ایتدی تن زردمی سرشک کدر
میان جویده قالدیم مثال نیلوفر

بیتی دخی بو قبیلندرد، که هیئت منتزع نك هیئت منتزعیه تشبیهی،

مستحسن ایسه ده یالکز تن زردک نیلوفره تشبیهی چندان مستحسن
دکدر. و كذلك:

رخنده خال هندو خوابه وارمش کا کل اورتمش
شہ ملک حبشدر کل دوشمش سنبل اورتمش

یتی، مرکبک مرکبہ تشبیهی قیلندن اولوب بونده رخک، کله
و کا کلک، سنبله تشبیهی مستحسن اولور ایسه ده برعادی تشبیه قیلندن
اولور. منفرداً خالک شہ ملک حبشه تشبیهی ایسه چندان کوزل
اولماز.

بعضاً ایکی ضدک، ضدیتده اشتراکیرینه بناءً نفس تضاددن وجه
شبه انتزاع اولنه رق تلحج یا تمکم واسطه سیله تناسب منزله سنه تنزیل
قیلنور. نته کیم: مزاح و لطیفه سیاقنده، یا خود استهزا مقامنده
قورقاق بر آدم حقنده: «آرسلان کیدر» و بخیل کیسه حقنده:
«حاتم کیدر» دنیلور.

تشبیهک طرفینی، بعضاً متعدد اولور. شویله که: یا مشبهلر بربرینه
و مشبه بهلر دخی آبروجه بربرینه مربوط اوله رق ایراد اولنور لر.
ایشته بوکا «تشبیه ملفوف» دنیلور.

حسد قلب عدو لطف الیه اولماز زائل
سنگده مضمرا اولان آتسه آب ایتمز اثر

یتنده اولدینی کبی که قلب عدو، طاشه، حسد، آتسه و لطف، صویه
تشبیه اولنمشدر.

پاک طینت کوشه غربتده. خوار اولسونمی هیچ
کوهر آغوش صدقندن دور اولور قیمتنور

بیتله :

یار ایچون اغیاره منت ایتدیکم عیب ایله
باغبان برکل ایچون بیک خاره خدمتکار اولور

بیتی دخی بوقیلدندر .

یاخود هر مشبه به، کندو مشهنگ یاننده کتوریلور . بوکا دخی
«تشبیه مفروق» دنیلور . «یوزی کلدور، صاحی سنبل، کوزی ترکس،
قدی سرو» کی .

سینه ده بر لحظه آرام ایله ! کل جاتم کی
کچمه ای روح ! روان عمر شتابم کی

بیتی دخی بوقیلدندر که جانانک سینه ده آرامی، جانک تنده طور مسنه
و بلا توقف: کچمی، عمرک سرعت مرورینه تشبیه اولمشدر .

اگر یالکز مشبه متعدد اولور ایسه «تشبیه تسویه» دنیلور .
زلف یار ایله عاشقک حالنی، «لیالی به»، و یارک دیشلریله عاشقک کوز
یاشلرینی، «لالی» به تشبیه کی .

کاه انکشت محاسن کھی لعن اموب
دانه غاب ایله نوش شراب اغزمین

بیتی دخی بوقیلدندر .

و اگر یالکز مشبه به متعدد اولور ایسه «تشبیه جمع» دنیلور .

بخت قیسی ظلت لیلی جمال لیلی بی
باشنه جمع ایلیوب اول شوخ کیسو قومیش آد

بیتنده اولدینی کی .

دئلله اوغرا دیم درده بن بو عالمده
نه بلبل اوغرا دی نه طوطی شکر گفتار

بیتی دخی بوقیلدندر .

وجه شبه اعتباریله تشبیه، ایکی قسمه تقسیم اولنور. شویله که: «وجه شبه» اگر تدقیق نظره محتاج اولمقنیزین بادی رأیده ظاهر اولور ایسه: «تشبیه قریب مبتدل»، و خلاقی تقدیرنده: «تشبیه بعید غریب» دنیلور.

مثلا: شمسك، استداره و استنارده مدور آینه یه تشبیه، «قریب مبتدل» در. اما آخشام اوستی شمسك ید مرتعشده کی آینه یه تشبیه، «بعید غریب» در، که بونده وجه شبه، هیئت منتزع در؛ یعنی: مستدیر و مستنیر اولان جرمدہ ضیاءك حرکت سریعہ سی و صانکه داره سنك اطرافنه طاشه جق کبی کورنمی خصوصلرندن منتزع اولان هیئت و کیفیتدر. بونده تفصیل بولمغله بادی رأیده ظاهر اولیوب تأمله محتاج اولور.

کذلک روزکار ایله آشاغی یوقارو تمایل ایدن قیرمزی شقایق، زبرجددن مصنوع قارغیلر اوزرینه آچلمش یاقوتدن بیراقلره تشبیه ایتدیکمزده: «بعید غریب» اولور، که بونده دخی «وجه شبه»، بر هیئت منتزع خیالیه در.

و کذلک اوق دمرنلری انیاب اغواله تشبیه اولندقدہ وجه شبه، «وهمی» اولمغله «بعید غریب» اولور.

و بعضاً «قریب مبتدل» ی ابتدال دن تخلیص ایدہ جک وجهله تصرف اولنور.

ای آفتاب! یار ایله دعویٰ حسنی قو
رفع نقاب ایدوب سنی برکون حجابہ قور

بیتندہ اولدینی کی، کہ وجہ حسنک آفتابہ تشبیهی، «قریب مبتذل»
اولدینی حالہ: «رفع نقاب» ایلہ: «حجاب» سوزی، آنی ابتذالدن
چیقارمشدر. تشبیهدن غرض، اکثریا مشبہہ عائد اولور. بودخی
یامشبہک حالی بیاندر، یعنی: نہ حال وصفندہ اولدینی تعریفدر.
بوصورتدہ مشبہ بہک وجہ شبہ ایلہ اعرف واشهر اولسی لازمدر.
بر آتک نہ رنکدہ اولدینی تعریف ایچون رنکی معلوم اولان آتہ
تشبیه اولنسی کی.

واردقہ خواب نازہ دخی کا کل اورتور
خال عذاری کل دوشنور سنبل اورتور

بیتندہ اولدینی کی، کہ جانانک رخساری، کله وکا کلی، سنبلہ تشبیه
ایلہ اینکسنک دخی رنکری تعریف اولنمشدر.

سیاہ بخت وپریشان وخانہ بر دوشز
بوروزکارده مانند طرہ دلداز

بیتی دخی بو قبیلدندر.

یامشبہک مقدار حالی بیاندر، یعنی: حال وصفنک ضعف
وقوتجہ و نقصان و زیادہجہ درجہ و مقدارینی تعریفدر. بوصورتدہ
دخی مشبہ بہک، وجہ شبہ ایلہ اعرف اولسی فقط درجہ و مقدار-
جہ متساوی اولملری لازمدر.

نتہ کم: بر شینک مقدار صفرتی بیان ایچون لیونہ، یاخود کھربایہ
تشبیه اولنور. یاخود «قناریہ صاریسی» دیو تعریف قیلنور.

موبو دقتلر ایتدم قیل قدر فرق ایتدم
قاشلرک باللہ بکم دوشکدہ کی سموردن

بیتی دخی بو قبیلدندر.

و یا سامعک ذهن و خیالنده مشبهک حال و شاتی تقریر و تقویه دره.
 بوضورتده مشبهبهک وجه شهیده هم اعرف، هم اتم اولسی
 لازمدر. بودخی اکثریا معقولی محسوسه تشبیه ایله اولور، که انسانک
 محسوس ایله الفتی و طبیعتک آکا میلانی زیاده اولدیغندن معقول
 آکا تشبیه ایله خیالده تجسم ابتدیریلور. نته کیم: سعی و عماندن قائده
 کورمین کمنه حقنده: «بوز اوستنه یازو یازار» دنیلور.

کاسه فففور لبریز اولسه هیچ ویرمز صدا
 ثروت افزایش بولنجه اغنیا خسته لنور

بیتی دخی بو قیلندرد.

آق دکر بوغازینک وصفته دائر اولان مشهور مقاله منشیانه دن:
 «آخشا ملرینک لطافتی صبا حلرینک روحایتنه نسبت اولنسه
 «آره لرنده، اویقوسر لقدن جمالنی رنک ملال بوریمش و جامه خواب
 «یرینه سیاه کیسولرینه بورونمش ده هنوز اویقویه وارمش براسر
 «کوزلیله صرمه صاچلرینی بویننک اوستنه طاغتش و غایت خفیف
 «برسحاب ایله مستور اولان نور سحرکی کوکنی برانجه تل ایله ستر
 «ایتمش هنوز مائی کوزلرینی اویقودن آچش صاف چهره لی بر دلبر
 «قدر فرق بولنور.»

فقره سی دخی بو قیلندرد.

یاخود وقوعی استبعاد اولنان حکمک دیگر حکمه تشبیه ایله امکان
 وقوعنی بیاندر. بوضورتده مشبهبهک معروف و مسلم اولسی
 لازم کلور.

امتیاز ثابت و سیاره مشکدر خیال
ظن ایدر سکان کشتی ساحل دریا یورر

بیتنده اولدینی کبی، که ثابت و سیار مشاهداتدن اولمغله یکدیگردن
تمیز اولناملری مستبعد و امکالنیز بر حکم کبی کورندیکی حالده مصرع
ثانی ایله بیان و اثبات اولنمشدر.

چراغك حننی انکار ایدنلر روز روشننده
سمتزار ایچره کورسونلر فروغ شمع کلناری

بیتی دخی بو قبیلدندر. یاخود مشبهی، سامعك ذهننده تزیین
و تحسیندر. بو صورتده دخی مشبه بهك حکمی، یعنی: وجه شبهك
اکا ثبوتی، معروف و مسلم اولمق لازم کلور.

وصف دندانتي که دل محزون سویلر
سویلز سویلز اما درمکنون سویلر

بیتنده اولدینی کبی، که یارک دندانتي، «درمکنون» تشبیه ایله تحسین
قلنمشدر.

نسیم اول دکلو نازك طرح ایدر آب اوزره امواجی
که لوح سیمه استاد ایده من اوله قلنکاری

بیتی دخی بو قبیلدندر.

و یا تقبیحدر. و بونده دخی مشبه بهك حکمی معروف و مسلم
اولمق لازمدر. نتهکیم: «بال» ی، «قوصموغ» تشبیه کبی.

و یاخود مشبهی، بر امر غریبه تشبیه ایله استظرافدر. یعنی: تعجب
اولنسه حق بر حالده تحیل ایتدرمکدر. یانوب آتش کسلش اولان
کموری، طالعهلری آتشدن اولان دریای مسکه تشبیه کبی.

بوی کل قطیر اولمش نازک ایشلمش اوجی
یری اولمش خوی، یری دستمال اولمش سکا

ییتی دخی بو قیلنددر .

و بعضاً تشبیهدن غرض، مشبه به عائد اولور. بو دخی ایکی
نوعدر. نوع اول، «تشبیه مقلوب» در، که بالاده بیان اولمشدر.
نوع ثانی، مشبه بهک اهمیتنی بیاندر. ایشه بوکا «اظهار مطلوب»
دنیلیر. قارنی آج اولان کیسه نك «بدر تابان» ی، اشراق واستدارده
«بیاض پیده» یه تشبیه ایتسی کی .
ایشته بواغراضی مفید اولان تشبیهلر، مقبول، اولیانلر، مردود
اولور.

ادات تشبیه کلنج: آنک حذقی، مبالغه یی مفید اولور. و بوکا: «تشبیه
بلغ» دنیلور. مثلاً: «زید آرسلاندر» جمله سی، «زید آرسلان کیدر»
جمله سندن ده مبالغه لیدر؛ چونکه بونده، زید، آرسلا نه تشبیه اولنور؛
آنده ایسه آرسلانک افرادندن بر فرد اولدینی ادعا قیلنور. بوجهله
استعاره کی مبالغه یی مفید اولور. شوقدرکه استعارده بر مرتبه ده
مبالغه بولنور. شویله که استعارده مشبه، مشبه بهک افرادندن اولمق
ادعاسی دخی کیر و براغیلهرق آنک افرادندن اولدینی مسلم اعتبار اولنور.
مشبه بهک مشبه اضافتی دخی تشبیه بلغ قیلنددر.

غزال مهر ایدر آواره هر شام و سحر جولان
کهی صحرای مغرب کاه دشت خاورستانی

ییتنده مشبه به اولان غزالک، مهره اضافتی کی .

فصل رابع

استعاره بیاننده در

«استعاره»؛ مشابهت علاقہ سیلہ و قرینہ مانعہ ایله معنای موضوع الیهک غیریدہ مستعمل اولان لفظدر .

و بعضاً مصدر اوله رق مشابهت علاقہ سیلہ «بر لفظی» معنای موضوع الیهک غیریدہ استعمال ایتک «معناسنه کلور . و اولوجهله استعمال ایدن کیسه یه: «مستعیر» و مشبه بهک لفظنه: «مستعار» و معناسنه: «مستعار منه» و مشبهک معناسنه: «مستعار له» دنیلور .

اگر استعاره، لفظ مفرد ایسه: «استعاره مفرد» و مرکب ایسه: «استعاره مرکب» دنیلور .

«استعاره مفرد»؛ یا: «استعاره مصرحه» و یا: «استعاره مکنیه» در .

استعاره مصرحه؛ مشبه بهه دال و مذکور و معنای مشبهده مستعمل اولان کلمه در، که: «اصلیه» و: «تبغیه» قسملرینه تقسیم اولنور .

شویله که اگر اسم عام ایسه: «اصلیه» اولور . مصدر لر دخی اسم عامده داخلدر . مثلاً: «بو کون حامده بر آرسلان کورددم» عبارده - سنده کی «آرسلان» لفظی، «حام» قرینه سیله رجل شجاعده مستعمل اوله رق: «استعاره مصرحه اصلیه» در .

«دین حق» معناسنده مستعمل اولان: «طریق مستقیم» دخی بو قیلدندر . کذلک: «صو طغیان ایتدی» عبارده سنده کی: «طغیان» لفظی، تکرر معناسنده مستعمل اوله رق: «مصرحه اصلیه» اولوب وجه شبه دخی: «استیلائی مفراط» در .

وَ اکر ذات فعل، یا فرع فعل وَ یا خود حرف ایسه: «استعاره تبعیه» اولور. یعنی: اصل فعل، استعاره اصلیه اولوب آکا تبعاً ذات فعل ایله فرع فعل دخی «استعاره تبعیه» اولور. وَ حرفلرک متعلقاننده «استعاره اصلیه» اولوب آنلره تبعاً حرفلر دخی معانی جزئیہ سنده «استعاره تبعیه» اولور.

حرفلرک متعلقانندن مراده اول معانی مطلقه در، که حرفلرک مغالریخی بیان مقامنده آنلر ایله تعیر اولنور. مثلاً: «ایچون»، ادات تعلیلدر؛ دنیلوب «ایچون» حرفلرک معناسی، تعلیل ایله بیان اولنور. ایمدی «بوآت اوچویور» دنیلدکه آتک سگرتمی، سرعتده قوشک اوچسنه تشبیه اولنهرق «اوچق» مصدری، «سگرتک» معناسنده استعمال اولنغله: «استعاره اصلیه» اولور. وَ آندن: «اوچویور» فعلی اخذ اولنهرق: «سگردیور» معناسنده «استعاره تبعیه» اولور. کذلک «آتک حالی بونی ناطقدر» دندیکمزده، لطق، «دالت» معناسنده «استعاره اصلیه» وَ آکا تبعاً ناطق دخی: «دال» معناسنده «استعاره تبعیه» اولور.

نازدن حاموشین یوخسه زاناک طویمدن

ایستنه ک بیک داستان سویلرسین ابرورله سن

یتی دخی بوقیلندر، که: «سویلمک»، «افاده» معناسنده «استعاره اصلیه» اولوب آکا تبعاً «سویلرسین» دخی «افاده ایلرسین» معناسنده «استعاره تبعیه» اولور.

وَ «ایچون» حرفی، ادات تعلیل اولوب غرضه لاحق اوله کلورکن

بعضاً بر فعلك غایتنه لاحق اولور. ومثلاً: «بو خانه لری خراب اولمق ایچون بنا ایدیلورلر» دنیلور، که غایت بر فعله مترتب اولمقده غرضه تشبیه اولنه رق «استعاره اصلیه» اولوب اکا تبعاً: «ایچون» حرفی دخی «خراب» اولمق فعلنك غایتی اولان معنای خصوصیده استعمال اولنه رق «استعاره تبعیه» اولور.

اما عملدرده استعاره جاری اولماز. مکرکه بر وصف ایله مشترک اوله رق اسم عام حکمنده اوله. «حاتم» کبی که «جود» ایله مشترک اولدیغدن «حاتم» لفظی، بعضاً: «سخی آدم» معناسه مستعار اولور. شوده معلومك اولسون: استعاره، اگر «تشبیه تملیحی»، یا «تهکمی» به مبنی اولور ایسه «استعاره تملیحیه» ویا «تهکمی» دنیلور. نته کیم: مزاح، یا استهزا مقامنده: «حاتم» دنیلوبده «برنجیل آدم» مراد اولنق کبی.

«استعاره مکنییه» به کلنجه: برشی دهند دیکر شیئه تشبیه و ارکان تشبیهدن یالکز مشبه ذکر وتصریح و فقط مشبه بهك لوازمندن بر شینك ذکر یله اول مضمیر ضمیر اولان تشبیه، رمز اولنور ایسه «استعاره مکنییه» اولور.

مثلاً: «اولومك طر ناقلری فلانه صاپلاندى» دنیلده «اولوم»، نافع و مضرى فرق ایتمکسزین اهلاکده «یرتیجی حیوان» به تشبیه قیلنمش و یرتیجی حیوانك لوازمندن اولان «طرناق» ایله بوتشیه رمز اولنمش اولغله «یرتیجی حیوان»، «استعاره مکنییه» و اولومه طرناق اثباتی، «استعاره تخیلییه» اولور. «استعاره تخیلییه»، دائماً «استعاره مکنییه» نك

قرینه سی اوله رق آندن منفک اولماز و «مجاز عقلی» قیلندن اولمغله
مجاز لغوی نك اقسامندن عد اولنه ماز.

«استعاره» نك قرینه سندن بشقه مستعار لهك، یا مستعار ملایمی
اولان برشی ذکر اولنماز ایسه: «استعاره مطلقه» دنیلور. بالاده
مذکور مثالدرده اولدینی کی.

وَ اکر مستعار لهك ملایمی ذکر اولنور ایسه: «استعاره مجرد»
دنیلور. نته کیم: «بو کون قهوه خانه ده مسلح بر آرسلان اوتوره-
یوردی» دنیلدرده قهوه خانه، «قرینه» و مسلح، «تجریده» اولور.

وَ اکر مستعار منهك ملایمی ذکر اولنور ایسه: «استعاره مرشح»
دنیلور. نته کیم: «بر بحر عمیق ایله مباحثه ایتدم» دنیلدرده مباحثه،
«بحر» دن «برعالم» اراده اولندیغه قرینه و «عمیق» «ترشیج» اولور.
کذلک: «آنک لسان حالی بویله سویلیور» دنیلدرده لسانک حاله
اضافتی، «استعاره تخیلیه» و حالک انسان متکلمه تشبیه اولندیغه
«قرینه» و «سویلك» «ترشیج» اولور.

کذلک:

لال اولور البت زبان خامه پیچیده موی
قیلجه غمدن طبع ارباب سخن علتلنور

بیتمده: «خامه» انسان متکلمه تشبیه اولنوب «زبان» ک آکا اضافتی
تخیلیه و قرینه در. «لال» دخی ترشیدر.

«ترشیج» تناسی تشبیه مبنی اولمغله مطلقه دن ابلغ اولدینی کی
مطلقه دخی مجرد دن ابلغدر.

«استعارهٔ مرکبه»، بر هیئت منترعه به دال اولان عبارده در، که «تشبیه تمثیلی» به مبنی مشبه اولان هیئت منترعه ده مستعمل اولور. بونک «وجه شبه» ی دخی مرکب اولدیغدن «استعارهٔ تمثیلیه» دنیلور.

نته کیم: بر خصوصده متبردد اولان کیمسه حقنده: «بر آدیم ایلرو کیدیور» و «بر آدیم کیرو چکیلیور» دنیلور، که اول کیمسه نک بر ایشی ایشلکه نیت و همان آندن فراغت ایلمسندن بر هیئت انتزاع اولنوب و بر شخصک بر آدیم ایلرو کیمسیله بر آدیم کیرو چکلیمسندن دخی بر هیئت انتزاع ایله هیئت اولی آکا تشبیه قیلنوب هیئت ثانیه به دال اولان عبارده، هیئت اولاده استعمال اولنمشدر. «وجه شبه» دخی کاه اقدام و کاه احجامدن منترع اولان هیئتدر.

«استعارهٔ تمثیلیه» نک استعمالی شایع و منتشر اولور ایسه «مثل» اولور. ولسانمزده: «ضرب مثل» دنیلور. و: «ضروب امثال» دیو جمعلنور. «آیاغکی یورغانکه کوره اوزات!» مثلی کبی.

وجه شبه اعتباریله استعاره، ایکی قسمه تقسیم اولنور. شویله که: اگر وجه شبهی ظاهر اولور ایسه: «استعارهٔ عامیه» و «استعارهٔ مبتذله» دنیلور. «رجل شجاع» معناسنده مستعمل اولان «آرسلان» کبی. و اگر خفی اولور ایسه: «استعارهٔ خاصیه» و «استعارهٔ غریبه» دنیلور.

بویدن خوش رنکدن پاکیزه در نازک تنک
بسه مش قویننده کویا کیم کل رعناسنی

یتنده: «کل رعنا» بی، «دایه» به تشبیه کبی.

وَبَعْضاً «استعاره عامیه» ده برنوع تصرف ایله «غرابت» حاصل اولور. نته کیم:

کوشه کوشه مهرلر مهرلر بدید اولسونده کور
سیر سعد آبادی سن بر کره عید اولسونده کور

یتنده مهرلر و مهرلر مراده «مسیره به کلان کوزلر» دره کوزلرک مهر و ماهه تشبیهی، عادی بر تشبیه ایسه ده سعد آباده کلان کوزلری ایکی قسمه تقسیم و بر قسمی ماهه تشبیه ایله استعاره به «غرابت» ویرلشدر. استعاره نك حسن و مقبولیتی، متضمن اولدینی تشبیهك فصل تشبیهده بیان اولنان جهات حسننه رعایت ایتمکله و استعاره به من جهة اللفظ تشبیه رایحه سنی آلدردم ماقوله اولور. شو قدر که تشبیهك الغازه مؤدی اولیه جق مرتبه جلی اولسی دخی لازم کلور. و وجه شبه پک خفی اولان یرده تشبیه جاری اولور ایسه ده استعاره جائز اولماز.

مثلاً: «فلان آدمک آرسلان کبی آغزی قوقار» دنیلور، اما: «آغزی قوقار بر انسان کوردم» دیوبده «آرسلان» معناسی قصد اولنسه: «لغز» قیلندن معدود اولور. بناءً علی ذلك هر تشبیه جاری اولان یرده، استعاره جاری اولماز. و «علم» ایله «نور» و «شبه» ایله «ظلمت» کبی وجه شبهلری قوی اولغله متحد کبی اولان شیلرده استعاره تعین ایدوب تشبیه، کوزل اولماز.

فصل خامس

کنایه بیاننده در

«کنایه»، لغت عربیه ده، تصریحک خلا فیدر. اصطلاح علم بلاغته ده،

اول لفظدرکه معناسنک ملزوم و متبوعنده استعمال اولنور. و بو
ملزوم اولان معنی، زهنده آکا لازم اولور.

و اشبو معنای مراده دلالت ایدر «قرینه معینه» بولنور؛ فقط
معنای حقیقینک ارادهسنه مانع اولماز.

و بعضاً مصدر اولهرق اولوجهله لازمی ذکر ایدوبده ملزومی
اراده ایتمک معناسنده قوللانیلور. و لفظه، «مکنی به» و معنایه،
«مکنی عنه» دنیلور.

«مکنی عنه»، یاذاآدر. نتهکیم: قلبدن کنایه اولهرق «محل حسد»
و انساندن کنایه اولهرق «ایکی آباغی اوزرنده یورر، طرناققری کنش
بر حیوان» دنیلور.

جوشش اشکه دل پر خون بر مجرا ایکی

مصرعی دخی بوقیلدندر، که «مجرا»، بوراده «کوزدن» کنایه در.
یاخود «صفت» در. نتهکیم: «کریم» و «سخی» معناسندن کنایه
اولهرق: «قبوسی آجیق» «سفرهسی میدانده» و «آبله» معناسنه اولهرق
«بقا قولاق»، «قالین قفالو» دنیلور.

خسایم وار بنم؛ قصاب ایله قانلی بچاقلیز

مصرعی دخی بوقیلدندرکه بوراده: «قانلی بچاقلی»، «خصم الد» دیمکدر.
یاخود «نسبت» در. یعنی: صفقی موصوفنه اثباتدر. نتهکیم: «تخنه
جلوس ایتدی» دنیلور و: «حکمدار اولدی» و: «حکومتی اله آلدی»
دیمک اولور.

صراردی بکزی حسدن بمله یاری کوروب
رقیب روسیه پر غریب رنک اولدی

بیتی دخی بو قییلندره که «بکزی صراردی»؛ «مکدر اولدی» دیمکدن
کنایه در.

عبارۀ کنایه ده؛ اگر صفتک موصوفی مذکور، یا مقدر اولماز ایسه
«تعریض» قیلندن اولور.

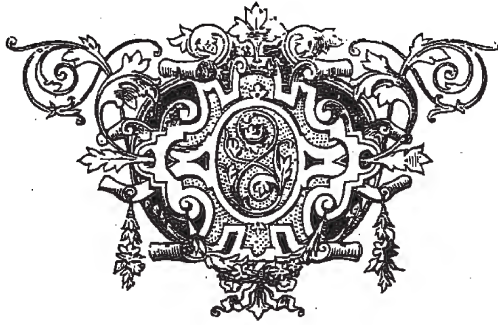
«تعریض»؛ برجهتی کوستروبدی دیگرجهتی قصدایتمکدر. نته کیم:
شوکا بوکا بد معامله ایدن بر شخصک یاننده: «انسان کامل» آتجق
ناسه حسن معامله ایدن کیسه در «دیرسین و سن» انسان کامل
دکلسین» دیمکی قصد ایدرسین. موصوف اولان مخاطب ایسه عبارده ده
«مذکور» اولدینی کبی «محدوف» دخی دکلدرد.

«کنایه»؛ تلویح، رمز، ایما و اشارت قسملرینه دخی تقسیم اولنور.
شویله که: اگر لازم ایله ملزوم آره سنده واسطه لر چوق اولور
ایسه: «تلویح» دنیلور. نته کیم: «رمضانده آنک مطبخنده یومیسه
شوقدر چکی اودون صرف اولنور» دنیلده که بو عبارده دن، «مطبخده
چوق یمک پیشدیکنه» و آندن، «اکله نك و مسافرینك کثرته»
و آندن، صاحب خانه نك «مضیاف و کریم» اولدیغنه انتقال اولنور.
و اگر واسطه آز اولوبده لزومده خفا اولور ایسه «رمز»
دنیلور. نته کیم: «قالین قفالو» ترکیندن، «ایله» معناسنه انتقال، بر آز
فکر ایله حاصل اولور.

و اگر لزومده خفا دخی بولماز ایسه «ایما و اشارت» دنیلور.

نتہ کیم: «لطف و کرم، آنک خانہ سنده در» دنیلور. و: «صاحب خانہ اہل لطف و کرمدر» دیمک اولور.

کذلک: «کرم دیدکری شی، آنک قوناغہ قونمش و اورادہ یاصلانوب قالمش» دنیلدکده کرمک اول قوناغہ قونمش، اورادہ وجودندن کنایہ در؛ اورادہ وجودی دخی صاحب خانہ یہ تبوتندن کنایہ اولور و «کرم» بورادہ مسافرہ تشبیہ اولمغله «استعارہ مکنیہ» دخی وارد.

باب ثالث

صنایع بدیعه حقنه در

«صنایع بدیعه»، «کلام بلیغ و جوه تزیین و تحسینی» دیمک
اوله رق ایکی قسمه تقسیم اولنور.
قسم اول: معنایه عائد اولان محسناتدر.
قسم ثانی: لفظه عائد اولان محسناتدر.
بوایکی قسمندن هر بری، بمنه تعالی برر فصلده تعریف قیلنه جقدرد.
صنایع بدیعه یه ملحق بعض محسنات اولمغله آنلر و برده متأخرین
شعرا بیننده متداول اولان «صنعت تازیج» دخی بشقه جه برر فصلده
ایراد اولنه جقدرد.

فصل اول

محسنات معنویه حقنه در

۱ - «صنعت طباق»، که «مطابقت» و «تضاد» دخی دنیلور،
بینلرنده تضاد و دیگر وجهله تقابل بولنان شیرلی جمع ایتکدر.
بیاض ایله سیاهی و دوست ایله دشمنی بر یرده جمع ایتک کبی.

بارینی کردن اجابہ ایدنلر تحمیل
نقدراولسه سبکروح اولور ایتہ ثقیل

بیتی ایله مؤلفک :

ایدن وصلت دمنده فکر هجران آغلسون کولسون
دوکنلر اشک شادی بویله هر آن آغلسون کولسون

و :

لی جان تازه لر بیمار جسمی جان آلور جودت
اوشوخه دل ورن دلخسته هر آن آغلسون کولسون

بیتلری بو قبیلدندر. طباقک بر قسیده «مقابله» ذیلان صنعتدر، که
متوافق مغالری ایراد ایلدکن صکره صره سیله مقابللرینی ذکر
ایتمکدر.

دله صفای عشقک دیده غمکه پریم
براوده عیش وشادی براوده یأس وماتم

بیتنده اولدینی کی، که متوافق اولان: «عیش وشادی» ایراد اولندقدن
صکره مقابللری اولان: «یأس وماتم» کتورلمشدر.

۲ - مراعات نظیر - که صنعت تناسب و تلفیق دخی ذیلور -

متناسب شیلری جمع ایتمکدر.

«قلم، قلمتراش»، «حقه، مقراض»، «طوب، تفک»، «قلج،

مزرع» ی بریرده ذکر ایتمک کی.

کیدرمی سینۀ اهل محبتدن خیال یار
نیجه منفک اولور صورت هیولای مرایادن

بیتنده کی «صورت» ایله «هیولا» و «مرایا» بو قبیلدندر.

ابوت ایله بنوت کبی متضایفین، بریرده مجتمع اولدقلری جهته
بینلرنده صنعت طباق بولنور ایسه ده متلازم اولدقلری اعتباریه
دخی بینلرنده: «مراعات نظیر» واردر.

بعضاً بر لفظك مراد اولیان معناسی اعتباریه «تناسب» بولنور.
ایشته بوکا: «ایهام تناسب» دنیلور، که «مراعات نظیر»ه ملحقدر.
نته کیم:

عجمی طوتسه ال اوستنده ترکسی دلدار
ازلدن آره لرنده کوز آشنالنی وار

ییتنده: «کوز آشنالنی»، «معارفه» معناسه اولوب آنحق کوزك معنای
لغویسی اعتباریه «ترکسه» مشابته و مناسبتی معلومدر.

کلزار دهر ایچنده نسیم صبا کبی
خلقك اسوب صاوردینی باد هوا ایش

ییتنده کی: «هوا» لفظی دخی بو قبیلدندر.

نوروز اربوب اغیار ایله سیر ایلدی دلبر
کیجه یله کونم اولدی بنم شمعی برابر

یتی دخی بو قبیلدن معدود اولور.

«تشابه اطراف» صنعتی - که کلامی ابتداسنه مناسب اولان شی
ایله ختم ایتمکدر - «مراعات نظیر» دن معدوددر.
نته کیم:

خلق ایدر دادوستد بز پر تلاش و بی نصیب
چارسوی عالمك بر اوگمدق دلایل

بیتندہ اولدینی کی، کہ: «دادوستد» ایله «چارسو» و «بی نصیب» ایله
«اوگمدق دلال» متناسدر.

یوقدر بر مراد و نہال و امل دیو
باغ جهانده چکمه الم ہب اولور بتر

بیتی دخی بو قبیلندرد.

ینہ بوقبیلدن اوله رق برده: «ارصاد» واردرد، کہ: «تسہیم» دخی
دنیلور. بوده بر صنعتدر کہ کلامک اولندہ بر سوز بولنوب حرف
«روی» معلوم اولدینی حالده فقرہ نک، یاخود بیتک آخربہ دلالت
ایلر.

نژدہ، «فقرہ» شعرده، «بیت» منزله سندہ اولوب «حرف روی»
دخی فقرہده، یاخود بیتدہ تکرر ایدن حرفدر.
مثلا:

اول مستعین اسم جلام کہ دفعہ
فتح کلامہ قدرتمی مستعان ویرر

بیتندہ: «حرف روی» ک نون اولدینی معلوم اولیحق، مصرع اولده کی:
«مستعین» لفظی، «مستعان» دلالت ایلر.

وطنک ذوق، ملاقات اجا ایله در
بی ملاقات اجا وطنی نیلہیم

بیتی دخی بو قبیلندرد.

۳ - «صنعت مشاکلہ» برشیئی صحبتندہ بولندینی بر شیئک اسجیلہ

ذکر اتمکدر.

نتہ کیم: بر قوناغہ یالین آباق کلان بر فقیرہ: «نہ درلو یمک ایستر.

سین پیشورم» دنیلسی اوزرینه: «بکا بر چفت آیاق قابی پیشیریکز»
دیمی کبی.

کذلک آغاج غرس ایتمکده اولان بر چفتلک صاحبنه بر مسافر
کله رک: «خاتم طایی کبی غرس ایت» دیوبده: «انعام واحسان ایت»
معناسی مراد ایلمسی دخی بو قبیلدندر.

۴ - «عکس» کلامک بر جزئی: دیگر جزئک اوزرینه تقدیم
اولندقدن صکره بر عکس اوله رق ایراد اولتمقدن. «عادات السادات
العادات» و «باری تعالی اولودن دیری و دیریدن اولو اخراج ایلم»
عباره لرنده اولدینی کبی.

بی نقاب و بانقاب عرض جمال ایلردی یار
که هلالی بدروکه بدری هلال ایلردی یار

بیتی دخی بو قبیلدندر.

۵ - «رجوع»، بر سوزی سویلدکدن صکره لنکنت آئی نقض
ایتمکدر.

چشم امان ایله باقدیقه وجود وعدمه

صحن جنت کورینور آدمه صحرای عدم

غلط ایتدم نه رواجته تشبیه ایتک

بشقه در نعمت آسایش مأوای عدم

طوته لم آینده ده اولش نم کونا کون

اوله محتاج تناولیدر آلائی عدم

کبی

کوش ایت کوکل بیان میان سویلرم سکا

بوق بلکه رشته دل و جان سویلرم سکا

بیتله :

ایدنلر دور جاناندن بنی جاننده بولونلر
غلط دیدم دکل جاننده جانانده بولونلر

بیتی دخی بوقیلدندر .

۶ - «جمع» متعده شیلری بر حکمده جمع ایتکدر .

عشقده دوشمش ابتدا برنای، بر بن، بر کوکل
داغ، داغ ابتلا برنای، بر بن، بر کوکل

و :

هم کوکلی، هم عقلی، هم صبری آلدک
ای شوخ جفا پیشه! بکا سن نهلر ایتدک

بیتلرنده اولدینی کی .

دل آتش، دیده آتش، سینه آتش، روی یار آتش

مصراعی دخی بوقیلدندر .

۷ - «تفریق» ایکی شیئک بیننده کی فرق و تفاوتی بیان ایتکدر .

نیجه تشیه ایده لم قد نهال یاره
یوغیکن وجه شبه تازه نهال چنی

او بولور کسوه سبزیں ورقله رونق

یار ایدر کسب لطافت چقاروب پیرهنی

قطعه سنده اولدینی کی .

۸ - «لف و نشر» صنعتی که متعده شیلر ذکر اولندقدن صکره

هر برینه عائد اولان حکملر ایراد اولنقدرد، ایکی قسمدر . قسم اول،

«مرتب»، قسم ثانی، «غیر مرتب» در .

«لف و نشر مرتب»

سوز عشقك سينده سودای زلفك قلبده
ناردر کلخنده کویا ماردر کنجینهده

یتنده اولدینی کی.

«لف و نشر غیر مرتب»

فکر زلفك دلده، تاب سوز عشقك سينده
ناردر کلخنده کویا مار در کنجینهده

یتنده اولدینی کی.

۹ - «مذهب»، کلامی متکلمینک اصولی وجهله، یعنی: طریق
برهانی مطلوبه دلیل کتورمکدر.

نته کیم [ابراهیم] (علیه السلام) حضرتلری، «نظر واستدلال ایله
قومنی الزام ایچون آخشام اولوبده بر پارلاق ییلدز کورندکده
ایشته بونیم ربمدر» دیدکدن صکره ییلدز غروب و غیوبت ایدیجک:
«بن بویله غائب اولان شیلری سومم» دیمسی، ییلدزك اله اولمديغنه
استدلالدر. شویله که: «ییلدز» ثباتسزدر، نیم ربم ایسه ثباتسز
دگلدر. او یله ایسه ییلدز نیم ربم دگلدر» دیمک اولور.

۱۰ - «حسن تعلیل»، بر اعتبار لطیف غیر حقیقی ایله وصف
ایچون برعلت مناسبه ادعا اولنمقدرد؛ یعنی: نفس الامرده علتی اولمیان
معنی، آکا علت اولوق اوزره اعتبار قلمقدرد.

بو وصف، ایکی قسمه منقسم اولور. شویله که: یا بر صفت ثابته
اولوبده علتنک بیانی قصد اولنور، و یا ثابت اولمیوبده اثباتی مراد
اولور. نته کیم:

اولدی رخساریکه تقلید ایله کل خار ایله خور

مصراعنده کلک رخسار یاره تقلیدی، خار ایله خور اولمسنه حسن
تعلیلدر؛ اما کللرده خار بولمسنک علت حقیقه سی، حکمت بالغه
صمدانیه ایجابندن اولوب بین الناس معلوم اولان امور عادیه دن
دکلدر.

پریشان اهل عالم آه وافغان ایتدی کمنددر
پریشان اولدیم خلقی پریشان ایتدی کمنددر

بتی دخی بو قبیله ندر، که شاعر، آه وافغانی، خلقک پریشانلغه
وخلق پریشان ایتدیکنی، کندو پریشانلغه علت اعتبار ایدوب بو
ایسه حسن تعلیلدر؛ اما نفس الامرده کیم بیلورکه بو پریشانلغه
سبب نه ایدی. و سنبلزاده وهی:

چاه ذقن افتاده سی دلبسته زلفز
زنجیری قوی آنک ایچون مکفزددر

یتنده، زنجیری قوی ستمنده ساکن اولدیغه مصراع اولی حسن
تعلیل اوله رق ایراد ایلشددر؛ حال بوکه کندوسنک زنجیری قوی
جوارنده ساکن اولدینی ثابت واوراده صاحب خانه اولدینی ایسه
معلومدر.

علولندی دلنده آتش رشک کف دستی
پراولدی شاخ مرجانیله صنمک قمر دریایی

بتی دخی بو قبیله ندر، که دریانک بعض موقعنده قهرینک قیزل کو-
روغمنسی، دروننده کی مرجانلردن ناشی اولدینی معلوم ایکن شاعر،

کندو ممدوخنک وسعت و کثرت احسانه دریانک علو افروز آتشی
حسد اولدیفنی آکا حسن تعلیل قیلشدر .
و :

سرمایه شاعران توکنز
دنیا توکنور یالان توکنز

یتنده، سرمایه شاعرانک توکنز اولسی ممکن اولسه ده مستبعد
اولدیقندن آنلرک سرمایه سی یالان اولوب یالان ایسه توکنز اولدیفنی
بیانیله اثبات اولمشدر. بودخی حسن تعلیلدر .

کیم سویلشور اول غمزه لر ایله زیر
هر پر مژه بر نادره پرداز محبت

ییتی دخی بوقبیلندره .

داغدار اولسه خشمکه اگر
مبتلای کلف اولمازدی قر

خدمتک ایتسه جوزا نیت
باغلاماز ابدی میانه کر

قطعه سنده ممدوحنک خشمیه قمرک داغدار اولسی، و آنک خدمته
جوزانک نیت ایتسی ممکن اولدیفنی حالدیه حسن تعلیل قیلندن
اوله رق اولکیسنه، قمرک کلفدار اولمسیله وایکنجیسنه، جوزانک نطق
بند کورلمسیله استدلال اولمشدر .

شک اوزرینه بنا اولنان کلام دخی حسن تعلیله الحاق اولمشدر.

اسدجه باد صبح پریشانین ای کوکل
بکرر اسیر طره جانانین ای کوکل

یتندہ اولدینی کی .

شمیم نافہیہ دائر صبادہ وار بر اثر
عجب او آہوی نازندہ کا کلنی طرار

بتی دخی بو قیلندر .

۱۱ - «بالغہ» کہ بروصفک شدت یاضعفہ مستبعد، یا محال

درجہ سنہ بلوغی ادعا اولمقدّر «تبلیغ»، «اغراق»، «غلو» دیو اوج
قسمہ تقسیم اولنور .

شویله کہ: مدعاء اگر عقلاً و عادتاً ممکن ایسہ: «تبلیغ» دنیلور
و عند البلغا مقبول اولور .

بنم اول نادرہ سنج کھر تازہ ظهور
کھنہ مضمونہ دکل کنج خیالم تحزن

بتی کی .

و اگر عادتاً محال و عقلاً ممکن اولور ایسہ: «اغراق» دنیلور .

بودخی مقبولدر .

فتح خیر اولہلی ایلامشدر کیسہ
زور بازو ایله بر بویله حصاری تسخیر

بتی کی .

و اگر عقلاً دخی محال ایسہ: «غلو» دنیلور . بر قصر عالینک ستایشی

حقندہ نفیعینک :

دکل مهر و یاض صبح افقدہ سیر ایچون سقن
فلک باش قالدیرنجہ خاکہ دوشدی تاج و دستاری

بتی کی .

«غلو»، مقبول اولماز؛ مکرکه صیغه شرطیه یا تشبیه کی بروجله
صحت و امکان راده سنه تقرب و تعدیل قیلنه. نته کیم: قصیده
مذکوره نك:

صانورلر برکل زر دوزدر بر نطع خازاده
رخامنده کورنلر عکس خورشید پر انواری

ییتنده: «صانورلر» تعبیری ایله مبالغه، صحته تقرب قیلنشدرد.
و کذا بر آت مدحنه دائر اولان:

شکست ایتز جابن ایتسه جولان روی دریاده
طوقنسه برق نعلی نرم ایدرکن سنك خارایی

ییتنده کی: «غلو» دخی فرض اوزرینه مبنی اوله رق صیغه شرطیه
ایله بر مرتبه تعدیل اولنشدرد.

یا خود مکرکه برکوزل خیال بولنه؛ او حالده دخی: «غلو»،
«مستحسن» اولور.

نازی آب ایتشده بر فواره رسم ایتش خیال
ایشته اوصودر آتیش قامتک اولش سنك

ییتنده اولدینی کی.

و یا خود «هزل» مقامنده ایراد اولنه؛ او حالده دخی «غلو»،
«مجاز» اولور.

ننه کیم: «نه عجب یارین عشرت ایتکه نیت ایتسه»، دوندن سرخوش
اولورم «دنیلدیکی کی».

بو صورتلردن ماعدا غلور مقبول اولماز. هله نفعینك:

بم اول ناظم اندیشه که سمسار قضا
ایده من قیمت عقد در نظم تقدیر

کبی اشع غولری قطعاً مردود و منکر در .

مبالغه مقبوله قبیلندن عد اولنغه شایان برصنعت دخی: بر غرضی؛
نقیضه بکزر تعبیر ایله تأکید ایلمکدر .

ایشته بونک بر قسنه: «تأکید المدح بما يشبه الذم» دنیلور. که
«ذم یوللو مدح» دیمکدر .

نته کیم: «بوقلیجک قصوری یوقدر؛ فقط محاربه لرده چوق قوللا-
نلش اولدیغندن اوزرنده پک چوق قان لکسی وار دنیلدکه اکر
قلیجده قان لکسی عیب صاییلور ایسه ایشته بوقلیجک اوعیبی واردر؛
لکن قان لکسی قلیجده عیب صایيله ماز. اويله ایسه بوقلیجده عیب
تصور اولنماز» دیمک اوله رق مدحی مؤکد اولور .

حسنه هیچ دیه جک یوق اما

نکمی اوق کبی ایشلر جانه

بیتی دخی بوقبیلدندر .

دیگر بر قسنه دخی: «تأکید الذم بما يشبه المدح» دنیلور که:
«مدح یوللو ذم» دیمک اولور. نته کیم: «آندن خیر کلز؛ لکن ایسک
کور دیکی آدمه کملک ایدر» دنیلور. «فلان آدم فاسقدر اما جاهلدر»
و «کناهنه کیر میهیم؛ اوروج یدیکنی کوردم اما نماز قیلدیغنی کورمدم»
عباره لری دخی بوقبیلدندر .

۱۲ - «تجاهل العارف»؛ بر نکته یه بناء معلومی غیر معلوم
سیاقنده ایراد ایلمکدر . نته کیم:

بر نهانیجه تبسمده می صیغمن جانا
سویله بالله دهنک تا اوقدر تنکمیدر

بیتنده فم جانانک کچوکلکنی مدحده مبالغه ایچون استفهام طریقته
کیدلشدرد. کذلک :

شمیدر بو یاسواد آه پنهاممیدر
شمع مجلس شعله داغ نمایانمیدر

بیتنده: «توله» «تجیر» نکته سنه بناء استفهام یولی اختیار ایدلشدرد.
۱۳ - «ادماج» ۲ بر معنایه دیگر معنی تضمین ایتدیرلمکدر. نه تکیم:

صدرکده سنی ایله حق دائم و باقی
هب عالمک ایتدکری شمدی بودعادر

بیتنده شاعرك غرضی ۲ ممدوحی اولان صدر اعظمه دعادر ۲ فقط
جمله دعا بییه ۲ آنک اصلاح احوال عالمه سیبیتی ایله مدحنی دخی
تضمین ایدلشدرد؛ چونکه عالمک اولیه دعا ایتسی ۲ البته فائده لریته مبنی
اولمق لازم کلوب بو ایسه ممدوحك آکا سیبیتی متضمن اولور.

و بعضاً بو ایکی معنی ۲ بر غرضه عائد اولور. شویله که: بر غرض
ایچون سوق و ایراد اولنان معنی ۲ ینه اول غرضه دائر اولان بر
معنای زائدی مستتبع اولور. ایشه بوکا «استتباع» دخی دنیلیر.

نه تکیم: «اول بهادرک رؤس اعدا اوزرنده صاعقه سیفی بش
بلوت جولان ایتدیرر» ترکیبی ۲ اول بهادرک شجاعته مدحنی مفید
اولور؛ فقط بش بلوتدن مراد ۲ بش پارماق اولوب پارماق لرك بلوته
تشبیهی ایسه ۲ سخا و کرم ایله مدحنی دخی مستتبع اولور. حال بوکه
ایکی معنی ۲ بر غرضه ۲ یعنی مدحه عائد اولور.

۱۴ «توجیه» صنعتی که «محمل الضدین» دخی دنیلور. سوزی
ایکی مختلف معنایه محمل اوله رق ایراد ایلکدر.
نته کیم: «یک چشم درزی بکا برجه دیکمش؛ کاشکی ایکی کوزیده
سیاه اولیدی» دین کیمسه، جبه دن ممنون اولوبده درزینک کورر
کوزی کبی دیگر کوزینک دخی کورر اولسنی تمی ایلک، یاخود
ناخشنود اولوبده کورر کوزی حقنده بدعا ایتک مغالزینه محمل
اولور.

«توریه»، که: «ایهام» دخی دنیلور. بر لفظک قریب وبعید ایکی
معناسی اولوبده قریئه خفیه به اعتماداً معنای بعیدی اراده اولنقدرد.
اشبو توریه صنعتی، لفظک تعدد معناسه مبنی اولوق ملاسه سیله
علمای عربیه آنی محسنات مغنویه دن عد ایلشلردرد؛ لکن توریه بی
حاوی اولان عباره بشقه لسانه ترجمه اولنسه اکثریا بو صنعت ضایع
اوله جفنه نظراً آنی محسنات لفظیه دن عد ایلک مناسب اولور.
مثاللری بروجه آنی ایراد اولنور.

بیت

کل کوله دائم آغله بلبل عجب دکل
زیرا کیمینه آغله دیشلر کیمینه کل

دیگر

میان نازکی مویه بکزد رسم اگر
کروه اهل صفاء «اویله در بلی» دیرلر

دیگر

هر یانه بوی کا کلنی تار مار ایدر
قالماز صباه ایتدیکی بو روز کارددر

دیگر

صوصادم صودیلدم چاره زنخاندندن
برعرب بکرایمش بن آتی خالی صاندم

شیخ الاسلام مکی زاده عاصم افندینک وفاتنده وقعه نویس اسعد
افندی مشیخته مئی و مترقب ایکن عارف حکمت بک افندی،
شیخ الاسلام اولدقده اسعد افندینک سویلش اولدینی:

بو یتیم یادکار اولسون جهانہ تخلفله درونم غمله طولدی
بکا لایت ایکن جاه مشیخت خدانک حکمتی عارف بک اولدی

قطعه سنده کی حکمت دخی بو قیلدندر.

فصل ثانی

محسنات لفظیه حقنده در

«صنعت جناس» ایکی لفظک مضالری مختلف اولدینی حالده
تلفظده تشابه لریدر. بونک اقسام عدیده سی واردر. نته کیم: بروجہ
آتی تعریف اولنور:

«جناس تام» ایکی لفظک وجوه اربعه ده، یعنی: نوع و عدد
و ترتیب حروفده و هیئتده، یعنی: حرکه و سکونده متفق اولملریدر.
«شیر شیرخوار» کی.

جاہلہ جاہلہ رفعتی کلور عالمہ
علم افراز معارف دراولان صاحب توغ

و :

باغده می ایچیلوب نالہل ایلر نیلر
سی چیماز عجا بلبل او یورمی نیلر

و :

اولمه، جفای صاعکہ دوراندن اوکرنور
بی مهر وی وفالنی دورآندن اوکرنور

بیتلرنده کی «جاہلہ»، «نیلر»، «دوراندن» جناسلری دخی بوقیلدندر.
اگر وجوه اربعہ مذکورہ دن یالکز برنده اختلاف بولنسه،
«جناس تام» اولیوب بشقہ بر اسم ایله تسمیہ اولنور.

شویله کہ: اختلاف، اگر ہیئتہ ایسه: «جناس محرف» دنیلور.
«جبة البرد جنة البرد» عبارہ سنده کی «برد»، «برد» لفظلری کبی کہ با
حرفی اولکیسندہ، مضموم وایکنجیسندہ، مفتوحدر.

«جاہل»، «یامفرط» یا «مفرط اولور» عبارہ سنده کی «مفرط و مفرط»
دخی بوقیلدندر، کہ اولکیسی، فاء ساکنہ وراء مخففہ وایکنجیسی،
فاء مفتوحہ وراء مشدده ایله در.

و اختلاف اگر ترتیب حروفہ ایسه: «جناس قلب» دنیلور.
«روزکار زورکار» کبی.

و اختلاف اگر عدد حروفہ ایسه «جناس ناقص» دنیلور. ساق
ایله مساق کبی.

مؤلف فقیرک بر قصیدہ سندن :

آسمان پایه، هاسایه هایون کوکب

مصراعنده کی: «هما» ایله «هایون» دخی بو قیلدندر. اختلاف، اگر
نوعده ایسه، یعنی: متجانس لفظلرک یالکز برر حرفی نوعاً مختلف
اولوبده بو حرفلر بیننده قرب مخرج بولنورسه: «جناس مضارع»
دنیلور. «دام» ایله «طام» کی.

اما بینلرنده قرب بولتماز ایسه: «جناس لاحق» دنیلور.
«ستار» ایله «سیار» و «ستاره» ایله «سیاره» و «جبة البرد» «جنة البرد»
عباره سنده کی «جبه» ایله «جنه» کی.

قصیده مذکوره دن:

آب لطفکله زمان ابتدی زمینی سیراب
تاب قهرکله قضا دشمنی ایلر تهیدید

بیتی دخی بو قیلدندر.

و اختلاف، اگر نقطه جهتیه اولورسه: «جناس مصحف» دنیلور.
سوق ایله شوق کی.
مؤلف فقیرک:

لب نکارده بن بنجه پک نشاط ویرر
که نقطه نقش ایله جودت اولور سراب شراب

بیتی دخی بو قیلدندر.

«صنعت اشتقاق» دخی جناسه ملحقدر. «کاتب» ایله «مکتوب»
«قول» ایله «قائل» کی.

جور دهر ایله اولور بلبل غرابه همنشین
ینه شکوایی غراب ایلر غرابت بونده در

پیتندہ کی: «غراب» ایلہ «غرابت» بوقیلدندر.
 «شبه اشتقاق» صنعتی دخی کذلک جناسہ ملحقدر. «خال» ایلہ
 «خالی» لفظلری کی.

۲ - «موازنہ» فاصلہ لک وزنًا متساوی اولملریدر.

عالمہ جام صفا صوندینی دم باکہ فلک
 برقدح صوندی کیم ویرمیہ بیک درلوکسل

پیتندہ کی: «فلک» و «کسل» کی.

«فاصلہ» نژدہ، فقرہ لک، و نظمدہ، مصراعلک صوک کلمہ لریدر.
 اگر فاصلہ دن بشقہ دیگر جزؤلرک جملہ سی، یاخود اکثری وزنًا
 مقابللری کی اولور ایسہ: «مائلہ» تسمیہ اولنور.

مشیر سلطنت، عقل مصور
 پناہ مملکت، عدل مجسم

پیتندہ اولدینی کی.

۳ - «سجع» فاصلہ لک برحرف اوزرینہ متوافق اولملریدر.

نژدہ سجع، نظمدہ قافیہ کیدر. و اویج قسحہ منقسمدر. شویله کہ
 فاصلہ لر وزنًا مختلف اولورلر ایسہ: «مطرف» دنیلور.

نتہ کیم: «طلبہ: علم بلاغتی اکمال ایتدیلر. علم حقوقدہ دخی ایچہ
 کسب کمال ایتدیلر.» دیدیکمزده «اکال» ایلہ «کال» کی.

شعردن نظیری، مؤلفک سالف الذکر قصیدہ سنک مطلق اولان:

خدا لله کہ بکا یاور اولوب بخت سعید
 ایلدی چرخ ایله سرنامہ صلیحی تجدید

پیتیدر.

وَ اکر فاصله لر وزنّا دخی متوافق اولور لر ایسه: «سجع متوازی»
دنیلور.

نته کیم: قصص انبیانک: «آندن صکره سائر ناس، آنلردن
اوره دی وَ نیجه قوملر وَ صنف صنف انسانلر توره دی» عباره سنده کی:
«اوره دی»، «توره دی» کلمه لری کی.

ینه قصص انبیانک: «کروه مشرکین، بر حمله ده اهل اسلامی
بتورمک اوزره مدینه منوره اوزرینه یوریدی؛ خلقی خوف و دهشت
یوریدی» عباره سنده کی: «یوریدی»، «یوریدی» کلمه لری دخی بو
قیلدندر.

شعردن نظیری دخی:

آفرین ای روزگارک شهسوار صفدری
عرشه آص شمدنکیرو تیغ ثریا جوهری

بیتیدر.

اگر فاصله لرده اولدینی کبی ماقبللرنده کی اجزانک اکثری
سجماً وَ وزنّا ماقابللری کی اولور سه: «سجع مرصع» دنیلور.
«فلان افندی، زبده امانل و اقراندر؛ وَ برادر سربلندی، عمده
افاضل و اعیاندر» عباره سنده اولدینی کی.

سجع، هر حالده کلام بلیغه زینت ویرر؛ فقط فاصله لر متحد المأل
اولیوب هر برینک بشقه بشقه معناری اولق شرطدر. وَ آلا مجرد
سجع ایچون بر نوع تکرار دیمک اوله جفته مبنی تطویل قیلنسدن
اولور. مثلاً: «بزه پک چوق احسان ایتدی وَ لطف بی پایان ایتدی»
دنیلسه مقبول اولماز.

۴ - «صنعت تشدید» - که «التزام» و «لزوم مالا یلزم» دخی دنیلور -
شعرده، حرف روینک، و نثرده، آنک مقامنه قائم اولان حرفک
تکراری قافیه و سجع ایچون کافی ایکن آندن فضله بر شی التزام
اولنقدرد.

مثلا: «کرم» و «هم» کبی کلهلرده، قافیه و سجع ایچون یالکز
میک تکراری کافی ایکن: «کرام» و «بنام» کبی کلهلرده، میک
ماقبلنده کی الفک دخی تکراری التزام اولنورسه «لزوم مایلزم»
قیلندن اولور.

براهل همت ار بول، ای دل مجبور ار نلردن!
که اولسون منزل و صلاک یولنی کوستر نلردن

بیتی، بوقبیلندرد، که آخر کلمده یالکز نونک تکرار یله قافیه حاصل
اوله ییلور ایکن درت حرفک دها تکراری التزام اولنقدرد.
«ذوالقافیتین» غزلله، هب بوقبیلندرد.

شعر للمؤلف:

صفا ویرر بزه یاره، ایتسه پرعتاب خطاب
که تلخ اولنجه ایدر طبعی نشئه یاب شراب
وطن جلاسی جفا سن صورار ایتسه ک ساقی
نوا ی ناله چینی ویرر جواب چو آب

کبی.

سامینک دخی بویولده بر مشهور غزلی واردرد، که مطلبی بودرد.

جوشش اشکه دل پر خون بر مجرا ایکی
حیف کیم فلک دل مشحون بر در یا ایکی

«محسنات لفظیه» نك اصل حسنی، معنی لفظه تابع اولیوب بلکه لفظك معنایه تابع اولسیدر؛ چونكه معنی، طبیعتنه براغیلور ایسه كندوسنه لایق اولان لفظی ایستر؛ و آنك ایستدیكى لفظ كتوریلور ایسه لفظ و معنی، ایكیسی ده كوزل اولور. اكر تسجیع ایچون تكلف ایله عباره تصنیع اولنور و معنی لفظه تابع قیلنور ایسه لفظ و معنی، حلیه حسن و قبولدن عاری قالور.

فصل ثالث

صنایع بدیمیه نك لواحق حقنده در

«تلمیح»؛ برقصه یه، یاخود بر مثل مشهوره اشارت اولنمقدرد. نته کیم: سلیمان فهم افندیك:

بزه عرض جمال ایتزمی بلقیس امل آخر
فهیم خاتم داغ محبتله سلیماتز

بیتمده [سلیمان] (علیه السلام) ایله [بلقیس] قصه سنه اشارت اولنمشدر.

اختر مطلب آفاق فلکده طوغماز
کونده بیک شی طوغورر لیلّه جلای عدم

بیتمده: «اللیله جلی» مثل مشهورینه ایما قیلنمشدر.

تلمیحده: مقصده دلالت خفی و بعید اولور ایسه «الغاز» ملحق اولور و صدددن خارج قالور.

«اقتباس»: کلامه، قرآن کریمدن، یاخود حدیث شریفدن برشی
تضمین اولمقدور.

مؤلف فقیرک بر بهاریه سندن :

ترانه لب هر جویبار «فاعتبروا»
زبان بلبك اورادی یا اولی الابصار

یتنده و دیگر بر بهاریه فارسیه سندن :

شنوز جو ومن الماء کل شیء حی
شنوز صوت سبوان ربنا لففور

یتنده اولدینی کی .

«تضمین»؛ بر شاعر کندو شعرینه آخرک شعرندن برشی تضمین
ایشدیرمکدر. شو شرطله که غیرک شعری اولدیقنه تنبیه اولنه.
مکرکه بین الادبا معروف بر شعر ایسه تنبیه حاجت قالماز.
نته کیم: نفی بر بهاریه سنک :

بجدالله زمانکده بقول صبری* شاکر
کریبان فلک مهجور دست آه شکوادر

یتنده [صبری] نك استخی تصریح ایدهرک بر مصراعنی تضمین ایشدر.
ایشته میدان هنر! کیتیمه لم شیرازه

مصراع مشهورینی سروری تضمین ایله :

رومده آکه سروری کله منمنی قارشو
ایشته میدان هنر! کیتیمه لم شیرازه

دیدیکی کی .

مؤخرأ فهم دخی:

حب آنده ایسه بونده بولنور اندازه
ایشته میدان هنر، کیتیه لم شیرازه

دیو تضمین ایشلدر.

کذلک بالاده ذکر اولندی اوزره:

فکر زلفک دلدۀ تاب، سوز عشقک سینده
نار در کلخنده کویا مار در کنجینه ده

یتک مصراع نانیسنی تضمین ایله:

سوز عشقک سینده سودای زلفک قلبده
نار در کلخنده کویا مار در کنجینه ده

یتی یا ایشلدر.

اما بر شاعر، دیگر شاعرك اشعارندن مصراع، یا خود بیت کبی بر
شی آلوده کندو شعری کبی اعلان ایدر، یا خود بعض الفاظنی
تبدیل ایله مضمونی چالوده کندو شعرینه قاتار ایسه سرقت صا-
یلور. بو ایسه مذموم و مقدوحدر.

سرقت شعر ایدنه قطع زبان لازمدر
بو یله در شرع بلاغته فتاوی سخن

وَ اکر خلف سلفک شعری اخذ و اصلاح ایله آتی ده اعلای
صورتده نظم ایلر ایسه مقبول اولور.
وَ بعض متشعرین، که:

فہما شاعران بو الوسده قلامش انصاف
قناعت الیز مضمونہ دیوانی چالار چاریار

مؤداسنجہ دیوانلردن بکندیکنی آلوده کندو نامنه اعلان ایدرلر؛
شعردن معدود اولدقلری جهتله موضوع بحدن خارج قالورلر.
وَبَعْضاً اِیْکِی شَاعِرْکِ بَر بَرْدَن خَبَرِی اَوْلُقْسَزِیْن بَر مِصْرَاعْ،
یاخود بَر یِت اِیْکِیْسَنکِ دِخِی خَاطِرْلَرِیْنَه سَنُوح اَیْلَر بُوکا: «توارد»
دَنیلُوب سَرَقَت صائِلَاز. هَلَه تَارِیْخْلَرْدَه بُو تَوَارْد، چَوَق دَفْعَه وَقُوع
بُولْمَشْدَر. نَتَه کِیْم فَصْل آتِیْدَه اَمَثَلَه سِی اِیْرَاد اَوْلَنَه جَقْدَر.
شَعْرای عَجْم، بَعْضاً اشْعَار عَرَبِیْه یِی کِنْدُو شَاعِرْلَرِیْنَه تَضْمِیْن اَیْلَه
«مِلْع» طَرَزْنَدَه شَعْر یَاپَارْلَر.

نَتَه کِیْم: حَافِظ شِیْرَازِی، یَزِیْدِک:

اَدِر کَأْسَا وِناوِلْها
اَلَا یَا اَیْها السَّاقِی

یِتْنِی بَر مِصْرَاع اَوْلُق اوزره تَضْمِیْن اَیْلَه:

اَلَا یَا اَیْها السَّاقِی اَدِر کَأْسَا وِناوِلْها
کَه عَشَقِ آسَان نَمُودَاوِل وِلی اِفْتَاد مَشْکَلْها

مَطْلَعِی سَوِیْلْمَشْدَر.

«مِلْع»، بَر مِصْرَاعِی بَر لَسَانْدَن وِدیْکَر مِصْرَاعِی دِیْکَر لَسَانْدَن
اَوْلَه رِق نَظْم اَوْلَنان شَعْر دَر.

هَیْج کِیْمَه دَکَل سَرَقْدَرْدَن آکَاه
لَا حَوْل وَلَا قُوَّة اَلَا بِالله

یِت مَشْهُورِی اَیْلَه مَوْلف فَقِیْرْکِ بَر مِلْع غَزَلْدَن:

جُودَت اَوْلَه لِی چِشْمْکَه مَفْتُون جَانَا
لَا نَوْم لَه طَوْل لِیالِ بِاللّٰه

و دیگر بر ملع غزلندن :

هوای زلفیدر اقصای آرزوء جودت
سواد طره نماید مراسب معراج

بیتلری کی .

عروض فارسی، اکثراً عروض عربی به مخالف دوشر . مثلاً:
بحر رمل ایله بحر هزج، عروض فارسی اصولنجه هر بیتیه بعضاً
سکزر و بعضاً آلتیشر جزءدن مرکب اوله رق استعمال اولنور . اما
عربیده ایکسی دخی سکزر جزءدن مرکب اوله رق استعمال اولنماز .
بناءً علیه بوجه بالا یزیدک ایکیشر جزءدن مرکب اولان ایکی
مصراعندن، حافظ شیرازی بر مصراع یامیشدر .

شعرای روم، اوزانده عروض فارسی اصولنه تابع اولدقلرندن
لسانمزده فارسی ایله ترکیدن «ملع» شعر سویلمک سهلدر . اما عربی
ایله ترکیدن ملع شعر سویلمک جای نظر و دقتدر .

مثلاً: بحر رملدن بر ملع سویلمنه جک اولدینی حالد هـ مصراعیه،
اوچر جزءدن ترکیب اولنور ایسه هم فارسی، هم عربی عروضنه
توافق ایلر . و اگر دردر جزءدن ترکیب اولنور ایسه عربی عروضنه
مخالف اولور و شعرای عربدن بری کورسه آنی ناموزون صانور .
مع مافیه ملع شعرلرده بو مثللو اختلافلر معفودر . اما کاملاً
عربجه شعر سویلمنه جک اولور ایسه اوزان عربیه توفیق اولنقی
لازمدر .

بناءً علیه بعض متعربینک، قصیده طنطرانیه کی هر بیتیه سکزر

جزء دن مرکب اوله رق بحر رملدن سویلدکلی عربی شعرلره،
شعراى عرب اشعار عربیه نظریله باقازلر.

بعض متأخرین ادباء، یالکر مهمل، یعنی: نقطه سز حرفلردن شعر
سویلمک کی صنعتلر اختراع ایتشلردر. نته کیم:

اودل که اوله هوادار مدح اهل کرم
اولوز عرائس الهام کردکاره حرم

ییتنده، هیچ نقطه لی حرف یوقدر.

بوده بر هنردر. لکن اسلاف ادبا بو مثللو خطه عائد اولان
صنعتلری محسنات بدیعه دن عد ایلماشلردر.

شعراى متأخریندن بعضیلری، «الغاز» و «تعمیه» یولنده
منظوم کلاملر سویلمشلردر. لکن بونلر دخی محسنات بدیعه دن
معدود دکلردر.

«الغاز»، لغز سویلمکدر. «لغز»، بيلمجه دیمکدر، که بر شئتک
علام و اوصافی ذکر ایله آکا سائر اشیا دن متمیز اوله حق صورتده
و رمز یولنده دلالت ایدن کلامدر.

«تعمیه»، کلام موزونده بر ذاتک نامنه رمز و ایما ایله دلالت
ایتیمکدر. اول کلامه دخی «معما» دنیلیر.

نته کیم:

بند یوق صبر و سکون، سنده وفادن ذره
ایکی یوقدن نه چیقار، فکر ایده لم بر کره

ییتنده [نابی] نامنه ایما اولمشدر.

صنعت تاریخ اربابی دخی بر مصراعك حسابجه نقصان، یا زیاده سنه
 رمز و ایما ایتمه «تعمیه» دیر لر .
 نته کیم: فصل آتیده کلور .

فصل رابع

صنعت تاریخه دائردر

متأخرین ادبانك اختراع ایتدکری برده: «صنعت تاریخ» واردر، که
 بر وقعه یی مشعر اولان مصراعك، یا خود بیتك بحساب الجمل عدد
 حروفی، اول وقعه نك تاریخ وقوعه مصادف اولمسیدر. بو دخی
 صنایع بدیعیه دن معدوددر. اوائلده بو صنعت یوق ایدی. صکره لری
 بر وقعه یه تاریخ اولمق اوزره برکله، یا خود بر عباره بولمق بین الادبا
 دأب و عادت اولمشدر.

شویله که: ۷۹۱ سنه هجریه سنده فوت اولان حافظ شیرازینک
 وفاتنه تاریخ اولمق اوزره «خاک مصلی» ترکیبی بولنمشدر، که ابجد
 حسابیه عدد حروفی سنه مزبوریه موافقدر.
 و ۸۰۳ سنه سنده تیموزك سیواسی تخریب ایتدیکنه «خراب»
 کله سی تاریخ دو شمشدر.

و فاتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینک ۸۵۶ سنه سنده
 روم ایلی حصارینی بنا ایتدیکنه «بنیان محمد خان» ترکیبی و ۸۵۷
 سنه سنده استانبولی فتح ایتدیکنه «بلده طيبة» عبارة شریفه سی

و ۸۷۸ سنه سنده اوزون حسنه غلبه سنه [وینصرك الله نصرًا
عزیزا] آیت کریمه سی تاریخ واقع اولمشدر.

و ۸۹۸ سنه سنده ملا جامی وفات ایتدکده [ومن دخله کان
آمنًا] آکا تاریخ دو شمشدر.

و یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینک، ۹۲۲ سنه سنده سلطان
غوری به غلبه سنه تاریخ اولمق اوزره کمال پاشا زاده: «فتح ممالك العرب»
عباره سنی بولوب بعده ۹۲۳ سنه سنده دیار مصری فتح ایتدیکنده
دخی: «فتح ممالك العرب» دیمشدر.

ایشته ابتدالری بویله منشور اوله رق تاریخ آرانوب بولنور ایکن
۸۵۰ سنه سنده سلطان محمد خان ثانی حضرتلری، برجامع شریف
بنا ایتدکده اول عصرک علای ادباسندن «قصیده نونیه» صاحبی
مشهور خضرک:

جامع زید عمر من عمره

مصراعنی سویلش و آندن صکره شعرا منظوم تاریخ بولمغه دخی
هوس ایلش ایدی.

و استانبولک تاریخ فحی اولمق اوزره:

اهل دین استانبولی آلدی جدال وجنگله

مصراعنی سویلنشیدی.

طقوز یوز سنه هجریه سندن صکره کزیده تاریخلر سویلنمکه
باشلادی. مثال اوله رق بعضیلری بروجه زیر تحریر اولنور.

اسامی	تاریخ	سنه
نظمی :	انکروسی منہزم قیلدی سلیمان زمان	۹۳۲
لادری :	آصف الہ کیردی سلیمان مہری	۹۴۷
لا :	سلیمان وردی مہرین آصفینہ	۹۶۲
شعی :	شامی احیا ایلدی سلطان رومک جامعی	۹۶۶
امیری :	شاہ شد سلطان سلیم کامیاب	۹۷۴
نیازی :	آلدی قبرس آطہ سن شاہ سلیم	۹۷۸
هاشمی :	سعادتہ صفا کلدک افندم	۹۹۰
لا :	اہل سنت منزلی اولدی روان	۹۹۱
لا :	قلعہ زاد عمر بانہا	۹۹۱
روحی بغدادی :	صفار ایلدی صافی جناہ باصدی قدم	۹۹۷

الحاصل خضر بکک آچدینی جفرہ کیدہرک شعرا ایچون برشاہراہ اولوب وقوعات مہمہ ایچون برمصراع وبعضاً بر بیت اولمق اوزرہ تاریخ نظم ایلمکہ باشلامشدر ایلدی. بیک تاریخندن صکرہ بوکا دہا زیادہ اعتنا ایلدی. و بروسہ علماسندن سالف الذکر ہاشمی افندی، بک کوزل و غایت مصنع تاریخ سولیلہرک و بویولده سائرینہ تقدم ایلہرک صنعت تاریخندہ امام اولمشدر.

بناء علی ذلک بیک تاریخندن صکرہ سولیش اولان تواریخ منتخبہ دن بر آز مثالر کتورہلم:

اسامی	تواریخ	سنه
لادری :	مسجد مستحسن ارکانہ	۱۰۰۲
طالہ :	خان محمد اولدی سلطان جہان	۱۰۰۳
طیبی :	ایتدی قدری چلی عزم بقا	۱۰۰۴
لا :	کتدی شعی چلی دنیادن	۱۰۱۸

برده اسم عامدن قرینهٔ حالیه ایله بر فرد معین مراد اولنور
ایسه فعل ایله ترکیب اولنه ماز. مثلاً: متکلم، علی الاطلاق کتاب
ایستر ایسه «بکا کتاب ویر» دیر. اما مخاطب ایله بیلرنده معلوم
اولان کتابی ایسترسه «کتابی ویر» دیمسی لازمکلور.

بعضاً فاعلك هیئتینی مبین اولان حال دخی وجه مشروح اوزره
فعل ایله ترکب ایلر. نته کیم: «یاپان کلدی.»، «راجلاً کلدی.»،
«یا لکز کلدی.»، «آنسزین کلدی.»، «بقتۀ کلدی.»، «دنیلور.»

پیت لحرره

ضبط اولتماز عنان آه سحر
چاره سز کشف راز ایدر کوکلم

دخی بوقبیلدندر.

بومثللو افعال مرکبه نك موقع استعمالی، بك مختلفدر.
شویله که: جزء اولی، بروجه بالا بعضاً مفعول به حال اولدینی کبی
بعضاً دخی اسم مصدر اوله رق اصل فعلی مؤکد اولور. نته کیم:
«بر اوروش اوردی که تعریف اولتماز» دنیلور.

بعضاً اصل فعلك وصف و نوعی مبین اولور. نته کیم: «کوزل
یازدی» «سرعتلی یوریور» دنیلور.

و بعضاً تأکید ایچون فعل مرکبك جزء اولی تکرار قلنور.
نته کیم: «احسان ایت افندم احسان» دنیلور.

مسندالیله ایله مسنده جاری اولان بدل، بیان و تفسیر اصولی،
متعلقات فعلده دخی جاری اولور. نته کیم: «برادریکز فلان افندی بی

شعرانك تاريخلرندن مقبول و مستحسن اولنلريني جمع ايله بر مجموعه يه قيد ايدوب وفاتنده عزت ملا دخي عصرنده سويلنان تاريخلرك منتخبلريني بوكا علاوه ايتمشدر. بعده وقعه نويس اسعد افندي دخي انتخاب ايلديكي تاريخلري آكا قاتمشدر. حقا كه اسلاف شعرانك اك كزیده تاريخلريني جامع بر اثر بي نظيردر.

سروري، اول مجموعه يي اصل «تواريخ منتخبه تركيه» ايجون ترتيب ايلش ايسده بعض تواريخ فارسيه و عربييه دخي قيد ايلمشدر. حتى ۱۱۹۴ سنه سنده انشا اولنان حميده كتابخانه سي ايجون سويلش اولديني :

قد بني دار الكتب سلطاننا عبد الحميد

تاريخني دخي اول مجموعه يه قيد ايتمشدر. بو تاريخك بالاسنده كي قصيده سي دخي هپ عربيدر. حالبوكه بالاده بيان اولنديني اوزره بحر رملك سكر جزء دن تركي، اصول عروض عربي يه مخالفدر. «ملع» شعرلرده بوكا بر درجه يه قدر مساع اولسه بيله اوزان فارسيه اوزره هپ عربي اوله رق نظم اولنان شعرلر مقبول اولماز. و برده: «الكتب» لفظي اوزره وقف ايتديكنه مبنی عصری ادباسندن بمضلری، آكا اعتراض ايتملرايدی. بو اعتراض دخي بجا و اقوادر؛ چونكه اشعار عربيده كرك وقف، كرك اشباع، اتحق بيتك آخرنده و برده مصراع، يعني: مشوي يا مطلع ايسه مصراع اولك دخي آخرنده اولور؛ سائر محللرنده جائز دكلدر. فارسي و تركي شيوه سي اوزره عربي شعر سويلك ايسه مستحسن اولماز.

تاریخك اڤلاسی، حشودن عاری و مراد اولان معنایی کمال
وضوح ایله مفید اولان مصراع آزاده، یعنی: دیگر مصراعه مربوط
اولمایان بر مصراع بر جسته در.
سرورینك:

اولدی صالح افندی دقتدار

مصراعی کبی، که بونی استماع ایدن کیسه، صالح افندی نامنده بر ذاتك
دقتدار اولدیغنی فهم ایدر و جمیع حروفی حساب اولندقدده
۱۲۱۴ سنه سنده وقوعی معلوم اولور؛ فقط بویله تاریخله پك نادر
تصادف ایدر.

سروری، بیکلرجه نظم ایلدیکی تاریخلرینك ایچنده اك زیاده
بونی بکنورمش:

سنگ سنگ سروری کلدی قره

مصراعی دخی بوقیلنددر، که بونی مطالعه ایدنلر، ۱۲۰۵ سنه سنده
سرورینك قرق یاشنه واصل اولدیغنی در حال فهم ایدر لر.
۱۲۱۳ سنه سنده قهوه دن توبه ایتدیکنه دائر سولش اولدیغنی:
قهوه دن قیلدی سروری توبه

مصراعی دخی بو قیلنددر.

بو یولده سولش اولان تاریخلرک کزیده لرندن بوجه آتی
بر آز مثالر ده اکتورم:

سنه

تاریخ

اسامی

۱۱۹۸

سروری: قیلدی ابراهیم افندی ارنحال

- وله : ارحال ابتدی محمد چلبی ۱۲۰۲
 وله : تزوج ابتدی عاصم بك افندی ۱۲۰۹
 وله : خان سلیم اوج کمی ایندیردی یمه ۱۲۱۵
 وله : ایلدی رحلت کلوب قدسی افندی کعبه دن ۱۲۲۱
 وله : میر عارف ابتدی عقد ازدواج ۱۲۲۲
 وله : یثربی آلدی جند خان محمود ۱۲۲۷
 حکمت : وفات ابتدی جمال الدین افندی ۱۲۲۷
 وله : رفت رحمتی زعالم فانی ۱۲۲۷
 ذائق : روم ایلینه عزم و عودت قیلدی خان عبدالمجید ۱۲۶۵

هروقت بویله برجسته مصراعلر بولنه ماز؛ چونکه اکثریا معنای مراده دلالت ایدن لفظلرک عدد حروفی تاریخچه موافق دوشنر. بناءً علیه حسابی طولیدیرمق ایچون حشو وزائد لفظلر علاوه اولنور. ایشته بوعلاوه لر تقدر مقامه مناسب ولطائف بیانیه و بدیعیه یی مشتمل اولور ایسه تاریخچه اوقدر مقبول اولور.

بویولده سولینمش اولان تواریخ مقبوله دن دخی بر وجه آتی بر آز مثاللر کتوره لم:

اسامی	تواریخ	سنه
سروری : باریک الله پادشاه عادل اولدی شه سلیم		۱۲۰۳
وله : خان شیرینی وردی فرهاد		۱۲۰۴
عینی : محرم ایام شتاده ایندی اوج فلك جدید		۱۲۱۳
سروری : کچدی غالب دده جانندن یاهو		۱۲۱۴
وله : حیف کیم قیلدی محمد بك افندی رحلت		۱۲۱۹
وله : کوچدی مبرد نصف شتاده		۱۲۱۹
وله : دیوب الحکم الله کوچدی قاضی زاده مأوايه (ولادت هایون) ۱۲۱۹		۱۲۱۹
طالب : قیلدی تولد مزده کیم شهزاده مر عبد الحمید		۱۲۵۸

تاریخ، ابتدا بروجه مشروح حقیقت دأره سنده آرانوره. و بولنه ماز
ایسه: مجازه کنایه، تلمیح و توریه یولی اختیار اولنوره. و بویولده
بولنان تاریخ، نه قدر رنگین و معنای مراده دلالتی نه قدر واضح
اولور ایسه اومرتبه مقبول و مستحسن اولور. نته کیم زیرده تحریر
اولنه جق مثاللردن آکلا شیلور:

(تاریخ وفاتی کافی)

- ۱۲۰۶ سنبزاده وهی: کیتدی کوهر ایدی کویا اومعارف کافی
۱۲۰۸ سروری: حق بو انبار جسمی ایده کنج برکت
۱۲۰۹ غالب: دوکلدی قالب مقبول و مطبوعه دوکخانه
۱۲۰۹ سروری: مقید زاده قید تبندن اطلاق ایلدی روحی
۱۲۱۱ وله: سراپا عشقه سوزان ایکن محو اولدی یان ملا
۱۲۱۱ وله: ماء حیوان ستمه آقدی بالی بازارینک
۱۲۱۱ وله: ایلدی اقبالی اوج آنبارلی یه آنلر کبی
۱۲۱۳ وله: اوج کمی یول بولدی کمزآت کبی قوشدی یه
۱۲۱۳ وله: آت کبی بزدن سکیردوب اوج کمی بولدی یمن
۱۲۱۳ وله: قوش کبی اوج قطعه قالیون اوچدی لر سوی یه

(معادن امینی ضیا پاشانک صدارتی)

- ۱۲۱۳ وله: پادشه معدنده بولدی مهرینه لایق کهر

(وزارت طیار پاشا)

- ۱۲۱۵ وله: اوج اعلاى وزارتده همدار طیار
۱۲۱۷ وله: حق بو انبار بلندی ایده کنز البرکات
۱۲۲۰ وله: کل اوق سید سلیمان روحی ایچون فاتحه
۱۲۲۰ وله: فاتحه عثمان اتندی روحه
۱۲۲۲ وله: محفل عدنی مقر ایتسون بلال
۱۲۲۲ وله: شربی صوندی شکر زاده په ساقی اجل

- عارف : اولدی عدلی خان محمودک جلوسنده عیان
(مخلصی عدلی اولدینی جلوسنده میدانہ چیمشدرد.)
- ۱۲۲۳ عزت : محمود خانہ مولی ملکی ایدہ مبارک
- ۱۲۲۷ سروری : جهاندن کوچدی بلبل خواجه قوندی عدن اعلاہ
- ۱۲۲۷ حکمت : کعبہ خلدی مکان ایلہ روح مدنی
(صدارت درویش پاشا)
- ۱۲۳۳ عزت : قطب عالم صاحب مہر ایلدی درویشی
(ریاست پرتو پاشا)
- ۱۲۴۲ ولہ : سایہ شاہانہ آلدی ریاست پرتوین
(ولادت ہایون)
- ۱۲۵۸ حق : فروپردی کلدی عالہ شہزادہ من عبد الحمید
- ۱۲۶۵ صفوت : قوشدی کاوی زادہ بی کردونہ موتہ اجل
(وفات والی مصر)
- ۱۲۶۵ ولہ : ام دنیا قوجہ سن ایتدی تلف
(جلوس سلطان عبد العزیز)
- ۱۲۷۷ جودت : ویردی اورنک جهاندارۃ فر عبد العزیز
- بعضاً ایکی اوچ شاعرک بر تاریخده توارد ایتدکلی واردر.
زیرده محرر تاریخلرده اولدینی کی :
- (سروری. عزت)
- ۱۲۲۲ مصطفی خانہ بیعت ایلدی ناس
- (سروری. حکمت)
- ۱۲۲۵ اوچدی صحن جناہ طوطی شیخ
- (سروری. حکمت. رافت)
- ۱۲۲۷ جانی عدن ایلسون قدرت بک رب قدیر
(حق. شناسی)
- ۱۲۶۱ یابدی خان عبد الحمید یم ہم جسر جدید

بعضاً بر بیتک مجموعی، بر تاریخ اولور. نته کیم: سرورینک (۱۲۰۶)
سنه سنده سویلدیکی :

سهمله میدانده آلدی منزلی
دیکدی طاش سلطان سلیم کامبین

بیتی کبی.

و بعضاً بر بیتک هر مصراعی برر تاریخ اولور. نته کیم سرورینک:

قرقلری هر حالده مولی معینی ایلیه
سنی قرق اولدی جناب شه سلیمک بوسته

بیتنک هر مصراعی ۱۲۱۵ عددینه مساوی اوله رق بشقه بشقه
برر تاریخدر.

تاریخ، یا «تام» اولور، که جمیع حروفی داخل حساب اولور.
بالاده مذکور تاریخلر کبی.

یاخود یالکز نقطه لی حرفلری حساب اولنوب «تاریخ معجم»
و «تاریخ مجوهر» دنیلور.

و یاخود یالکز نقطه سز حرفلری حساب اولنوب «تاریخ مهممل»
وساده دنیلور.

تاریخ معجمه مثال :

سروری

بر صبی رشید مکتبده
شو حدیث اولدی جوهرین تاریخ
ایتدی ختم تلاوت فرقان
خیرکم من تعلم القرآن

سروری

کروبی الشیم عاشر افندی مفتی عالم
که وقتک قطیدر ذات شریفی فضل و تقواده
سروری جوهر کلدن ایدن تاریخن استنباط
موقدر مجرد عقل عاشر نقل فتواده

۱۲۱۳

سروری

کنهای وار ایسه عفو اوله معجمله دیدم تاریخ
نصوحی زاده قیلدی توبه قرب حقه عزم ایدی

۱۲۱۸

تاریخ مهمله مثال :

سروری

حرف ساده لره ایلدم تحریر تاریخن
بکر آغا قوروب سور تزوج بر مراد اولدی

۱۱۹۲

طالب

فر ویرر مهر ایله غالب کبی پاشا صدره

۱۲۳۹

بعضاً مصراع تاریخک عدد حروفی بر قاج ناقص یا زیاده کلدکه
مقامه مناسب تعمیه ایله ضم یا تنزیل اولنور .

بویله تعمیه ایله سولتمش اولان رنکین تاریخلردن بر قاج مثال
کتوردم :

سروری

بایله یازدی قلم ثبت ایدیجک تاریخن
قتله ده ایندی بنا والده سلطان حمام

۱۲۰۹

اشبو مصراع، تاریخک عدد حروفنده ایکی نقصان اولوب با
حرفنک عددی اولان ایکی ضم ایله اکمال اولنمشدر.

سروری

شکل کرداب کلور فکره یازارکن تاریخ
سوردی یلکن کورک اعدایی قبودان پاشا

۱۲۰۴

بو مصراع، تاریخده بش نقصان اولغله شکل کردابده اولان
وبشه دال بولنان (۵) رقی ضم ایله اکمال قیلنمشدر.

سیر رهی

شه عالم آلتجه بهمنک تاجن دیدم تاریخ
عجمدن کلدی مفتاح روان باب هایونه

۱۱۳۷

بو مصراع تاریخک ایکی زیاده سی وارد ر . بهمنک تاجی، یعنی :
حرف اولی اولان با حرفنک اخذ و تنزیلی ایله تسویه اولنمشدر.

سروری

دل کان رشکله قوبدقده دیدم تاریخن
آلدی مهری کرمک معدنی یوسف پاشا

۱۲۱۳

بو مصرعہ معدن امینی یوسف پاشانک صدارتی تاریخی اولوب
بر زیادہ سی وارد در. کانک قلبی اولان الفک تنزیلی ایله تسویه قیلنمیشدر.
بعطاً بر مصرعک عدد حروفی، مراد اولان سنه نیک تمام ایکی
قاتی اولوب «دوتا» دنیلور. تاریخ تام کبی مقبول دکلدر. فقط بر
مصرعک هر نصفندن برر تاریخ چیقار ایسه مصنع و مقبول بر
تاریخ اولور. نته کیم: سرورینک،

بر جمعه کون شوکت ایله سلطان عثمان اولدی شاه

مصرعی، ایکی تاریخی مشتلدر. شویله که: «بر جمعه کون شوکت
ایله» عباره سنک عدد حروفی، ۱۱۶۸ اوله رق سلطان عثمانک جلو-
سنه تاریخ اولدینی کبی «سلطان عثمان اولدی شاه» جمله سی دخی
بشقه جه بر تاریخدر.

کذلک مصرع تاریخک حروف معجمه و مهمله سندن برر تاریخ
چیقار ایسه تواریخ مصنعه دن معدود اولور. نته کیم: سرورینک،

موقسین سروری معجم و مهمل دوتاریخه
سربع وفق کشور مصطفی خاندن مکارمله

یتنده کی مصرع تاریخک حروف منقوطه سی (۱۲۲۲) اولوب
ساده حروفی دخی اوقدر اولمغله ایکی سی دخی سلطان مصطفای
رابعک جلوسنه برر تاریخدر.

تواریخ مصنعه نیک انواع کثیره سی وارد در. از جمله بریسیده
بودر، که بیتک ایکی مصرعی برر تاریخ اولدینی حالده هر مصرع-
عنک احاد و عشرات و مائی، یکدیگره مساوی اولدقده نقل یکدیگر

اصولی ایله آلتی تاریخ دها پیدا اولور. نتهکیم: (۱۲۱۶) سنه سنده
مصرک فرانسه جمهوری یدندن استخلاصنه تاریخ اولوق اوزره سر-
ورینک سویلیدیکی:

رزمه اسلامیان بوزدی فرانجه جیشنی
ایلیوب جمهوری نابود آلدی مصری شه سلیم

یتندن منوال مشروح اوزره سکز وجهله تاریخ چیقار.
تواریخ مصنعه نك برنوعیده اخراج وادخال اصولیدر. نتهکیم:
(۱۱۴۲) سنه سنده اشرف خان افغانی عساکر عثمانیه ایله وقوع
بولان محاربه سنده منهزماً فرار ایتدکده تاریخ مصنع اوله رق مشتاق
«اشرف ازتیغ پادشاه کریخت» مصراغنی سویلشدر. حسابی بو
وجهله درکه «تیغ پادشاه» ترکینک عدد حروفی، (۱۷۲۳) اولوب
آندن (اشرف) اسنک عددی اولان (۵۸۱) طرح اولندقدده (۱۱۴۲)
قالیر.

کذلک (۱۱۴۴) سنه سنده واقع اولان مصالحه یه تاریخ اولوق
اوزره مسرود خان: «جدل رقت ازمیان شهریاران اتحاد آمد»
دیمشدر. حسابی بو وجهله در.

شهریاران	۷۶۷
جدل	۱۰۳۷
	۷۳۰
اتحاد	۴۱۴
	۱۱۴۴

تواریخ مصنعه نك برنوعی دخی لفظاً و معنی تاریخی مشتمل اولان
مصراع یا خود یتندر. زیرده کی تاریخلر کی.

سنه	اسامی
۱۰۰۳	هاشمی . خان محمد ایلدی دادایله بیک اوچده جلوس
۱۰۰۸	هادی . باقی افندی کتدی عقیابه بیک سکرده
۱۰۳۰	هاشمی . یول اولدی اسکداره بیک او توزده آق دکر طوکدی
۱۱۰۱	لاادری . صدر عالی آلدی بیک یوز برده اردل ملکنی
۱۱۱۰	دری . بیک یوز اونده بولدی دنیا راحت صلح و صلاح
۱۱۱۶	سروری . بیک ایکوز اون آلتیده آلوب مصری بنام اولدق

سرورینک :

بیک ایکوز اون سکرده ثابا
اولدی عصمت بک افندی صدر روم

یتدی دخی بوقیلدندر.

(استقرار)

تاریخلرک حسابنده تلفظه اعتبار اولنموب خطه اعتبار اولنور.
مثلاً: دعوی کی یا ایله یازیلوبده الف ایله اوقونان کلهلر یا ایله
حساب اولنور.

و «مفتی الانام» عباره سنده یا ایله همزه وصل تلفظ اولنمیدنی
حاله یا وهمزه حسابده داخل اولور.

خواجه کله سنده دخی هم (واو) هم (الف) حسابده ادخال
قیلنور.

فاتحه کی آخرنده تاء تأیید اولان عربی کلهلر حال وقفده ها
کی بش حساب ایدیلیر.

« فاتحه شریفه » ترکیبده ، « فاتحه » نك آخرنده کی « هاء رسمیه »
 بش حساب اولدینی کی اوزرنده کی همزه دخی بشقه جه بر اوله رق
 حساب ایدیلیر.

« مفتی عالم » عباره سنیده (یاء) حسابه داخل اولدینی کی همزه
 دخی بشقه جه حساب ایدیلیر.

نساء کی آخرنده الف معدوده اولان کلمات عربیه نك همزه سی ،
 لسانمزدده لفظاً وَ خطاً ترك اولنه رق « نسا » یازیلیر وَ اویله جه اوقونور ؛
 فقط موصوف یا خود مضاف اولور ایسه همزه اعاده اولنور وَ « نساء
 حسان » وَ « نساء زمان » دیلیر.

جزء کله سی ، اکثریا عربیده (واو) ایله « جزؤ » یازیلیر ایسه ده
 لسانمزدده یالکز همزه ایله « جزء » یازیلیر .

« ایکی یوز » لفظی ترکیب ایدرك بر (یا) ایله « ایکوز » یازمق
 جائز وَ شایع ایسه ده تاریخلرده اصلی اوزره ایکی (یا) ایله یازمق اولی
 کورلمشدر .

« افندییه » « شمدییه دك » لفظلرینی دخی « افندییه » « شمدییه
 دك » یازانلر وار ایسه ده اصلری اوزره یازمق راجحدر .

« قائم مقام » ایکی میم ایله یازیلیر . فقط بریم مشدده ایله « قائم مقام »
 یازمق دخی جائز اولور .

« بیک » از قدیم یا ایله یازیله ککش ایسه ده صکره لری یاسز اوله رق
 « بک » یازمق متعامل اولمشدر .

« اوقومق » مصدرینك امر حاضری ، واو ایله « اوقو » یازیلیر ؛

فقط اسلافدن بعضیلری یا ایله «اوقی» یازمشلردر. مورخلر دخی حسابلرینه نصل کلیرسه اوילה یازارلر.

«قلدی» یا ایله یازیلیر؛ فقط مورخلر بعضاً تعدیل حساب ایچون یاسز اوله رق «قلدی» یازارلر. «کیتدی» لفظی دخی بو قیلندندذر. شوقدرکه اسلاف مورخینک اکثری، بونی یاسز یازمشلردر. «ینه» بر یا ایله اولوب آنجق اشعارده بعضاً وزن ایچون یای مد ایدرلر وایکی یا ایله «ینه» یازارلر.

«آینه» ایسه بالعکس ایکی یا ایله اولوب بعضاً اشعارده بر یا ایله «آینه» یازیلیر.

لسان عربیده «صلوة» «ذکوة» رسم عثمانی اوزره واو ایله یازیلیر ایسه ده لسان عثمانیده الف ایله «صلات» «ذکات» یازیلیر. عربیده «مصراع» الف ایله اولوب جمعی، «مصاریع» کلیر؛ فقط شعرای ایران، الفسز اوله رق «مصرع» قوللانمشلر. بز دخی ایکی وجهله استعمال ایدرز.

لسان عربیده همزه، ایکی قسم اولوب بری: «همزه وصل» دیگرکی: «همزه قطعیدر.» همزه وصل قطعی، و همزه قطع وصلی جائز دکلدر. شعرده اولسه دخی محل فصاحت اولور. فارسیده هر همزه نك وصلی جائزدر. شعرای روم دخی بو خصوصده شعرای فرسه اقتفا ایتمشلردر. نته کیم: مؤلف فقیرک

کلدی خوابکه وصله ایدوب ناز بکا
نلر ایتدی نلر اول غمزه سی غماز بکا

بیتک مصراع نایبسنده کی همزه لر ایله

کیجه لر عزم ره یار ایدردم جودت
شعله آهم اگر اولسه غماز بکا

بیتک مصراع نایبسنده «ا کر» حرفک همزه سی وصل اولمشدر.

بعض شعرای روم، همزه کی عینی دخی وصل ایدرلر. نته کیم:

فهمیک ء

صبح صادق کی صادق اولیق یار بکا
روز روشن اولور عینله شب تار بکا

بیتنده «عینله» لفظک عینی، همزه کی وصل ایدلمشدر.

بی تقاب و باقاب عرض جال ایلردی یار

مصراعنده کی «عرض» کلمه سنک عینی دخی وصل ایتمک لازمدر.

وَالَا تَقَابُکَ الْفِی حَذْفِ الْوَلْتَقِ لَازِمْ کَلُورْ بُو اَیْسَه هِیجْ جَائِزْ دَکَلْدِرْ.

عارف حکمت بک افسدی کی فضلا ی ادباء، عینک او یله همزه کی

وصل اولمشنی اصلاً تجویز ایتزلردی. بونی تجویز ایدن شعرا دخی

نثرده تجویز اولنمان نیجه شیلر ضرورت شعریه به منی تجویز اولنور.

علی الخصوص، تار یخلزده بر مرتبه ده ا اتساع کو سترمک لازم کلور

دیرلر ایدی «کل اناء یترشح بمافیه».

خاتمه

اوج مقامده، یعنی: ابتداء، تخلص و انتهایه سوزک فصاحتنه پک

زیاده دقت و اعتنا اولتملیدر.

چونکه ادباء مقصده شروعدن مقدم، «تغزل» یا «تفخر» یا خود

زمانه دن «تشکی» یا «تشکر» کبی بر مقدمه ایله کلامه ختام ویررلر.
ابتدا سامعک قولاغنه طوقونه حق سوز، افصح، و معناسی اوضح
اولدینی حالده، آلت طرفنی کمال اهمیت ایله دکر. وَا لَا آلت طرفی
هر تقدیر کوزل اولسه چندان قولاق آسماز. بناءً علیه حسن ابتدایه
زیاده اعتنا اولنق لازمکلور. وَا ک اعلاسی، مقصدی مشعر اولان
سوزلر ایله ابتدا ایتمکدر. ایشته بوکا «براعت استهلال» دنیلور.
مبادیدن مقصده بر مناسبت ایله کچیلور ایسه «تخلص» دنیلور. وَا کر
مناسبت آرانقسنرین کچیلور ایسه «اقتضاب» دنیلور، که قدمانک
مسلکیدر. بعضاً دخی «بعدذا» یا «بعدازین» یا خود «مقصده کله»
کبی بر سوز ایله مقصده کچیلوب بو دخی تخلصه قریب بر اقتضابدر.
متأخرین ادباء حسن تخلصه پک زیاده اعتنا و اهتمام ایتشلردر.
چونکه مخاطب، مبادی بی دکر ایکن مقصده مترقب اولور. بوجهته
کریزگاه نه قدر کوزل اولور ایسه، کلامده او قدر تحسینی جالب اولور.
«انتهاء کلام» ایسه، سامعک اک صکره قولاغنده قاله حق سوز اولغله،
کوزل اولدینی حالده اوسب طرفنک قصورلرینی اورتر. وَا انتهاک
احسنی، کلامه تمام اولدیغنی مشعر اوله حق وجهله ختام ویرمکدر.
(الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله)

ایکنجی دفعه طبع اولتان بلاغت عثمانی کتابنک فهرستیدر

صحیفه

۳	اخطار مهم
۵	دیباچه
۱۲	مقدمه
۳۰	لاحقه

باب اول - کلامک مقنضای مال مطابقی مقننده در

۴۱	مقدمه
۴۳	فصل اول - احوال مستند الیه بیاننده در
۶۰	فصل ثانی - احوال مستند بیاننده در
۶۶	فصل ثالث - مسمات جمله بیاننده در
۷۹	فصل رابع - اسناد خبری بیاننده در
۸۴	فصل خامس - انشا بیاننده در
۹۴	فصل سادس - الفاظک عطف وربطنه دائر در
۱۰۷	فصل سابع - ایجاز واطناب حقننده در

باب ثانی - طرق افاده بیاننده در

۱۱۳	مقدمه
۱۱۵	فصل اول - مجاز عقلی بیاننده در
۱۱۸	فصل ثانی - مجاز مرسل بیاننده در
۱۲۱	فصل ثالث - تشبیه بیاننده در
۱۳۴	فصل رابع - استعاره بیاننده در
۱۳۹	فصل خامس - کنایه بیاننده در

باب ثالث - صنایع بدیعه مقننده در

۱۴۳	مقدمه
۱۴۳	فصل اول - محسنات معنویه حقننده در
۱۵۷	فصل ثانی - محسنات لفظیه حقننده در
۱۶۳	فصل ثالث - صنایع بدیعه تک لواحق حقننده در
۱۶۹	فصل رابع - صنعت تاریخنه دائر در
۱۸۶	خاتمه